

ВІСНИК

КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Загальнодержавне періодичне видання

Засноване
19 лютого 1997 року

Свідоцтво
про державну реєстрацію
Серія KB № 2444

Виходить
шість разів на рік

Засновник:
Конституційний Суд України
Адреса: 01033, м. Київ-33,
вул. Жиллянська, 14

6/2011

© Конституційний Суд України, 2011

Заступник Голови Конституційного Суду України

4 листопада 2011 року
на спеціальному пленарному
засіданні Конституційного
Суду України
обраний заступником
Голови Конституційного Суду
України

Баулін Юрій Васильович

Народився 2 вересня 1953 року в селищі Станція Луганська Станично-Луганського району Луганської області.

Трудову діяльність розпочав у 1970 році учнем токаря, токарем, старшим інспектором з кадрів механічного цеху Ворошиловградського заводу колінчастих валів.

1975 року закінчив Харківський юридичний інститут, працював асистентом кафедри кримінального права. Проходив строкову військову службу.

У 1976–1988 роках — асистент, аспірант, старший викладач, виконуючий обов'язки доцента, доцент кафедри кримінального права Харківського юридичного інституту. З 1988 року по 1991 рік — докторант цього навчального закладу.

У період з 1991 року по 2005 рік — доцент, професор кафедри кримінального права, заступник декана заочного факультету Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

З 2005 року по 2008 рік працював виконуючим обов'язки директора, директором Інституту вивчення проблем злочинності Академії правових наук України у м. Харкові.

У лютому 2008 року Президентом України призначений суддею Конституційного Суду України. Присягу склав 3 червня 2008 року.

Доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України.

Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки. Заслужений діяч науки і техніки України.

Автор понад 190 наукових праць з проблем кримінального та конституційного права. Брав участь у підготовці проектів Бюджетного, Податкового та Кримінального кодексів України.

Суддя Конституційного Суду України

Пасенюк Олександр Михайлович

Народився 7 липня 1949 року в м. Житомир.

Трудову діяльність розпочав у 1966 році різноробочим Житомирського міського ремонтно-будівельного управління.

Після закінчення у 1975 році Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова працював юрисконсульту Житомирського обласного управління побутового обслуговування населення, адвокатом.

У 1981–1993 роках — член судової колегії з кримінальних справ Житомирського обласного суду.

З 1993 року по 1994 рік — заступник начальника управління законодавства про державне будівництво Міністерства юстиції України.

У період з 1994 року по 1998 рік — завідувачий сектором законодавства з питань державного будівництва, заступник начальника Юридичного управління Кабінету Міністрів України.

З 1998 року по 2000 рік — заступник Міністра юстиції України.

У 2000–2001 роках — завідувач відділу по зв'язках з Вищою радою юстиції, судами, органами юстиції управління з питань зв'язків з правоохоронними органами Головного державно-правового управління Адміністрації Президента України.

У період з 2001 року по 2003 рік — заступник Державного секретаря Міністерства юстиції України, у 2003–2004 роках — заступник Міністра юстиції України.

З 2004 року по 2011 рік — Голова Вищого адміністративного суду України.

У листопаді 2011 року Верховною Радою України призначений суддею Конституційного Суду України. Присягу склав 3 листопада 2011 року.

Нагороджений орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України. Заслужений юрист України.

Брав активну участь у законотворчій діяльності як один із розробників вітчизняної моделі адміністративної юстиції, Концепції реформи адміністративного права, ряду кодексів України, багатьох законопроектів щодо судочинства, судоустрою та статусу суддів.

Автор численних наукових публікацій і збірників, зокрема, з питань адміністративної юстиції, правового регулювання судоустрою, суддівського самоврядування, співавтор «Науково-практичного коментаря Кодексу адміністративного судочинства України», підручника «Адміністративне судочинство України» та інших.

Редакційна рада

- А. Головін** — Голова Конституційного Суду України
(голова Редакційної ради)
- Ю. Баулін** — заступник Голови Конституційного Суду України,
доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України
(заступник голови Редакційної ради)
- Ю. Барабаш** — проректор, завідувач кафедри конституційного права
Національного університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого», доктор юридичних наук, професор
- І. Домбровський** — суддя Конституційного Суду України у відставці
- В. Кампо** — суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук
- М. Козюбра** — суддя Конституційного Суду України у відставці,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
- М. Костицький** — суддя Конституційного Суду України у відставці,
доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України
- П. Пацурківський** — декан юридичного факультету Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича,
доктор юридичних наук, професор
- А. Селіванов** — Постійний представник Верховної Ради України
у Конституційному Суді України, доктор юридичних наук,
професор, академік НАПрН України
- П. Стецюк** — суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук
- А. Стрижак** — суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук
- П. Ткачук** — суддя Конституційного Суду України у відставці,
кандидат юридичних наук
- С. Шевчук** — професор кафедри загальнонотеретичних
та державно-правових наук Національного університету
«Києво-Могилянська академія», доктор юридичних наук,
член-кореспондент НАПрН України

Згідно з постановою президії Вищої атестаційної комісії України від 1 липня 2010 р. № 1-05/5
«Вісник Конституційного Суду України» включено до переліку наукових фахових видань

У НОМЕРІ

Вітання з нагоди п'ятнадцятої річниці Конституційного Суду України 11

Акти Конституційного Суду України

Рішення Конституційного Суду України

у справі за конституційним зверненням громадянки Сінюгіної Ірини Іванівни щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 376 у взаємозв'язку зі статтями 151, 152, 153 Цивільного процесуального кодексу України 22

Рішення Конституційного Суду України

у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України, законів України «Про Вищу раду юстиції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» 29

**Окрема думка судді Конституційного Суду України
Бринцева В. Д.**

стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України, законів України «Про Вищу раду юстиції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» 41

**Окрема думка судді Конституційного Суду України
Кампа В. М.**

стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України, законів України «Про Вищу раду юстиції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» 45

**Окрема думка судді Конституційного Суду України
Лилака Д. Д.**

стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих

- положень Кодексу адміністративного судочинства України, законів України «Про Вищу раду юстиції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» 47
- Окрема думка судді Конституційного Суду України
Маркуш М. А.**
стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України, законів України «Про Вищу раду юстиції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» 50
- Окрема думка судді Конституційного Суду України
Шишкіна В. І.**
стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України, законів України «Про Вищу раду юстиції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» 55
- Рішення Конституційного Суду України**
у справі за конституційним зверненням громадянина Костенка Юрія Івановича щодо офіційного тлумачення окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» 59
- Окрема думка судді Конституційного Суду України
Бринцева В. Д.**
стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Костенка Юрія Івановича щодо офіційного тлумачення окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» 66
- Окрема думка судді Конституційного Суду України
Кампа В. М.**
стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Костенка Юрія Івановича щодо офіційного тлумачення окремих положень

підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги»	69
Окрема думка судді Конституційного Суду України Маркуш М. А.	
стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Костенка Юрія Івановича щодо офіційного тлумачення окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги»	72
Рішення Конституційного Суду України	
у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду юстиції» (справа про повноваження державних органів у сфері судоустрою)	80
Окрема думка судді Конституційного Суду України Бринцева В. Д.	
стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду юстиції» (справа про повноваження державних органів у сфері судоустрою)	93
Окрема думка судді Конституційного Суду України Шишкіна В. І.	
стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду юстиції» (справа про повноваження державних органів у сфері судоустрою)	96
Рішення Конституційного Суду України	
у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів»	98
Рішення Конституційного Суду України	
у справі за конституційними поданнями 54 народних депутатів України та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції	

України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України (щодо принципу інстанційності в системі судів загальної юрисдикції) 107

**Окрема думка судді Конституційного Суду України
Бринцева В. Д.**

стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 54 народних депутатів України та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України (щодо принципу інстанційності в системі судів загальної юрисдикції) 116

**Окрема думка судді Конституційного Суду України
Шишкіна В. І.**

стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 54 народних депутатів України та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України (щодо принципу інстанційності в системі судів загальної юрисдикції) 120

Рішення Конституційного Суду України

у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (справа про строки адміністративного затримання) 121

**Окрема думка судді Конституційного Суду України
Маркуш М. А.**

стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (справа про строки адміністративного затримання) 136

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Амальгама Люкс» щодо офіційного тлумачення положення частини четвертої статті 21 Закону України «Про проку- ратуру»	146
Окрема думка судді Конституційного Суду України Кампа В. М. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відпо- відальністю «Амальгама Люкс» щодо офіційного тлумачення положення частини четвертої статті 21 Закону України «Про прокуратуру»	150
Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України	155
Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за кон- ституційним зверненням громадянина Пономарьова Сергія Сергійови- ча щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 148 Кодексу законів про працю України	163
Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за кон- ституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо проведення черго- вих виборів народних депутатів України, Президента України, депу- татів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів»	167
Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за кон- ституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік»	169
Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за кон- ституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України»	173
Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за кон- ституційним зверненням фермерського господарства «Бурка В. В.»	

щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 2, пункту 1 частини другої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України 176

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» 179

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням уповноважених за дорученням товариства з обмеженою відповідальністю «Компанія з управління активами «Профіт» громадян Белкіна М. Л., Белкіна Л. М., Любовича Є. Л. щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України 182

Акти Президента України та Верховної Ради України

Постанова Верховної Ради України «Про звільнення Ткачука П. М. з посади судді Конституційного Суду України» 185

Постанова Верховної Ради України «Про призначення Пасенюка О. М. суддею Конституційного Суду України» 185

Указ Президента України «Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня юриста» 186

Зовнішні зв'язки Конституційного Суду України

Червень – жовтень 2011 року 187

Огляд міжнародної конференції «Захист прав людини органами конституційної юстиції: можливості і проблеми індивідуального доступу» (16 вересня 2011 року, м. Київ) 189

Вітаємо ювілярів! 193

Вітання з нагоди п'ятнадцятої річниці Конституційного Суду України

Конституційному Суду України

Вітаю з 15-ю річницею Конституційного Суду України, створення якого означувало собою початок юридичного і практичного впровадження конституційної юрисдикції на теренах нашої країни. Це стало етапною, знаковою віхою в її історії.

Важко переоцінити значущість повсякденної наполегливої роботи, спрямованої на утвердження верховенства Конституції, становлення України як демократичної правової держави, до головних пріоритетів якої віднесено захист прав та свобод людини і громадянина.

Час переконливо підтверджує правильність і своєчасність заснування цього абсолютно нового для нас правового інституту. Сьогодні в його особі маємо єдиний орган конституційного контролю, який захищає встановлений Конституцією демократичний державний лад, територіальну цілісність, суверенні права народу, а також надійно охороняє сам Основний Закон.

Прийняттям Конституційного Суду України до Європейської конфедерації конституційних судів засвідчено визнання того, що в нашій державі діє незалежне конституційне правосуддя, створено реальний механізм вирішення конституційних спорів, а офіційне тлумачення конституційних положень суттєво впливає на загальний розвиток права і законодавства.

Цілком очевидно, що для ефективного здійснення Конституційним Судом свого високого призначення, суспільно важливої місії слід і надалі підвищувати рівень довіри та поваги до його рішень, забезпечувати неухильне й безумовне їх виконання, послідовність та відповідальність у формуванні правових позицій. Усе це має досягатися тільки правовими засобами, у правовій формі, і в цьому сенсі Конституційний Суд є вищим судом права.

Зичу вам на цьому шляху енергії, наснаги та цілеспрямованості, успіхів у подальшому утвердженні конституційних засад, принципів і цінностей.

Голова Верховної Ради України

Володимир ЛИТВИН

Шановні судді та працівники апарату Конституційного Суду України!

Щиро вітаю вас з 15-ю річницею з дня утворення Конституційного Суду України!

Ваша відповідальна і висококваліфікована праця сприяє створенню умов для забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина, утвердження принципу верховенства права та розвитку і зміцнення України як демократичної, правової держави.

Ваша діяльність має велике значення для забезпечення порядку та злагоди у суспільстві, ефективної роботи усіх гілок влади. Ви з честью виконуєте цю місію, яка потребує від вас високого професіоналізму, особливих моральних якостей та відповідальності.

Щиро бажаю вам міцного здоров'я, оптимізму, упевненості у своїх силах. Нехай прийняті вами рішення завжди узгоджуються з вашим внутрішнім відчуттям справедливості!

Прем'єр-міністр України

Микола АЗАРОВ

Шановний Анатолію Сергійовичу!

Сердечно вітаю Вас із п'ятнадцятою річницею створення Конституційного Суду України!

Прийміть щирі побажання міцного здоров'я, невичерпних творчих сил та подальших вагомих здобутків у вельми відповідальній праці, спрямованій на гарантування верховенства Основного Закону нашої держави.

Впевнений, що високий професіоналізм, знання та досвід і надалі допомагатимуть Вам вірно служити інтересам України.

Нехай успіхом позначаються усі Ваші важливі починання.

Нехай Ваша і Ваших колег діяльність повсякчасно винагороджується повагою і впевненістю громадян у надійному та справедливому захисті їхніх конституційних прав і свобод.

Міністр закордонних справ України

Костянтин ГРИЦЕНКО

Шановний Анатолію Сергійовичу!

Прийміть щирі вітання з нагоди 15-річчя Конституційного Суду України.

Нинішній рік багатий ювілеями: 20 років виповнилося незалежній Україні, 15 років — її Основному Закону. І 15 років минуло з часу проведення пленарного засідання Верховної Ради, на якому 16 суддів склали присягу, започаткувавши в Україні інституцію Конституційного Суду. Це дійсно знаменні дати, адже відбулося правове оформлення держави, розпочалася нова епоха в житті українського народу.

Надійним фундаментом демократичної держави є впевненість громадян у тому, що вони живуть у суспільстві, де панує право і закон. І саме Конституційний Суд сприяє формуванню цієї впевненості, гарантуючи верховенство Конституції та забезпечуючи відповідальність держави перед громадянином і громадянина перед державою.

Переконаний, судді Конституційного Суду України гідно виконують цю надзвичайно важливу місію і роблять усе можливе для здійснення якісного реформування судової системи, подальшого розвитку правової держави.

Тож бажаю суддям і працівникам апарату Конституційного Суду України професійної наснаги й невичерпної енергії у діяльності на благо України. Міцного здоров'я, миру й добробуту!

З повагою

*Голова Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ*

Леонід ФЕСЕНКО

Шановний Анатолію Сергійовичу!

Від імені Вищого адміністративного суду України, суддівського корпусу адміністративних судів України та особисто щиро вітаю Вас та очолюваний Вами колектив з 15-ю річницею запровадження конституційного судочинства та початку діяльності Конституційного Суду України!

Конституційний Суд України є важливим інститутом захисту демократичних цінностей. Його висока місія постійно підтверджується прийняттям рішень, які сприяють утвердженню в нашому суспільстві верховенства права, залишаючись назавжди на сторінках історії українського державотворення.

Тож у цей урочистий день бажаємо Вам та Вашим колегам твердості духу, мудрості й терпіння гідно виконувати свою відповідальну роль в утвердженні у нашій державі верховенства Конституції України!

Нехай усі Ваші добрі справи увінчує успіх і будуть вагомими Ваші здобутки на благо українського народу, в ім'я добра та справедливості!

З повагою

Голова Вищого адміністративного суду України

Олександр ПАСЕНЮК

*Шановні Анатолію Сергійовичу,
високоповажні судді Конституційного Суду!*

Президія Національної академії правових наук України щиро вітає колектив суддів Конституційного Суду України, високопрофесійний апарат Суду з 15-ю річницею запровадження конституційного судочинства в державі і початком діяльності Конституційного Суду України.

Визначною подією у політичному та правовому житті нашого суспільства стало створення Конституційного Суду України. Ще 3 червня 1992 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про Конституційний Суд України». Головою Суду був обраний Леонід Петрович Юзьков, нині покійний, але він так і не зміг приступити до роботи, оскільки той склад Верховної Ради не обрав суддів Конституційного Суду України. Після прийняття чинної Конституції України був відкритий шлях до реального запровадження в країні конституційної юрисдикції. Відтак 18 жовтня 1996 року у системі органів державної влади України з'явився новий, давно очікуваний від дня незалежності орган судової влади — Конституційний Суд України, до першого складу якого були призначені судді, які склали на засіданні Верховної Ради України присягу.

Конституційний Суд України — це новий інститут в історії української державності. Саме завдяки переходу до будівництва вільного громадянського суспільства, суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави стало можливим утворення Конституційного Суду України, вже перші кроки якого стали вагомими і значними.

І сьогодні діяльність Конституційного Суду України ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, колегіальності, рівноправності суддів, гласності повного і всебічного розгляду справ та обґрунтованості прийнятих рішень. З приємністю відзначаємо, що за 15 років існування Конституційного Суду він набув високої репутації як охоронець Конституції України, гарант створення та подальшого розвитку державно-правових інституцій, захисту прав і свобод людини і громадянина.

Наполегливою і цілеспрямованою є ваша діяльність з утвердження в Україні конституціоналізму, приведення у відповідність до Конституції України чинного законодавства. Питання, які прямо чи опосередковано пов'язані із забезпеченням прав і свобод людини і громадянина, їх охороною і захистом, завжди знаходяться в епіцентрі Вашої юрисдикції.

Вагомим та конкретним внеском у процес розвитку права України є творчий характер судової практики Конституційного Суду України. Рішення та висновки Суду мають не тільки значення офіційного тлумачення чинних законів, а й є результатом глибоких наукових досліджень з питань державотворення в Україні, теоретичних і прикладних проблем розвитку правової системи, забезпечення прав людини тощо.

Можна впевнено стверджувати, що Конституційний Суд України посідає чільне місце серед органів конституційної юрисдикції держав Європи. Юридична громадськість з великою радістю сприйняла особливо важливу подію — прийнят-

тя Конституційного Суду України повноправним членом Конференції європейських конституційних судів.

Значну увагу Конституційний Суд України приділяє творчому співробітництву з органами конституційної юрисдикції багатьох держав, передусім європейських (Німеччина, Франція, Росія, Румунія та інші).

Із задоволенням відзначаємо, що серед суддів Конституційного Суду України є дійсний член Національної Академії правових наук України, а також випускники Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».

Переконані, що Конституційний Суд України покликаний сприяти дотриманню норм та вимог Конституції нашої держави, його активна діяльність означає, що Україна набула ознак сучасної демократичної держави і не лише суто формально.

У цей урочистий для вас день прийміть сердечні вітання та побажання всьому колективу Конституційного Суду України міцного здоров'я, щастя, наснаги, невичерпних творчих сил і енергії, успіхів у подальшому розвитку незалежного та неупередженого вітчизняного судочинства.

З повагою

***Президент Національної академії правових наук України,
академік НАН України***

Василь ТАЦІЙ

*Вельмишановний Анатолію Сергійовичу!
Дорогі колеги!*

Від щирого серця вітаю вас із 15-ю річницею Конституційного Суду України!

З прийняттям у 1996 році Основного Закону наша молода держава зробила один із найважливіших кроків на магістральному шляху утвердження демократичних засад життя Українського народу, створивши орган конституційної юрисдикції.

Неможливо переоцінити значення і роль Конституційного Суду України упродовж 15-річчя його діяльності, по суті, на зламі епох, коли державою долалися труднощі та суперечності суспільного розвитку, коли гостро давалися взнаки недосконалість законодавчої бази, невідповідність багатьох її положень вимогам Конституції України стосовно прав і свобод людини.

Та особлива відповідальність покладається на вас на сучасному етапі утвердження громадянського суспільства, коли взято курс на незворотні соціально-економічні перетворення та політико-правове реформування життя, коли триває пошук гідних відповідей на суворі виклики сьогодення і життєво необхідними є завдання зміцнення конституційних засад держави, утвердження верховенства права, торжества соціальної справедливості.

Користуючись щасливою нагодою, хочу сердечно подякувати вам за плідну багаторічну співпрацю з Уповноваженим з прав людини. Ми разом намагаємося розв'язувати передусім системні проблеми й усувати загрози, які спричиняють масові порушення прав і свобод людини.

Справді домінантними для мільйонів громадян нашої країни стали рішення Конституційного Суду України за поданнями Уповноваженого з прав людини щодо забезпечення права на свободу асоціацій; захисту права громадян на власність своїх трудових заощаджень; реалізації права кожного на звернення до суду зі скаргами на неправомірні дії чи бездіяльність посадових осіб органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду; забезпечення конституційних виборчих прав громадян; визнання неконституційними законодавчих норм, якими дозволялось затримувати людей на 30-денний термін.

Тож дозвольте висловити щире сподівання, що й у подальшому наша співпраця у високопрофесійному обстоюванні конституційних прав співвітчизників, забезпеченні безумовного дотримання засад Конституції України буде поглиблюватися, сприяючи підтриманню злагоди в суспільстві, утвердженню пріоритету прав і свобод людини.

Хай буде успішною ваша повсякденна діяльність, а непохитна віра в торжество Добра і Справедливості, вагомий внесок у обстоювання конституційного ладу, Духу і Букви Основного Закону держави сприяють її розквіту, дарують вам всенародну шану і щире визнання людей. Вірю, що ви й надалі сповна виправдаєте їхні найкращі сподівання.

Міцного вам здоров'я, особистого щастя, життєствердного оптимізму, невичерпної наснаги та нових звитяг в ім'я Українського народу.

Божого вам благословення!

*З глибокою повагою
Уповноважений Верховної Ради України
з прав людини*

Ніна КАРПАЧОВА

Шановний Анатолію Сергійовичу!

Від імені колегії Генеральної прокуратури України і себе особисто щиро вітаю Вас та колектив Суду із знаменною датою – 15-річчям утворення Конституційного Суду України.

За цей час єдиний орган конституційної юрисдикції нашої держави пройшов тернистий шлях становлення і став інструментом, що ефективно захищає демократичний лад, економічні цінності, а найголовніше — права і свободи людини.

У період бурхливих подій та стрімких змін у житті нашого суспільства він виконує найважливішу роль у закріпленні конституційних гарантій, розв'язанні принципових спорів про конституційні повноваження, чим створює передумови для стабільного розвитку держави.

Багато в чому саме завдяки Конституційному Суду стало формуватися якісно нове ставлення до Закону та його сприйняття, прийшло розуміння того, що людина, її права і свободи є вищою цінністю, а загальнолюдські норми і принципи стають складовою нашої правової системи.

Відродно, що значна частина суддів певний етап своєї професійної діяльності присвятила службі в органах прокуратури та й надалі своєю плідною працею забезпечує верховенство права.

Тож нехай Вашу почесну працю завжди супроводжує успіх, а кожен день повниться плідним змістом. Хай не зрадять Вас витримка та сила духу, не вичерпуються джерела наснаги та оптимізму і завжди повняться сонячним теплом та достатком ваші оселі!

*З повагою
Генеральний прокурор України*

Віктор ПШОНКА

Шановний Анатолію Сергійовичу!

Прийміть найщиріші вітання з нагоди 15-ї річниці утворення Конституційного Суду України.

Гарантуючи верховенство Конституції України як Основного Закону нашої держави, Конституційний Суд України завдяки високому професіоналізму суддів та їх відданості справі утверджує демократичні засади у нашій країні, захищає права і свободи людини, забезпечує судовий контроль з широкого кола питань суспільного життя, що є невід'ємним елементом рівноваги політико-правового механізму в державі.

Набутий колективом Суду досвід роботи, здатність професійно і наполегливо відстоювати принципи верховенства права та справедливого правосуддя — не оціненне надбання для суспільства.

Від усього серця бажаю Вам та очолюваному Вами колективу міцного здоров'я, невичерпного натхнення та нових вагомих здобутків на ниві конституційного судочинства.

*З повагою
Голова Вищої кваліфікаційної
комісії суддів України*

Ігор САМСІН

Шановний Анатолію Сергійовичу!

Щиро вітаю Вас та Ваш колектив із 15-ю річницею утворення Конституційного Суду України!

Ваша фахова діяльність відіграє вагомую роль в утвердженні принципу верховенства права та справедливості, сприяє розвитку України як демократичної та правової держави. Тож саме від ваших наполегливих зусиль залежить надійність правового захисту громадян, а відтак і збереження у суспільстві стабільності й громадського миру.

Нині, коли наша держава прямує тернистим шляхом побудови громадянського суспільства, важко переоцінити роль і місце у цьому процесі судової гілки влади. Це й не дивно, адже суд — одна з найважливіших складових фундаменту держави. Тому створення дієвої системи правосуддя, яка гарантує надійний захист прав і свобод людини, утвердження загальнодемократичних засад судочинства, підвищення рівня правосвідомості в українському суспільстві мають бути вагомими пріоритетами нашої держави.

Зміцнення і піднесення авторитету судової влади в Україні прямо пов'язане із постаттю судді, його професіоналізмом та людяністю. Почесна й нелегка місія служіння Правосуддю вимагає від суддів і працівників судів високого рівня знань, досвіду та виняткових особистих якостей — честі, гідності, відданості справі й наполегливості.

І попри те, що сьогодні суддям і працівникам апаратів судів забезпечені не всі належні умови для роботи, переконаний, що принциповість, професіоналізм, вірність ідеалам Правди і Справедливості, відповідальність за результати своєї діяльності, за долю кожної людини завжди були і залишатимуться вічними й беззаперечними заповідями вашої роботи.

Шановні колеги! Від щирого серця вітаю вас із 15-ю річницею створення Конституційного Суду України! Зичу міцного здоров'я, родинного затишку і достатку, творчої енергії, сил і насаги у нелегкій справі служіння Закону.

Бажаю нових вагомих здобутків в ім'я правової Української Держави!

З повагою

Голова Союзу юристів України,

Президент Всесвітньої асоціації юристів,

Президент Світового Конгресу українських юристів   **Валерій ЄВДОКИМОВ**

Конституційному Суду України

П'ятнадцять років тому своєчасно розпочав діяльність Конституційний Суд України — єдиний орган конституційної юрисдикції, покликаний відігравати виняткову роль у забезпеченні верховенства Основного Закону, захисті конституційного ладу держави, конституційних прав і свобод людини і громадянина.

З великою приємністю згадую, що мав честь бути залученим до вирішення ряду нагальних проблем, які виникли перед новоствореною державною інституцією.

Після того, як був сформований і приведений до присяги повноважний склад суддів — висококваліфікованих фахівців з великим досвідом практичної, наукової та педагогічної діяльності, треба було створити належну інфраструктуру, зокрема, визначити будинок для розміщення підрозділів і служб, придбати сучасне устаткування, вирішити низку питань фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності Конституційного Суду України.

Усе це потрібно було здійснити в обмежений ресурсно-часовий інтервал, оскільки законом було визначено, що вже 1 січня 1997 року Конституційний Суд України має розпочати роботу — приймати і розглядати по суті конституційні подання та конституційні звернення.

Враховуючи зазначені обставини, у листопаді 1996 року за розпорядженням Президента України було створено Комісію з питань забезпечення своєчасного початку діяльності Конституційного Суду України, очолити яку доручено було мені.

До складу Комісії ввійшли: перший заступник Голови Верховної Ради України О. Ткаченко, заступник Голови Конституційного Суду України В. Розенко, Міністр Кабінету Міністрів України В. Пустовойтенко, Міністр фінансів України В. Коронівський, Міністр економіки України В. Гурєєв, Голова Київської міської державної адміністрації О. Омельченко. Персональний склад Комісії свідчить про те, якого великого значення Президент України Л. Кучма надавав роботі з оперативного вирішення завдань зі створення належних умов для своєчасного початку діяльності Конституційного Суду України.

Насамперед Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про розміщення Конституційного Суду України», якою відповідно до Розпорядження Президента України від 30 жовтня 1996 року № 524 «Про забезпечення діяльності Конституційного Суду України» вирішив:

1. Передати в оперативне управління Конституційного Суду України незавершений будівництвом комплекс, що складається з адміністративного будинку по вул. Жиянській, 14, у м. Києві, для розміщення Конституційного Суду України, його Секретаріату, Архіву, Бібліотеки та редакції «Вісника Конституційного Суду України».

2. Розмістити тимчасово (до завершення будівництва будинку по вул. Жиянській, 14) Конституційний Суд України по вул. Банковій, 5–7, у м. Києві.

Міністерствами фінансів та економіки України було забезпечено виділення за принципом розумної достатності необхідних коштів і державних капіталовкладень для виконання зазначених будівельних робіт і реконструкції.

Комісія опрацювала концепцію та механізми реалізації конкретних заходів, спрямованих на забезпечення у стислі строки належного облаштування приміщення Суду, створення сприятливих умов для ефективної роботи суддів, підрозділів Секретаріату та господарського управління.

У жовтні 2001 року нинішній адміністративний будинок Конституційного Суду України було введено в експлуатацію.

Сьогодні загально визнано, що приміщення Конституційного Суду України є одним із кращих у Європі.

Комісія працювала за одним принципом — забезпечувати остаточне завершення кожного прийнятого рішення. А їх було чимало.

Я пишаюся тим, що у ґрунті конституційного правосуддя є і зерна, посіяні нами.

*Голова Комісії із питань забезпечення
своєчасного початку діяльності
Конституційного Суду України,
Перший віце-прем'єр міністр України,
в.о. Прем'єр-міністра України (1996–1997 рр.)*

Василь Дурдинець

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням громадянки
Сінюгіної Ірини Іванівни щодо офіційного тлумачення положень
частини першої статті 376 у взаємозв'язку зі статтями 151, 152, 153
Цивільного процесуального кодексу України

м. Київ
31 травня 2011 року
№ 4-рп/2011

Справа № 1-18/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Винокурова Сергія Маркіяновича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Стрижача Андрія Андрійовича — доповідача,
Ткачука Павла Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянки Сінюгіної Ірини Іванівни щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 376 у взаємозв'язку зі статтями 151, 152, 153 Цивільного процесуального кодексу України.

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянки Сінюгіної Ірини Іванівни.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України положень частини першої статті 376 Цивільного процесуального кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Стрижак А. А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Громадянка Сінюгіна Ірина Іванівна звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 376 у взаємозв'язку зі статтями 151, 152, 153 Цивільного процесуального кодексу України (далі — Кодекс) стосовно можливості задоволення судом подання державного виконавця про примусове проникнення до житла для виконання ухвали суду про забезпечення позову.

У частині першій статті 376 Кодексу зазначається, що питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника — фізичної особи або особи, у якій знаходиться майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, або дитина, щодо якої є виконавчий документ про її відібрання, при виконанні судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) вирішується судом за місцезнаходженням житла чи іншого володіння особи за поданням державного виконавця.

Необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень Кодексу автор клопотання обґрунтовує неоднозначним їх застосуванням судами загальної юрисдикції при розгляді подань державних виконавців про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника до прийняття цими судами рішень у справах по суті.

На підтвердження своєї позиції Сінюгіна І. І. долучила ухвали Дергачівського районного суду Харківської області від 15 лютого 2010 року, від 12 травня 2010 року, апеляційного суду Харківської області від 8 грудня 2009 року, від 4 серпня 2010 року. В одному випадку суд задовольнив подання державного виконавця про примусове проникнення до житла для виконання ухвали про забезпечення позову, в іншому — відмовив у задоволенні такого подання, вважаючи, що в названій правовій нормі йдеться про виконання судового рішення, яким закінчується розгляд справи.

Суб'єкт права на конституційне звернення стверджує, що внаслідок неоднозначного застосування судами частини першої статті 376 Кодексу порушено його право на недоторканність житла, передбачене частиною першою статті 30 Конституції України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного звернення висловили Голова Верховної Ради України, Міністр юстиції України, Верховний Суд України,

науковці Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Національного університету «Одеська юридична академія», Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені в конституційному зверненні питання, виходить з того, що Конституція України проголосила Україну правовою державою (стаття 1). Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3 Конституції України). Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України (частина перша статті 64 Основного Закону України).

Кожному гарантується недоторканність житла; не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду (частини перша, друга статті 30 Конституції України).

Гарантування кожному прав на повагу та недоторканність житла є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, а й дотриманням взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань відповідно до положень Загальної декларації прав людини 1948 року, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року. Зазначені міжнародні акти згідно з частиною першою статті 9 Конституції України є частиною національного законодавства України.

Відповідно до статті 12 Загальної декларації прав людини 1948 року, статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, пункту 1 статті 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року ніхто не може зазнавати безпідставного посягання на недоторканність свого житла. При здійсненні своїх прав і свобод кожна людина може зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги до прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві (пункт 2 статті 29 Загальної декларації прав людини 1948 року, стаття 18 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року).

Конституційна гарантія недоторканності житла не поширюється на випадки, коли суспільні інтереси вимагають правомірного обмеження прав людини, зокрема для захисту прав і законних інтересів інших членів суспільства. Обмеження права особи на недоторканність житла, яке визначено в Конституції України і міжнародно-правових актах, визнається легітимним втручанням держави в права людини з метою забезпечення загального блага.

4. В Україні як правовій державі визнається і діє принцип верховенства права (стаття 1, частина перша статті 8 Конституції України), який передбачає панування права в суспільстві і вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність.

Права і свободи людини і громадянина захищаються судом, завданням якого є, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечити кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України (частина перша статті 55 Основного Закону України, стаття 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави (стаття 1 Кодексу).

Звернутися за захистом своїх прав до суду може кожна особа в порядку, встановленому Кодексом; судовий розгляд справи закінчується ухваленням рішення суду, яке є обов'язковим до виконання на всій території України (частина п'ята статті 124 Конституції України, частина перша статті 3, частина третя статті 208 Кодексу).

З метою гарантування виконання рішення суду в разі задоволення позовних вимог у процесуальних законах України передбачено інститут забезпечення позову.

У цивільному процесі забезпечення позову допускається як до подання позовної заяви з метою запобігання порушенню права інтелектуальної власності, так і на будь-якій стадії розгляду справи, якщо невжиття заходів забезпечення може утруднити чи зробити неможливим виконання рішення суду (частини третя, четверта статті 151 Кодексу).

Інститут забезпечення позову передбачає можливість захисту особою порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Разом з тим у Кодексі встановлено систему захисту прав особою, щодо якої застосовано заходи забезпечення позову. Складовими такої системи є: співмірність видів забезпечення позову із заявленими позивачем вимогами; можливість суду вимагати від позивача забезпечити його вимогу заставою; відшкодування особі збитків, завданих забезпеченням позову; право на апеляційне оскарження ухвали суду щодо забезпечення позову (частина третя статті 152, частина четверта статті 153, стаття 155, пункт 2 частини першої статті 293 Кодексу).

Аналіз зазначених положень Кодексу дає підстави для висновку, що законодавець збалансував права як особи, яка ініціює питання про застосування заходів забезпечення позову, так і особи, щодо якої такі заходи застосовано.

5. Суб'єкт права на конституційне звернення порушив питання щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 376 у взаємозв'язку зі статтями 151, 152, 153 Кодексу стосовно можливості задоволення судом подання державного виконавця про примусове проникнення до житла для виконання ухвали суду про забезпечення позову.

Порядок виконання ухвал суду про забезпечення позову передбачено у статті 153 Кодексу. Положення частини дев'ятої статті 153 Кодексу, відповідно до якого «ухвала про забезпечення позову виконується негайно в порядку, встановленому для виконання судових рішень», за своїм змістом є відсильним. Відсильний характер окремих положень закону означає, що застосовуватися та реалізу-

ватися вони можуть виключно за умови використання інших положень цього закону.

Розділ VI Кодексу визначає процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб). За частиною першою статті 376 Кодексу, яка міститься у цьому розділі, «питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника — фізичної особи або особи, у якій знаходиться майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб ... вирішується судом за місцезнаходженням житла чи іншого володіння особи за поданням державного виконавця».

Згідно з частиною другою статті 368 Кодексу, пунктами 1, 2 частини другої статті 17 Закону України «Про виконавче провадження» виконавчими документами є виконавчі листи, які видаються судами за кожним судовим рішенням, що набрало законної сили, та ухвали судів у цивільних та інших справах. Відповідно до цих положень як на виконання рішення суду, яким закінчується розгляд справи, так і на виконання ухвали суду про забезпечення позову відкривається виконавче провадження. Сторонами виконавчого провадження є стягувач і боржник. Стягувачем є фізична або юридична особа, на користь чи в інтересах якої видано виконавчий документ, а боржником — фізична або юридична особа, визначена виконавчим документом (частини перша, друга статті 8 Закону України «Про виконавче провадження»). Статусу стягувача і боржника сторони набувають після відкриття виконавчого провадження як у разі виконання рішення суду, яким закінчується судовий розгляд справи, так і у разі виконання ухвали суду про забезпечення позову.

У частині першій статті 208 Кодексу зазначається, що судові рішення викладаються у формі ухвали чи рішення. Таким чином, у розділі VI Кодексу «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб)» визначено порядок виконання як рішень, так і ухвал суду. Тому механізм забезпечення виконання судових рішень, який закріплено у частині першій статті 376 Кодексу, а саме вирішення судом за поданням державного виконавця питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника — фізичної особи або особи, у якій знаходиться майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, застосовується і у випадку виконання ухвали суду про забезпечення позову. При цьому питання про примусове проникнення до житла вирішується не інакше як шляхом прийняття вмотивованої ухвали суду з додержанням принципу верховенства права.

З огляду на зазначене Конституційний Суд України вважає, що положення частини першої статті 376 у взаємозв'язку зі статтями 151, 152, 153 Кодексу необхідно розуміти так, що для виконання ухвали суду про забезпечення позову, постановленої як до подання позовної заяви відповідно до Кодексу, так і на будь-якій стадії розгляду справи, питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника — фізичної особи або особи, у якій знаходиться майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, вирішується судом за місцезнаходженням житла чи іншого володіння особи за поданням державного виконавця.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 67, 69, 94, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення положення частини першої статті 376 у взаємозв'язку зі статтями 151, 152, 153 Цивільного процесуального кодексу України необхідно розуміти так, що для виконання ухвали суду про забезпечення позову питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника — фізичної особи або особи, у якій знаходиться майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, вирішується судом за місцезнаходженням житла чи іншого володіння особи за поданням державного виконавця.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 4-rp/2011 dated May 31, 2011 in the case upon the constitutional appeal of citizen Siniuhina Iryna Ivanivna concerning official interpretation of the provisions of Article 376.1 in interconnection with Articles 151, 152, 153 of the Civil Procedural Code of Ukraine*

Citizen Siniuhina Iryna Ivanivna applied to the Constitutional Court of Ukraine with the appeal concerning official interpretation of the provisions of Article 376.1 in interconnection with Articles 151, 152, 153 of the Civil Procedural Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code») concerning a possibility of a court to satisfy a claim of the state enforcement officer on compulsory entry into a dwelling place in order to execute the court ruling on securing a claim. The necessity to provide official interpretation of the mentioned provisions of the Code is explained by their inconsistent application by the courts of general jurisdiction: in one case the court satisfied a petition of the state enforcement officer on compulsory entry into a dwelling place in order to execute the ruling on sustaining a claim, in the other case — the court refused to satisfy such a petition arguing that the mentioned legal norm concerned the enforcement of the court decision which was the end of consideration of a case.

Considering the issue on the merits the Constitutional Court of Ukraine emphasised that guaranteeing to everyone the right to inviolability of a dwelling place is not only the constitutional legal obligation of the state, but also the observance of the international legal obligations undertaken by Ukraine according to the provisions of the Universal Declaration of Human Rights of 1948, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950, the International Covenant on

Civil and Political Rights of 1966. Pursuant to Articles 30.1, 30.2 of the Constitution of Ukraine everyone is guaranteed the inviolability of his or her dwelling place; entry into a dwelling place or other possessions of a person, and the examination or search thereof, shall not be permitted, other than pursuant to a substantiated court decision. The constitutional guarantee of inviolability of a dwelling place is not applied to cases when the public interest requires lawful restriction of human rights, in particular for protection of rights and legal interests of other members of society. Restriction of the right of a person to inviolability of a dwelling place which is defined by the Constitution of Ukraine and international legal acts is recognised as a legitimate interference of the state in human rights in order to ensure public welfare.

Human and citizens' rights and freedoms are protected by the court which, administering justice based on the rule of law, has a duty to ensure to everyone the right to fair trial and respect of other rights and freedoms guaranteed by the Constitution and laws of Ukraine (Article 55.1 of the Fundamental Law of Ukraine, Article 2 of the Law of Ukraine «On Judiciary and Status of Judges»). In particular, every person has a right to apply to a court for protection of his or her violated, unrecognised or disputed rights, freedoms or interests pursuant to a procedure established by the Code (Article 3.1 of the Code). Judicial consideration of a case ends with adoption of a court decision which is mandatory for execution throughout the entire territory of Ukraine (Article 124.5 of the Constitution of Ukraine, Article 208.3 of the Code).

In order to ensure execution of a court decision in case of satisfying a claim the procedural laws of Ukraine envisage the institute of securing a claim. In civil process the securing a claim is allowed both before filing a complaint in order to prevent violation of the intellectual right and at every stage of consideration of a case if a failure to take measures to ensure can hamper or make impossible the execution of the court decision (Articles 151.3, 151.4 of the Code).

Taking into consideration a referenced character of the provisions of Article 153.9 of the Code — ruling on securing a claim shall be executed immediately in order established for execution of court decisions — and taking into account that court decisions are stated in a form of rulings or decisions (Article 208.1 of the Code), the Constitutional Court of Ukraine established that Chapter VI of the Code «Procedural issues related to execution of court decisions in civil cases and cases and decisions of other bodies (officials)» defined the order of execution of both court decisions and court rulings. Thus, the mechanism of ensuring execution of court decisions which is stipulated in Article 376.1 of the Code, namely decision of a court upon the petition of a state enforcement officer of the issue concerning compulsory entry into a dwelling place or other possessions of debtor — individual or a person, who possesses property of debtor or property and costs which belong to a debtor from other persons is applied also in case of execution of the court's ruling concerning sustaining a claim. Herewith the issue concerning compulsory entry into a dwelling place is decided not other than by adoption of a substantiated court ruling with observance of the principle of the rule of law.

The Constitutional Court of Ukraine also paid attention to the fact that according to Article 368.2 of the Code, Articles 17.2.1, 17.2.2 of the Law of Ukraine «On Execution Proceedings» the execution documents are execution letters, which are

issued by courts upon each court decision that entered into force, and court rulings in civil and other cases. Pursuant to these provisions the execution proceedings is initiated both in order to execute court decision which is the end of consideration of a case and execution of court ruling on securing a claim. The parties of the execution procedure are plaintiff and debtor. A plaintiff is a natural or legal person who is issued an execution document for his or her benefit or interest, and debtor is a natural or legal person defined by the execution document (Articles 8.1, 8.2 of the Law of Ukraine «On Execution Procedure»). The parties obtain a status of plaintiff or debtor after initiation of execution proceedings both in case of execution of the court decision which is the end of the judicial consideration of a case and in case of execution of the court ruling on securing a claim.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that within the context of the constitutional appeal the provisions of Article 376.1 in interconnection with Articles 151, 152, 153 of the Civil Procedural Code of Ukraine shall be understood in such a way that in order to execute a court ruling on securing a claim the issue of compulsory entry into a dwelling place or other possessions of a debtor — individual or a person possessing debtor's property or property and costs which belong to a debtor from other persons, shall be resolved by a court at location of a dwelling place or other possession of a person upon the petition of a state enforcement officer.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним поданням Верховного Суду України
щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих
положень Кодексу адміністративного судочинства України,
законів України «Про Вищу раду юстиції»,
«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України
щодо недопущення зловживань правом на оскарження»

м. Київ
16 червня 2011 року
№ 5-рп/2011

Справа № 1-6/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Винокурова Сергія Маркіяновича — доповідача,

Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Стрижака Андрія Андрійовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України (далі — Кодекс), законів України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98-ВР (Відомості Верховної Ради України, 1998 р., № 25, ст. 146) зі змінами (далі — Закон № 22), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» від 13 травня 2010 року № 2181-VI (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., № 26, ст. 272) (далі — Закон № 2181).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Верховного Суду України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність окремих положень Кодексу, Закону № 22 та Закону № 2181.

Заслухавши суддю-доповідача Винокурова С. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Верховний Суд України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення:

— пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу, за якими не допускається забезпечення позову шляхом зупинення актів Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції та встановлення для них заборони вчиняти певні дії;

— Закону № 22, а саме частини першої статті 24, відповідно до яких засідання Вищої ради юстиції вважається правомочним, якщо на ньому присутні більшість членів Вищої ради юстиції від її конституційного складу, частини третьої статті 25, згідно з якими Вища рада юстиції для здійснення своїх повноважень мо-

же витребувати копії судових справ, розгляд яких не закінчено, частин другої, третьої статті 32, в яких визначається, що є порушенням суддею присяги, частини шостої статті 46, згідно з якими повторно нез'явлення на засідання Вищої ради юстиції судді, який оскаржує рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про притягнення його до дисциплінарної відповідальності, є підставою для розгляду справи за його відсутності;

— підпункту 4 пункту 3 розділу I Закону № 2181 стосовно виключення частини другої статті 30 Закону № 22 в редакції, що діяла до внесення змін, відповідно до якої член Вищої ради юстиції, який порушив питання перед Вищою радою юстиції про звільнення з посади судді, не бере участі в голосуванні при прийнятті рішення.

Неконституційність зазначених положень Кодексу, Закону № 22 та Закону № 2181 Верховний Суд України обґрунтовує тим, що ними, на його думку, неправомірно розширено конституційні повноваження Вищої ради юстиції, зокрема надано можливість чинити вплив на суддів при здійсненні ними правосуддя, що звужує гарантії самостійності та незалежності суддів, а також обмежено конституційне право осіб на судовий захист.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що оспорювані положення суперечать статті 1, частині першій статті 6, частинам першій, другій статті 8, частині другій статті 19, частині третій статті 22, частинам першій, другій статті 55, статтям 59, 64, пунктам 14, 22 частини першої статті 92, частинам другій, п'ятій статті 125, частинам першій, другій статті 126, частинам другій, третій статті 131 Конституції України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, Вища рада юстиції, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Вищий адміністративний суд України, Вищий господарський суд України, Рада суддів України, Генеральна прокуратура України, науковці Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Національної академії прокуратури України, Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Національного університету «Одеська юридична академія».

3. Вирішуючи порушене в конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. Україна є правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права, Конституція України має найвищу юридичну силу, закони приймаються на її основі і повинні відповідати їй (стаття 1, частини перша, друга статті 8 Основного Закону України).

Органи державної влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 6, частина друга статті 19 Основного Закону України).

Права і свободи людини і громадянина захищаються судом, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частини перша, друга статті 55 Конституції України).

Згідно з пунктом 14 частини першої статті 92 Основного Закону України виключно законами України визначаються, зокрема, судоустрій, судочинство, статус суддів.

3.2. Відповідно до пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу не допускається забезпечення позову шляхом зупинення актів Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції та встановлення для них заборони вчиняти певні дії.

На думку суб'єкта права на конституційне подання, таке правове регулювання суттєво звузило й обмежило зміст та обсяг права на судовий захист.

Згідно з Основним Законом України судочинство визначається виключно законами України (пункт 14 частини першої статті 92), які приймає єдиний орган законодавчої влади в Україні — Верховна Рада України (стаття 75, пункт 3 частини першої статті 85, стаття 91).

Верховна Рада України, врегульовуючи питання судочинства, має виходити з конституційних засад утвердження й забезпечення прав та свобод людини і громадянина, діяти на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Судочинство охоплює, зокрема, інститут забезпечення позову, який сприяє виконанню рішень суду і гарантує можливість реалізації кожним конституційного права на судовий захист, встановленого статтею 55 Конституції України. У статті 117 Кодексу визначено порядок застосування судом заходів забезпечення адміністративного позову (підстави, суб'єкти ініціювання, стадії, на яких може бути застосоване забезпечення позову, способи його забезпечення), а також передбачено, що не допускається забезпечення позову шляхом зупинення актів Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції та встановлення для них заборони вчиняти певні дії.

Конституційний Суд України виходить з того, що право на забезпечення адміністративного позову може бути обмежене з урахуванням особливостей публічно-правових відносин, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів. Регулювання підстав та порядку забезпечення позову здійснюється в інтересах не лише позивача, а й інших осіб — учасників провадження, суспільства, держави в цілому з дотриманням критеріїв домірності (пропорційності).

Учасниками судового провадження у сфері публічно-правових відносин, врегульованого оспорюваними положеннями Кодексу, є, зокрема, парламент та глава держави. Прийняття ними актів та вчинення дій обумовлюються їхнім конституційним статусом та визначеними в Основному Законі України повноваженнями. Недопущення забезпечення судом адміністративного позову шляхом зупинення актів Верховної Ради України і Президента України та встановлення для них заборони вчиняти певні дії пов'язане зі значущістю їх діяльності, презумпцією конституційності прийнятих ними актів та вчинених дій і зумовлене тим, що вико-

ристання таких засобів забезпечення в інтересах позивача може призвести до порушення прав невизначеного кола осіб. Неможливість застосування судом заходів забезпечення позову у виключних випадках не є обмеженням конституційного права громадян на судовий захист.

Отже, Конституційний Суд України вважає, що Верховна Рада України, визначаючи в Кодексі інститут забезпечення позову як елемент судочинства та випадки, в яких не допускається забезпечення позову, встановлює правову визначеність та передбачуваність діяльності парламенту та глави держави, а відтак і стабільність регулювання суспільних відносин у державі, у тому числі шляхом видання цими органами актів у межах їхніх повноважень на основі та на виконання Конституції України (статті 6, 19, 85, 106 Основного Закону України).

Враховуючи викладене, положення пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу щодо недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Верховної Ради України та Президента України або встановлення для них заборони вчиняти певні дії не суперечать Конституції України.

3.3. Суб'єкт права на конституційне подання порушує перед Конституційним Судом України питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 24 Закону № 22. За змістом цих положень «засідання Вищої ради юстиції вважається правомочним, якщо на ньому присутні більшість членів Вищої ради юстиції від її конституційного складу».

У Конституції України визначено питання відання та загальні засади формування Вищої ради юстиції (частини друга, третя статті 131), а організація і порядок її діяльності, зокрема вимоги щодо правомочності її засідань, порядку прийняття рішень тощо, регулюються Законом № 22 та регламентом Вищої ради юстиції (стаття 2 Закону № 22).

Вимоги щодо правомочності засідань Вищої ради юстиції спрямовані на здійснення цим органом своїх повноважень шляхом прийняття рішень відповідно до частини четвертої статті 24 Закону № 22. Законодавець, визначаючи правомочність її засідань, встановив необхідну кількість учасників засідання для прийняття рішення. Для цього на засіданні Вищої ради юстиції повинна бути присутня більшість від її конституційного складу.

Отже, положення частини першої статті 24 Закону № 22 не суперечать Конституції України.

3.4. Суб'єкт права на конституційне подання ставить перед Конституційним Судом України питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 32 Закону № 22, якими визначено, що порушенням суддею присяги є невиконання суддею, що обіймає адміністративну посаду в суді, посадових обов'язків, встановлених для відповідної адміністративної посади, пов'язаних з процесуальними діями.

Порушення суддею присяги є однією з підстав для його звільнення з посади відповідно до пункту 5 частини п'ятої статті 126 Основного Закону України. Верховна Рада України повноважна визначати критерії відповідальності за дії, які є порушенням суддею присяги. Таку ж позицію висловив Конституційний Суд Украї-

ни і в Рішенні від 11 березня 2011 року № 2-рп/2011 (абзаци дев'ятой, одинадцятий, тринадцятий підпункту 3.4 пункту 3 мотивувальної частини), розглядаючи питання відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 32 Закону № 22.

Порядок призначення, обрання на посаду судді та підстави звільнення з цієї посади регулюються Основним Законом України. Зміст вказаних положень стосовно статусу суддів розкрито в законах України відповідно до пункту 14 частини першої статті 92 Конституції України.

Згідно з Основним Законом України суддя звільняється з посади органом, що його обрав або призначив, внесення подання про звільнення судді з посади належить до повноважень Вищої ради юстиції (пункт 5 частини п'ятої статті 126, пункт 1 частини першої статті 131), а порядок та підстави внесення подання про звільнення судді з посади за порушення ним присяги визначено Верховною Радою України у статті 105 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та статті 32 Закону № 22.

Обов'язки судді, який обіймає адміністративну посаду в суді, що пов'язані з процесуальними діями, встановлені законом. Виконання таких обов'язків безпосередньо пов'язане зі здійсненням судочинства та є його невід'ємною складовою. Адміністративними посадами в суді є посади голови суду та заступника (заступників) голови суду, на які призначаються судді з числа суддів цього суду, що склали присягу судді при їх призначенні на посаду судді вперше (частини перша, друга статті 20, частина перша статті 55 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Невиконання суддею, що обіймає таку адміністративну посаду в суді, своїх обов'язків, пов'язаних з процесуальними діями, є порушенням присяги судді.

Отже, Верховна Рада України, визначивши в частині третій статті 32 Закону № 22 критерії відповідальності за вчинки, які є порушенням суддею присяги, діяла в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, а тому вказані положення не суперечать Основному Закону України.

3.5. Суб'єкт права на конституційне подання порушує перед Конституційним Судом України питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини шостої статті 46 Закону № 22, згідно з якими повторне нез'явлення на засідання Вищої ради юстиції судді, який оскаржує рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про притягнення його до дисциплінарної відповідальності, є підставою для розгляду справи за його відсутності.

Конституційний Суд України вважає, що оспорюваними положеннями не звушено рівень гарантій недоторканності та незалежності судді при розгляді такої справи.

Згідно з частиною шостою статті 46 Закону № 22 у разі неможливості взяти участь у засіданні Вищої ради юстиції з поважних причин суддя може надати по суті порушених питань письмові пояснення, які долучаються до матеріалів справи і виголошуються на її засіданні в обов'язковому порядку.

Такий порядок розгляду скарги узгоджується з закріпленими в Основних принципах Організації Об'єднаних Націй щодо незалежності правосуддя, схвалених резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та

13 грудня 1985 року, правилами розгляду питань, пов'язаних із відповідальністю суддів. Відповідно до цих правил звинувачення або скарга щодо виконання суддею своїх судових і професійних обов'язків повинна бути невідкладно і безсторонньо розглянута згідно з відповідною процедурою. Суддя має право на відповідь і справедливий розгляд.

Крім того, встановлений частиною шостою статті 46 Закону № 22 порядок розгляду скарг суддів узгоджується з положеннями пункту 5.1 Європейської хартії про закон про статус суддів від 10 липня 1998 року. Цією хартією передбачено, що у разі невиконання суддею одного зі своїх обов'язків, визначених законом, він може підлягати санкції лише на підставі рішення за пропозицією, рекомендацією або згодою комітету чи органу, до складу якого входить не менше ніж половина обраних суддів. Справу такого судді повинен розглянути цей орган, заслухавши сторони, а суддя, справа якого розглядається, повинен мати право на представництво.

Отже, положення частини шостої статті 46 Закону № 22 не суперечать Основному Закону України.

3.6. Суб'єкт права на конституційне подання ставить перед Конституційним Судом України питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 4 пункту 3 розділу I Закону № 2181, у якому викладено в новій редакції статтю 30 Закону № 22, що не містить частини другої, у якій раніше визначалося, що член Вищої ради юстиції, який порушив перед Вищою радою юстиції питання про звільнення з посади судді, не бере участі в голосуванні при прийнятті рішення.

Конституційний Суд України виходить з того, що Вища рада юстиції є колегіальним, незалежним органом. Закон наділяє всіх членів Вищої ради юстиції рівними правами та обов'язками (незалежно від порядку їх призначення чи входження до складу за посадою), у тому числі й правом брати участь у засіданні та особисто голосувати виходячи з матеріалів справи, що розглядається на цьому засіданні, та власних переконань.

Член Вищої ради юстиції, який порушив питання про звільнення з посади судді, під час прийняття рішення повинен виконувати свої повноваження сумлінно, чесно і неупереджено, що передбачено присягою, яку він складає перед вступом на посаду (частина перша статті 17 Закону № 22).

Однією з гарантій, яка забезпечує розгляд Вищою радою юстиції питання про звільнення судді з посади на засадах об'єктивності, неупередженості, безсторонності, є, зокрема, відвід (самовідвід) члена Вищої ради юстиції (частина перша статті 26 Закону № 22).

Усунення члена Вищої ради юстиції від участі в голосуванні під час здійснення конституційних повноважень, крім визначених Законом № 22 випадків його об'ґрунтованого відводу, призводить до обмеження прав такого члена Вищої ради юстиції і порушення балансу квотного формування Вищої ради юстиції та принципів її діяльності.

Отже, положення підпункту 4 пункту 3 розділу I Закону № 2181 є такими, що не суперечать Конституції України.

4. Вирішуючи інші порушені в конституційному поданні питання, Конституційний Суд України вбачає підстави для припинення конституційного провадження стосовно таких положень.

4.1. Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному поданні повинно зазначатися правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта або окремих його положень (пункт 4 частини другої статті 39); предметом розгляду в Конституційному Суді України може бути конституційне подання, в якому викладаються аргументи і стверджується про неконституційність законів, інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (частина перша статті 71).

Однак у конституційному поданні не наведено правового обґрунтування тверджень щодо невідповідності Конституції України положень пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу стосовно недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Вищої ради юстиції або встановлення для неї заборони вчиняти певні дії, що згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України є підставою для припинення конституційного провадження у справі в цій частині.

4.2. Верховний Суд України також порушує перед Конституційним Судом України питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 25, частини другої статті 32 Закону № 22.

Конституційний Суд України у Рішенні від 11 березня 2011 року № 2-рп/2011 визнав конституційними положення частини другої статті 32 Закону № 22, у яких встановлено дії, які є порушенням суддею присяги. Цим же рішенням визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення частини третьої статті 25 Закону № 22, згідно з якими Вища рада юстиції для здійснення своїх повноважень може витребувати копії судових справ, розгляд яких не закінчено.

Таким чином, є підстави для припинення конституційного провадження у справі в цій частині відповідно до статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 45, 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення:

— пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України щодо недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Вер-

ховної Ради України та Президента України або встановлення для них заборони вчиняти певні дії;

— Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98–ВР зі змінами, а саме частини першої статті 24 стосовно правомочності засідання Вищої ради юстиції, частини третьої статті 32, в яких визначено вчинки, які є порушенням суддею присяги, частини шостої статті 46, згідно з якими повторно нез’явлення на засідання Вищої ради юстиції судді, який оскаржує рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про притягнення його до дисциплінарної відповідальності, є підставою для розгляду справи за його відсутності;

— підпункту 4 пункту 3 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» від 13 травня 2010 року № 2181–VI, в якому викладено в новій редакції статтю 30 Закону України «Про Вищу раду юстиції», що не містить частини другої, відповідно до якої член Вищої ради юстиції, який порушив питання перед Вищою радою юстиції про звільнення з посади судді, не бере участі в голосуванні при прийнятті рішення.

2. Припинити конституційне провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень:

— пункту 1 частини п’ятої статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України щодо недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Вищої ради юстиції або встановлення для неї заборони вчиняти певні дії на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України»;

— частини третьої статті 25, частини другої статті 32 Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98–ВР зі змінами на підставі статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

3. Рішення Конституційного Суду України є обов’язковим до виконання на території України, остаточною і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 5-rp/2011 dated June 16, 2011 in the case upon the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine concerning compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the several provisions of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine, laws of Ukraine «On the High Council of Justice» and «On Introducing Amendments to Several Legal Acts of Ukraine on Preventing Abuse of the Right to Appeal»*

According to the Fundamental Law of Ukraine the judiciary is defined exclusively by laws (Article 92.1.14) that are adopted by the sole body of the legislative power of Ukraine — the Verkhovna Rada of Ukraine (Articles 75, 85.1.3, 91).

The judiciary includes, in particular, the institute of securing a claim, which contributes to the execution of the court decisions and guarantees the possibility for everyone to implement his or her constitutional right to judicial protection stipulated by Article 55 of the Constitution of Ukraine.

The Constitutional Court of Ukraine acts on the premise that the right to secure an administrative claim may be restricted with account of specific characteristics of public and legal relations which are under the jurisdiction of administrative courts. The regulation of the grounds and the procedure of securing a claim is executed not only in the interests of the complainant but those of others as well — participants in judicial proceedings, society, state as a whole with abidance by the criteria of proportionality.

The Verkhovna Rada of Ukraine and the President of Ukraine, in particular, are among the participants of judicial proceedings in the sphere of the public and legal relations that are regulated by the disputed provisions of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code»). The adoption of acts and the execution of actions by them are determined by their constitutional status and the authorities stipulated by the Constitution of Ukraine. The prevention of securing an administrative claim by the court by means of suspending acts of the Verkhovna Rada of Ukraine and those of the President of Ukraine and the establishment of the prohibition for them to perform certain actions is connected with the importance of their activities, presumption of constitutionality of the acts adopted and actions performed by them and is stipulated by the fact that the use of such means to secure interests of a complainant may lead to the violation of rights of indefinite circle of persons. The impossibility for court to use means of securing a claim in certain cases is not the limitation of the constitutional right of citizens for judicial protection.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine considers that the Verkhovna Rada of Ukraine by determining in the Code the institute of securing an appeal as an element of judicial proceedings and the cases where securing a claim is prohibited establishes the legal certainty and predictability of the activities of the Verkhovna Rada of Ukraine and the President of Ukraine, and thus the stability of regulation of the social relations in the state, including issuance of the acts within their authorities on the base and pursuant to the Constitution of Ukraine (Articles 6, 19, 85, 106 of the Fundamental Law).

The Constitution of Ukraine stipulates the powers and general fundamentals of the formation of the High Council of Justice (Articles 131.2, 131.2) and its organisation and operating procedures, in particular, requirements concerning eligibility of its sessions, procedure of adoption of the decisions etc. are regulated by the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» No. 22/98-VR dated January 15, 1998 (hereinafter referred to as «the Law No. 22») and the Rules of Procedure of the High Council of Justice (Article 2 of the Law No. 22).

Requirements concerning eligibility of sessions of the High Council of Justice are directed towards the realisation of its authorities by this body by means of adoption

of decisions in accordance with Article 24.4 of the Law No. 22. The legislator by stipulating requirements concerning eligibility of its sessions established the necessary number of participants of the session for adoption of decisions. The majority from the constitutional composition of the High Council of Justice should be present at the session.

According to the Fundamental Law the judge is dismissed from his or her office by the body that elected or appointed him or her; forwarding submissions on the dismissal of judges from office belongs to the competence of the High Council of Justice (Articles 126.5.5, 131.1.1) and the procedure and grounds for forwarding submissions on the dismissal of judge from office for breaking the oath are defined by the Verkhovna Rada of Ukraine in Article 105 of the Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges» and Article 32 of the Law No. 22.

The responsibilities of the judge who holds administrative position that are connected with the procedural acts are determined by the law. The execution of such responsibilities is directly connected with the implementation of the judiciary and is its integral part. The administrative position in the court is the office of the Chairman and Deputy Chairman (Chairmen) of the court to which the judges are appointed from among the judges of this court who swore the oath while being appointed to the office for the first time (Articles 20.1, 20.2, 55.1 of the Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges»). Failure to perform responsibilities connected with the procedural actions by the judge who holds such administrative position in the court is a breach of oath of the judge.

The Constitutional Court of Ukraine considers that the provisions of Article 46.6 of the Law No. 22 according to which the repeated absence at the sessions of the High Council of Justice of a judge, who appeals the decision of the High Qualifications Commission of Judges on bringing him to disciplinary responsibility is a ground for consideration of a case in his or her absence do not restrict the level of guarantees of inviolability and independence of the judge.

According to Article 46.6 of the Law No. 22 in case of failure to participate in the session of the High Council of Justice for valid reasons the judge may provide written explanations on the raised issues which shall be attached to the materials of a case and obligatorily voiced at its session.

The Constitutional Court of Ukraine acts on the premise that the High Council of Justice is a collective independent body. The law provides for equal rights and responsibilities to all members of the High Council of Justice (regardless of the order of their appointment or joining it ex-officio), including the right to participate in the session and to vote in person on the basis of materials of the case under consideration at this session, and their own beliefs.

Removal of member of the High Council of Justice from the vote during the execution of his or her constitutional powers, except in cases of his her substantiated withdrawal envisaged by the Law No. 22, leads to restrictions of the rights of such member of the High Council of Justice and the violation of balance of quota formation of the High Council of Justice and the principles of its activity.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as conforming to the Constitution of Ukraine (constitutional):

— Article 117.5.1 of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine on prevention of securing a claim by means of suspending the acts of the Verkhovna Rada of Ukraine and those of the President of Ukraine or establishment of the prohibition for them to commit certain act;

— the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» No. 22/98-VR dated January 15, 1998 with amendments, namely Article 24.1 concerning eligibility of sessions of the High Council of Justice, Article 32.3, which identifies actions that constitute the breach of the oath by the judge, Article 46.6, whereby repeated absence at the session of the High Council of Justice of a judge, who appeals the decision of the High Qualifications Commission of Judges on bringing him to disciplinary responsibility is a ground for consideration of a case in his or her absence;

— paragraph 3.4 of Section I of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to Several Legal Acts of Ukraine on Preventing Abuse of the Right to Appeal» No. 2181-VI dated May 13, 2010, which provides a new reading of Article 30 of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» that does not contain the second paragraph, under which a member of the High Council of Justice, who raised the issue before the High Council of Justice on the dismissal of a judge, does not participate in voting when adopting relevant decisions.

2. To terminate the constitutional proceedings in the case on the conformity of the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of:

— Article 117.5.1 of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine on preventing securing a claim by suspending acts of the High Council of Justice or the establishment of prohibition for it to perform certain actions on the basis of Article 45.2 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» — failure of the constitutional appeal to meet the requirements provided by the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine»;

— Article 25.3, Article 32.2 of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» No. 22/98-VR dated January 15, 1998 with amendments under Article 45 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine».

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Бринцева В. Д.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним поданням Верховного Суду України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України,
законів України «Про Вищу раду юстиції»,
«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України
щодо недопущення зловживань правом на оскарження»

1. Рішенням від 16 червня 2011 року № 5-рп/2011 (далі — Рішення) Конституційний Суд України визнав такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення:

— пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України щодо недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Верховної Ради України та Президента України або встановлення для них заборони вчиняти певні дії;

— Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98-ВР зі змінами, а саме частини першої статті 24 стосовно правомочності засідання Вищої ради юстиції, частини третьої статті 32, в яких визначено вчинки, які є порушенням суддею присяги, частини шостої статті 46, згідно з якими повторне нез'явлення на засідання Вищої ради юстиції судді, який оскаржує рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про притягнення його до дисциплінарної відповідальності, є підставою для розгляду справи за його відсутності;

— підпункту 4 пункту 3 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» від 13 травня 2010 року № 2181-VI, в якому викладено в новій редакції статтю 30 Закону України «Про Вищу раду юстиції», яка не містить частини другої цієї статті, відповідно до якої член Вищої ради юстиції, який порушив питання перед Вищою радою юстиції про звільнення з посади судді, не бере участі в голосуванні при прийнятті рішення.

Конституційний Суд України також припинив конституційне провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень:

— пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України щодо недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Вищої ради юстиції або встановлення для неї заборони вчиняти певні дії на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України»;

— частини третьої статті 25, частини другої статті 32 Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98-ВР зі змінами на підставі статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

2. В цілому, поділяючи позицію Суду щодо конституційності положень частини першої статті 24, частини шостої статті 46 Закону України «Про Вищу раду юстиції», слід зазначити про відсутність достатніх підстав погодитись з положенням пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України, якими встановлено, що не допускається забезпечення позову шляхом зупинення актів Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції та встановлювати заборону для цих органів вчиняти певні дії до розгляду відповідної адміністративної справи по суті.

Свою позицію щодо конституційності цих положень процесуального законодавства Конституційний Суд України обґрунтував, зокрема, тим, що «недопущення забезпечення судом адміністративного позову шляхом зупинення актів Верховної Ради України і Президента України та встановлення для них заборони вчиняти певні дії пов'язане зі значущістю їх діяльності, презумпцією конституційності прийнятих ними актів та вчинених дій і зумовлене тим, що використання таких засобів забезпечення в інтересах позивача може призвести до порушення прав невизначеного кола осіб» (абзац сьомий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення). При цьому констатується, що, прийнявши зазначені зміни до процесуального законодавства, Верховна Рада України діяла на виконання статей 6, 19, 85, 106 Конституції України.

В такій оцінці наведених конституційних норм вбачається певна односторонність. Крім того, звертає на себе увагу неврахування Судом інших конституційних засад.

3. Конституція України, передбачивши, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, заклала передумови для побудови системи державної влади за стандартами правової держави. Визнання принципу верховенства права і закріплення за Основним Законом України статусу акта, який має найвищу юридичну силу, зумовлює необхідність побудови відповідної моделі стримувань і противаг, виходячи з необхідності дотримання принципу самостійності і рівності у здійсненні повноважень кожної з гілок влади.

Основний Закон України визначає, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3). Оскільки норми Конституції України є нормами прямої дії, звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується (частина п'ята статті 8).

Відповідно до частини другої статті 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, посадових і службових осіб.

Принципи самостійності суду і незалежності суддів ґрунтовно закріплені у розділі VIII Конституції України, положеннями якого, зокрема, передбачено, що привласнення функцій правосуддя іншими органами державної влади не допускається, а юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Крім того, Конституція України як однієї з основних засад судочинства, визначила рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом. Необхідність слідування цьому конституційному принципу (засаді) унеможлиблює внесення змін до процесуального законодавства, якими окремим суб'єктам судочинства надавались би певні преференції. У цьому випадку у вигляді позбавлення суду загального права зупиняти рішення Верховної Ради України та Президента України.

Твердження Конституційного Суду України про те, що право забезпечення адміністративного позову може бути обмежене (абзац сьомий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення, суперечить положенням Конституції України, відповідно до яких при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (частина третя статті 22). До внесення змін до статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України кожен відповідний суб'єкт міг розраховувати на прийняття судом попереднього рішення про забезпечення його позову. Тепер усупереч приписам статті 64 Конституції України відбулось як суттєве обмеження прав громадян на судовий захист, так і суттєве звуження суддівської дискреції.

Посилання Суду на те, що такі обмеження відповідають міжнародним принципам пропорційності і співмірності (в інтерпретації Конституційного Суду України — домірності) не підкріплені відповідною аргументацією.

4. Відповідно до пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України також не допускається забезпечення позову і шляхом зупинення актів Вищої ради юстиції. Це положення Кодексу Конституційний Суд України залишив таким, що продовжує діяти своєрідним шляхом, припинивши провадження у цій частині у зв'язку з тим, що у конституційному поданні не наведено правового обґрунтування тверджень щодо їх невідповідності Конституції України.

Така оцінка ступеня обґрунтованості конституційного подання виглядає непеконливою, тому що автори клопотання не наводили свої аргументи щодо конституційності заборони зупиняти акти Верховної Ради України і Президента України і окремо щодо такої ж заборони стосовно можливості забезпечення позову у випадках з оскарженням актів Вищої ради юстиції. Таке розділення виглядає штучним і створює передумови для неоднозначної оцінки вибіркового підходу до поділу учасників судового провадження на більш та менш значимих.

5. Частиною третьою статті 32 Закону № 22 законодавець передбачив можливість звільнення за порушення присяги голови суду за невиконання посадових обов'язків, встановлених для відповідної адміністративної посади, пов'язаних з процесуальними діями.

Конституційний Суд України погодився з цим законоположенням, зазначивши, що виконання таких обов'язків безпосередньо пов'язане зі здійсненням судочинства і є його невід'ємною складовою. Тому невиконання суддею, що обіймає таку адміністративну посаду в суді, обов'язків, пов'язаних з процесуальними діями, є порушенням присяги судді (абзац п'ятий підпункту 3.4 пункту 3 мотивувальної частини Рішення).

Такою правовою позицією Суд слідом за законодавцем розширив конституційні засади інституту присяги судді. Ні Конституція України, ні базовий закон про судоустрій не дають підстав ототожнювати самостійних суб'єктів судової влади, якими є судді і судді, наділені адміністративними повноваженнями. Пункт 5 частини п'ятої статті 126 Конституції України передбачає можливість звільнення за порушення присяги лише суддів, тим самим закладає головну умову конституційної відповідальності — неналежне здійснення функцій судді. Ця конституційна засада саме відповідно до такого праворозуміння розвинута у статті 55 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», згідно з якою особа вперше призначена на посаду судді «урочисто присягає об'єктивно, безсторонньо, неупереджено, незалежно та справедливо здійснювати правосуддя, чесно і сумлінно виконувати обов'язки судді, дотримуватися морально-етичних принципів поведінки судді, не вчиняти дій, що порочать звання судді ...».

Оцінюючи ці положення тексту суддівської присяги у системному зв'язку з пунктом 5 частини п'ятої статті 126 Конституції України у попередньому своєму Рішенні, Конституційний Суд України цілком слушно зазначив, що дотримання суддею присяги — його конституційно визначений обов'язок і присяга судді має правову природу одностороннього, індивідуального, публічно-правового, конституційного **зобов'язання судді** (абзац п'ятий підпункту 3.4 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2011 року № 2-рп/2011).

Саме судді несуть відповідальність, а не голови суду чи заступники, які за неналежне виконання посадових обов'язків, пов'язаних з виконанням адміністративних повноважень, мають відповідати як судові адміністратори, а за порушення присяги судді до них може застосовуватися відповідальність лише у разі порушень, допущених під час безпосереднього здійснення правосуддя.

6. Зазначена авторська позиція має доктринальний характер і не впливає на обов'язковий характер Рішення Конституційного Суду України у цій справі, а лише спрямована на забезпечення єдності підходів під час подальшого конституційного контролю судоустрійного законодавства.

Суддя Конституційного Суду України

В. Бринцев

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Кампа В. М.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним поданням Верховного Суду України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України,
законів України «Про Вищу раду юстиції»,
«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України
щодо недопущення зловживань правом на оскарження»

У Рішенні від 16 червня 2011 року № 5-рп/2011 (далі — Рішення) Конституційний Суд України визнав такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), деякі положення Кодексу адміністративного судочинства України (далі — Кодекс), Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98-ВР зі змінами, Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» від 13 травня 2010 року № 2181-VI.

Погоджуючись в цілому з позицією Конституційного Суду України, вважаю за необхідне відповідно до статті 64 Закону України «Про Конституційний Суд України» висловити окрему думку з таких питань.

1. Принципами діяльності Конституційного Суду України є, зокрема, верховенство права, повнота та всебічність розгляду справ, обґрунтованість прийнятих ним рішень (стаття 4 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Виходячи з положень Конституції України та Закону України «Про Конституційний Суд України» єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні здійснює конституційний контроль трьома способами: шляхом контролю за дотриманням встановленої Конституцією України процедури розгляду, ухвалення або набрання чинності законами України та іншими правовими актами (частина перша статті 152 Конституції України), шляхом контролю змісту актів на відповідність положенням Конституції України (частина перша статті 152 Конституції України, стаття 71 Закону України «Про Конституційний Суд України») та шляхом перевірки на відповідність вказаних актів принципам правової держави і верховенства права (стаття 1, частина перша статті 8 Основного Закону України, стаття 82 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

У підпункті 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційний Суд України виклав міркування щодо конституційності пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу стосовно недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Верховної Ради України та Президента України або встановлення для них заборони вчиняти певні дії.

На мою думку, у цьому разі Конституційний Суд України обмежився формальним нормоконтролем, перевіряючи оспорювані положення Кодексу на відповідність тексту Конституції України. Методологічно такий підхід єдиного органу конституційної юрисдикції до вказаного питання є правильним, але неповним,

оскільки не відображає глибини проблеми встановлення конституційності цих положень. Вважаю, що мотивація, яка ґрунтується лише на позиціях нормоконтролю, недостатньо для підтвердження їх конституційності.

Конституційний Суд України мав перевірити конституційність пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу не лише з позицій нормоконтролю, а й з позицій відповідності оспорюваної норми принципу верховенства права (стаття 8 Конституції України), зокрема принципу пропорційності. Це дало б можливість з'ясувати мету відповідного законодавчого регулювання та засоби досягнення такої мети, виокремити конституційні цінності, які мав захистити законодавець, установивши відповідні обмеження щодо способів забезпечення позову.

Дослідження Конституційним Судом України дотримання принципу пропорційності, балансу приватних та публічних інтересів при розгляді питань про конституційність правових норм, якими встановлюються певні правообмеження, вважаю необхідним для повного та всебічного розгляду справ, обґрунтованості прийнятих Судом рішень.

Вважаю, що такий недолік повинен бути усунений Конституційним Судом України при дослідженні та вирішенні справ з аналогічних питань, що в підсумку поліпшить якість його рішень.

2. Конституційний Суд України припинив конституційне провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу стосовно недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Вищої ради юстиції або встановлення для неї заборони вчиняти певні дії на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

Згідно з частиною першою статті 131 Конституції України до відання Вищої ради юстиції належить: внесення подання про призначення суддів на посади або про звільнення їх з посад, прийняття рішення стосовно порушення суддями і прокурорами вимог щодо несумісності, здійснення дисциплінарного провадження стосовно суддів Верховного Суду України і суддів вищих спеціалізованих судів та розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів, а також прокурорів.

На мою думку, Конституційний Суд України мав вказати на те, що з огляду на конституційні повноваження Вищої ради юстиції акти, які вона приймає, мають переважно рекомендаційний характер для інших органів і безпосередньо не породжують юридичних наслідків для фізичних чи юридичних осіб. Фактично такі акти не є правостановлюючими, правозмінюючими або правоприпиняючими для громадян, а мають консультативно-дорадчий характер для уповноважених на прийняття відповідних рішень органів державної влади.

Забезпечення ж позову в адміністративному судочинстві відповідно до частини першої статті 117 Кодексу застосовується, якщо існує очевидна небезпека заподіяння шкоди правам, свободам та інтересам позивача до ухвалення рішення в адміністративній справі, або захист цих прав, свобод та інтересів стане немож-

ливим без вжиття таких заходів, або для їх відновлення необхідно буде докласти значних зусиль та витрат, а також якщо очевидними є ознаки протиправності рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень.

Викладене вказує на те, що забезпечення адміністративного позову не може апріорі поширюватися на консультативно-дорадчі акти Вищої ради юстиції виходячи з особливостей юридичної природи таких актів та мети забезпечення позову в адміністративному судочинстві. Тому вважаю, що Конституційний Суд України повинен був припинити конституційне провадження в цій частині на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

Суддя Конституційного Суду України

В. Кампо

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Лилака Д. Д. стосовно
Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним
поданням Верховного Суду України щодо відповідності
Конституції України (конституційності) окремих положень
Кодексу адміністративного судочинства України,
законів України «Про Вищу раду юстиції»,
«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України
щодо недопущення зловживань правом на оскарження»

Конституційний Суд України ухвалив Рішення від 16 червня 2011 року № 5-рп/2011 (далі — Рішення) за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України, законів України «Про Вищу раду юстиції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження», в якому, зокрема, визнав конституційними положення пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — Кодекс) щодо недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Верховної Ради України та Президента України або встановлення для них заборони вчиняти певні дії. Цими положеннями встановлено, що не допускається забезпечення позову шляхом зупинення актів Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції та встановлення для них заборони вчиняти певні дії.

Вважаю, що, ухвалюючи Рішення в цій частині, Конституційний Суд України помилково дійшов висновку про відповідність Конституції України законодавчого положення щодо заборони суду вживати заходів забезпечення позову.

Згідно зі статтею 64 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 56 Регламенту Конституційного Суду України викладаю окрему думку у справі.

Україна — демократична держава, яка в особі органів державної влади повинна діяти в інтересах «*demos*» — Українського народу — громадян України всіх національностей.

Такий обов'язок випливає зі змісту статті 3 Конституції України, згідно з якою права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга).

Для виконання зазначеного головного конституційного обов'язку держава наділена певними функціями, зокрема функцією правосуддя.

Правосуддя здійснюють органи державної судової влади у формі цивільного, кримінального, адміністративного, господарського судочинства.

Зміст і мета правосуддя полягають не тільки у захисті порушених чи оспорюваних прав і свобод людини і громадянина, а й у їх відновленні.

Вирішальну роль у відновленні порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів особи відіграє такий процесуальний інститут судочинства, як забезпечення позову. У Рішенні від 31 травня 2011 року № 4-рп/2011 Конституційний Суд України зазначив, що інститут забезпечення позову гарантує виконання рішення суду в разі задоволення позовних вимог (абзац п'ятий пункту 4 мотивувальної частини). Аналогічна правова позиція висловлена у Рішенні, згідно з якою «судочинство охоплює, зокрема, інститут забезпечення позову, який сприяє виконанню рішень суду і гарантує можливість реалізації кожним конституційного права на судовий захист, встановленого статтею 55 Конституції України» (абзац п'ятий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини).

Відповідно до частини другої статті 55 Основного Закону України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Отже, судовий захист прав і свобод людини і громадянина є їхнім конституційним правом.

Права і свободи людини і громадянина мають конституційну (закріплені в Конституції України) і законодавчу (передбачені законами України) природу. Такий їх поділ впливає, зокрема, з аналізу змісту статей 22, 24, 64 Основного Закону України.

Відповідно до частини першої статті 22 Конституції України права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними. Тобто конституціодавець передбачив можливість закріплення прав і свобод і в законах України. Такий висновок випливає з положення пункту 1 частини першої статті 92 Конституції України, згідно з яким виключно законами України визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод.

На підтвердження того, що права і свободи людини і громадянина, закріплені в Конституції України, є окремою категорією, слід зіслатися на положення частини другої статті 22, частини першої статті 24, частини першої статті 64 Основного Закону України, в яких застосовується термін «конституційні права і свободи». Про те, що в Конституції України йдеться і про «законодавчі» права і свободи людини і громадянина, свідчить зміст частини третьої статті 22, згідно з якою при прийнятті нових або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. У зазначеній конституційній нормі під існуючими правами і свободами слід розуміти ті, які закріплені в законах України, оскільки шляхом прийняття нових законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) або внесення змін до чинних законів звужувати зміст та обсяг конституційних прав і свобод неприпустимо.

Основний Закон України передбачив для конституційних і законодавчих прав і свобод окремі гарантії. Основна гарантія для останніх закріплена в частині третій статті 22 Конституції України, а для конституційних — у частині другій статті 22 Конституції України, згідно з якою конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані, частині першій статті 24 Конституції України, відповідно до якої громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом, а також частині першій статті 64 Конституції України, за якою конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Зміст права на судовий захист Конституційний Суд України частково розкрив у ухвалених рішеннях. Зокрема, у Рішенні від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007 зазначено, що право кожного на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб передбачає можливість оскарження судових рішень в судах апеляційної та касаційної інстанцій, що гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина (абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини). Неможливість реалізації особою права на судовий захист, гарантованого статтею 55 Конституції України, Конституційний Суд України пов'язує із заборонаю вживати судом заходи забезпечення позову. Така заборона, на його думку, унеможлиблює поновлення у виборчих правах і без заходів забезпечення позову втрачає будь-який сенс звернення до суду з цих питань (абзац восьмий підпункту 3.12 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009).

Отже, одним з елементів права на судовий захист визнається право особи на забезпечення судом її позову (як за її клопотанням, так і за ініціативою самого суду).

Визнаючи право людини і громадянина на судовий захист конституційним правом, Конституційний Суд України відповідно повинен був оцінювати оспорюване положення пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу виходячи з конституційних гарантій цього права, враховуючи, що заборона на забезпечення позову обмежує обсяг конституційного права кожного на захист його прав і свобод судом.

Обмеження цього конституційного права, зокрема щодо забезпечення позову, може відбуватися відповідно до частини першої статті 64 Конституції України,

згідно з якою конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Це право відповідно до частини другої зазначеної статті Основного Закону України не може бути обмежене навіть в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Про неможливість обмеження права на судовий захист Конституційний Суд України категорично висловився у Рішенні від 25 грудня 1997 року № 9-зп (пункт 2 резолютивної частини).

Це означає, що випадки обмеження права на судовий захист, в тому числі заборона вживати заходи забезпечення позову, повинні встановлюватися Основним Законом України, а не звичайними законами.

Натомість Конституційний Суд України обґрунтував конституційність заборони адміністративним судам вживати заходи забезпечення позову, шляхом зупинення актів Верховної Ради України, Президента України та встановлення для них заборони вчиняти певні дії особливостями публічно-правових відносин, домірністю (пропорційністю) інтересів учасників судового провадження та суспільства і держави в цілому, значущістю діяльності Президента України і Верховної Ради України, презумпцією конституційності прийнятих ними актів та вчинених дій, а використання таких засобів забезпечення в інтересах позивача може призвести до порушення прав невизначеного кола осіб (абзаци шостий, сьомий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення). Проте вказані обставини не передбачені Конституцією України, а тому на них не поширюється дія частини першої статті 64 Конституції України.

Суддя Конституційного Суду України

Д. Лилак

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Маркуш М. А.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним поданням Верховного Суду України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України,
законів України «Про Вищу раду юстиції»,
«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України
щодо недопущення зловживань правом на оскарження»

На підставі статті 64 Закону України «Про Конституційний Суд України» висловлюю окрему думку стосовно Рішення Конституційного Суду України від 16 червня 2011 року № 5-рп/2011 (далі — Рішення).

В цілому погоджуюсь з концепціями, закладеними в мотивувальній частині, та висновками, зробленими в резолютивній частині Рішення, однак є підстави обґрунтування положення пункту 1 резолютивної частини Рішення вважати не переконливим і таким, що породжує сумніви.

Висновок Конституційного Суду України, зроблений в абзаці сьомому підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини, про те, що право забезпечення адміністративного позову може бути обмежене, та визнання конституційним такого обмеження в абзаці першому пункту 1 резолютивної частини Рішення суперечить положенням Конституції України, зокрема її статті 3, за якою людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, посадових і службових осіб (частина друга статті 55).

Судова влада реалізується шляхом здійснення правосуддя у рамках відповідних судових процедур (частина перша статті 124 Конституції України, частина друга статті 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Суд є конституційно визначеним державним інститутом, який правомочний захищати права і свободи людини і громадянина, завданням якого є здійснення правосуддя, забезпечення права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України (стаття 55, розділ VIII Конституції України, стаття 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Судовий захист вважається найбільш дієвою гарантією відновлення порушених прав і свобод людини і громадянина.

Усі публічно-правові спори, у яких хоча б однією зі сторін є суб'єкт владних повноважень, належать до адміністративної юрисдикції (пункти 1, 2, 7 статті 3, частина перша статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС України)). В адміністративному судочинстві, на відміну від інших видів судочинства, діє принцип офіційності, який полягає в активній позиції суду щодо з'ясування всіх обставин у справі (частини четверта, п'ята статті 11, частина друга статті 69, частина п'ята статті 71 КАС України).

Обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на суб'єкта владних повноважень, якщо він як відповідач заперечує адміністративний позов (частина друга статті 71 КАС України). Суб'єкт владних повноважень повинен подати суду всі наявні у нього документи та матеріали, які можуть бути використані як докази у справі. У разі невиконання такого обов'язку суд витребує названі документи та матеріали, а у разі невиконання вимоги суду — «суд вирішує справу на основі наявних доказів» (частини четверта, шоста статті 71 КАС України). Адміністративне судочинство допускає вихід за межі позовних вимог, якщо це необхідно для захисту прав людини тощо (частина друга статті 11, частина друга статті 21 КАС України).

Наведені та інші положення КАС України дають підстави стверджувати, що в адміністративному судочинстві діє презумпція неправомірності рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, який зобов'язаний в порядку судової процедури, визначеної законом, довести суду правомірність своїх рішень, дій чи бездіяльності. Отже, адміністративне судочинство — це специфічний вид судочинства, де твердження особи про порушення прав вважаються правомірними, поки владний суб'єкт не доведе перед судом протилежне. Правомірні твердження про порушення прав і свобод підлягають в першу чергу негайному захисту, зокрема і засобами забезпечення позову.

Принципи самостійності суду та незалежності і недоторканності суддів визначені у розділі VIII Конституції України, а у її статті 129 — основні засади судочинства, серед яких, зокрема, рівність усіх учасників судового процесу перед законом та судом. Дотримання цього конституційного принципу (засади) в законотворчій практиці унеможлиблює внесення змін до процесуального законодавства, якими окремим суб'єктам судочинства, зокрема суб'єкту владних повноважень, надавалися б певні преференції, в тому числі у виді заборони суду загального права вчиняти процесуальні дії, зокрема забезпечувати позов, якщо він таке право мав за попередньою редакцією закону.

Завданням адміністративного судочинства є, зокрема, захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ (частина перша статті 2 КАС України).

Верховна Рада України, приймаючи закони, має виходити з конституційних засад утвердження й забезпечення прав і свобод людини, діяти на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України. Зокрема, при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (частина третя статті 22 Конституції України).

Інститут забезпечення позову шляхом встановлення заборони вчиняти певні дії або зупиняти акти Верховної Ради України та Президента України мав місце у правовідносинах при розгляді публічних спорів між громадянином та вказаними суб'єктами права до внесення змін в регулювання таких відносин Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» від 13 травня 2010 року № 2181-VI. Цим Законом частину п'яту статті 117 КАС України було викладено в новій редакції, що передбачила недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції та встановлення для них заборони вчиняти певні дії.

Законодавець, встановивши пунктом 1 частини п'ятої статті 117 КАС України обмеження на здійснення судом забезпечення позову у справах, які стосуються

оскарження актів, дій чи бездіяльності окремих суб'єктів владних повноважень, обмежив гарантії людини і громадянина на поновлення порушених прав та заклав нерівність учасників процесу перед законом і судом, надавши преференції одному з учасників судочинства, акти, дії чи бездіяльність якого оспороюються, перед іншим, який оспороює їх законність та відстоює свої права і свободи, чим порушив вимоги пункту 2 частини третьої статті 129 Конституції, статті 10 КАС України). Такий висновок вбачається з такого.

Адміністративне судочинство діє в сфері специфічних публічно-правових відносин, де стороною у справах є особа, яка, використовуючи визначені законом інститути (суд) та процедуру, протистоїть державі чи окремим її владним інститутам, захищаючи свої права і свободи.

За правовою позицією, викладеною у Рішенні Конституційного Суду України від 31 травня 2011 року № 4-рп/2011 у справі за конституційним зверненням громадянки Сінюгіної Ірини Іванівни щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 376 у взаємозв'язку зі статтями 151, 152, 153 Цивільного процесуального кодексу України, «з метою гарантування виконання рішення суду в разі задоволення позовних вимог у процесуальних законах України передбачено інститут забезпечення позову» (абзац п'ятий пункту 4 мотивувальної частини).

Вказаний інститут є елементом права на судовий захист і спрямований на те, щоб не допустити незворотності певних наслідків відповідних дій щодо відновлення порушеного права. Він віднесений до механізму захисту прав і свобод людини, зокрема в судовому порядку, і є гарантією їх захисту та відновлення, а отже, елементом правосуддя. Забезпечення позову стосується всіх стадій судового провадження (підготовка, призначення, розгляд справи, виконання рішення) і є складовою комплексу заходів, спрямованих на охорону публічно-правового та матеріально-правового інтересу в адміністративному судочинстві, а також однією з гарантій реального виконання можливого позитивного для людини рішення, оскільки надає можливість суду до ухвалення постанови в адміністративній справі вжити заходів до забезпечення реалізації позовних вимог. Застосування інституту забезпечення позову не повинне мати винятків щодо актів, дій чи бездіяльності окремих суб'єктів — учасників судового процесу, адже:

1) воно є дискреційним правом суду, а не його обов'язком, яке він реалізує залежно від обставин справи;

2) воно є елементом судового захисту;

3) цей інститут широко застосовується судами Європи.

Згідно з Конституцією України права і свободи захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частини перша, друга статті 55). За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в Рішенні від 25 грудня 1997 року № 9-зп у справі за зверненням жителів міста Жовті Води, суд не може відмовити у правосудді, якщо ущемляються права і свободи громадян, інакше це було б порушенням права на судовий захист, яке згідно зі статтею 64 Конституції України не може бути обмежене.

Конституційний Суд України, здійснюючи конституційний контроль окремих законів, зокрема в частині встановлення ними заборони суду здійснювати забезпечення позовів в адміністративному судочинстві, у Рішенні від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009 висловив правову позицію, за якою є неконституційним і неприпустимим в порядку внесення змін до законодавства встановлення заборони суду здійснювати забезпечення позову, та визнав такі зміни звуженням змісту прав людини на судовий захист (підпункт 3.12 пункту 3 мотивувальної частини, абзац третій пункту 2 резолютивної частини).

Виходячи з викладеного є підстави вважати, що вказаними змінами до КАС України звужено раніше встановлені законом повноваження адміністративного суду, тобто унеможливлено повноцінне виконання ним завдань судочинства, визначених у частині першій статті 2 КАС України. Також звужено процесуальні права і гарантії особи в адміністративному судочинстві, оскільки механізм їх судового захисту став менш ефективним і доступним. Таке твердження узгоджується з правовою позицією Конституційного Суду України, за якою «звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням. У традиційному розумінні діяльності визначальними поняття змісту прав людини є умови і засоби, які становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку. Обсяг прав людини — це їх сутнісна властивість, виражена кількісними показниками можливостей людини, які відображені відповідними правами, що не є однорідними і загальними. Загальновизнаним є правило, згідно з яким сутність змісту основного права в жодному разі не може бути порушена» (абзац четвертий підпункту 5.2 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005).

Відповідно до частини третьої статті 22 Конституції України при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Внесені до КАС України зміни звузили процесуальні права позивача у справах, пов'язаних із соціальними виплатами, обмеживши його можливості на судовий захист своїх прав у спорах із суб'єктом владних повноважень, що порушує частину третю статті 22, частину першу статті 55 Основного Закону України.

Суддя Конституційного Суду України

М. Маркуш

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Шишкіна В. І.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним поданням Верховного Суду України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України,
законів України «Про Вищу раду юстиції»,
«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України
щодо недопущення зловживань правом на оскарження»

Конституційний Суд України у Рішенні від 16 червня 2011 року № 5-рп/2011 (далі — Рішення), зокрема, визнав такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення:

— частини третьої статті 32 Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98-ВР зі змінами (далі — Закон № 22), відповідно до якої «порушенням присяги судді, що обіймає адміністративну посаду в суді, є також невиконання ним посадових обов'язків, встановлених для відповідної адміністративної посади, пов'язаних з процесуальними діями»;

— пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України щодо недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Верховної Ради України та Президента України або встановлення для них заборони вчиняти певні дії.

Конституційний Суд України також припинив провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень «пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України щодо недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Вищої ради юстиції або встановлення для неї заборони вчиняти певні дії на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Стосовно наведеного згідно зі статтею 64 Закону України «Про Конституційний Суд України» висловлюю таку думку.

1. В Конституції України встановлено вичерпний перелік підстав для звільнення особи з посади судді (частина п'ята статті 126), однією з яких є звільнення за порушення присяги саме судді (пункт 5 частини п'ятої статті 126). За приписом частини першої статті 55 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI (далі — Закон № 2453) особа, яку призначено на посаду судді вперше, набуває повноважень судді після складення присяги судді.

Відповідно до тексту присяги, що міститься у частині першій статті 55 Закону № 2453, суддя бере на себе відповідні зобов'язання, порушення яких є підставою для відкриття Вищою радою юстиції провадження щодо його звільнення за особливих обставин, зокрема за порушення присяги ним як особою, яка обіймає посаду саме судді.

У частині другій статті 32 Закону № 22 конкретизовано дії судді, які можуть бути кваліфіковані як порушення ним його зобов'язань, що складають зміст присяги, а саме:

— вчинення ним дій, що порочать звання судді і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності судових органів;

— незаконне отримання суддею матеріальних благ або здійснення витрат, що перевищують доходи такого судді та членів його сім'ї;

— умисне затягування суддею строків розгляду справи понад терміни, встановлені законом;

— порушення морально-етичних принципів поведінки судді.

Конституційний Суд України в Рішенні від 11 березня 2011 року № 2-рп/2011 зазначив, що присяга судді має правову природу конституційного зобов'язання судді (абзац дев'ятий мотивувальної частини підпункту 3.4 пункту 3). За цим приписом текст присяги судді необхідно розглядати у системному зв'язку з конституційним положенням про звільнення судді за порушення ним присяги судді. Отже, положення законів, що конкретизують різні аспекти тексту присяги, мають стосуватися лише зобов'язань особи як судді, про які йдеться в тексті присяги, а не інших обов'язків, що безпосередньо не впливають із його зобов'язань як судді.

У Висновках першої експертної комісії Міжнародної Асоціації Суддів «Відповідальність суддів» (24–25 жовтня 1980 року, Туніс) зазначалося, що єдиним випадком, коли суддя несе дисциплінарну відповідальність безпосередньо за свої рішення, є груба халатність, крім того він має відповідати за випадки неправильної поведінки, тобто коли суддя нормально і розумно виконує свої функції, але вдався до вчинку, який є несумісним зі званням судді (абзац четвертий). У Висновках тієї ж комісії «Призначення і роль голів судів» від 23–27 вересня 2001 року (м. Мадрид) чітко розрізняються (відокремлюються) суто суддівські та суто адміністративні функції з вказівкою на те, що незалежність голови суду при виконанні ним його адміністративних функцій має захищатися як і незалежність інших суддів при виконанні ними власне суддівських функцій (пункт 2), а пріоритет голів судів в адміністративній площині не повинен впливати на розгляд справ та прийняття суддями рішень (пункт 3). Таким акцентуванням вказана комісія відокремила статус судді від статусу голови суду як особи, яка здійснює урядування в судовій установі. Виходячи з цього можна вважати, що суддя, який перебуває на адміністративній посаді в суді, не може бути притягнутий до відповідальності за недодержання своїх обов'язків управлінця, тобто за порушення обов'язків, які безпосередньо не впливають зі статусу судді.

Мабуть, такого ж підходу дотримувався й законодавець, визначаючи в статті 54 Закону № 2453 права та обов'язки судді і встановлюючи у його статтях 24, 25, 29, 30, 34, 35, 41 адміністративні повноваження голів і заступників голів в системі судів загальної юрисдикції, зауважуючи, що на виконання цих повноважень вони видають накази і розпорядження, тобто управлінські акти. Крім того, в частині шостій статті 20 Закону № 2453 вказано, що звільнення судді з адміністративної посади не припиняє його повноважень судді, тобто потенційно передбачає притягнення голови суду чи його заступника до відповідальності за

недотримання суто управлінських обов'язків без притягнення до відповідальності як судді, якщо такі порушення не пов'язані з обов'язками судді. З тексту присяги не вбачається, що суддя присягає належно виконувати обов'язки у сфері адміністрування. Однак усупереч такому концептуальному підходу законодавець в частині третій статті 32 Закону № 22 пов'язав зміст порушення присяги судді з посадовими обов'язками, встановленими не для судді як носія судової влади, а для судді, який обіймає певну адміністративну (управлінську) посаду в суді як в установі, тобто запровадив додаткову підставу для звільнення особи з посади судді, що не поширюється на тих суддів, які не перебувають на цих посадах. Таким підходом обумовлено нерівний статус судді щодо зобов'язань, які випливають із тексту присяги судді, що є порушенням приписів статей 126, 127 Конституції України. Цими приписами, зокрема, встановлено рівний статус суддів щодо прав і обов'язків, диференційовано вимоги стосовно лише окремих категорій саме суддів (частини четверта, п'ята статті 127 Конституції України).

2. Конституційний Суд України послідовно розвивав правову позицію стосовно значущості судового захисту існуючих і відновлення порушених прав людини і громадянина, зауважуючи, що:

— частину першу статті 55 Конституції України треба розуміти так, що кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку і суд не може відмовити у правосудді (пункти 1, 2 резолютивної частини Рішення від 25 грудня 1997 року № 9-зп);

— правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах (абзац десятий пункту 9 мотивувальної частини Рішення від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003);

— звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням. У традиційному розумінні діяльності визначальними поняття змісту прав людини є умови і засоби, які становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку. Обсяг прав людини — це їх сутнісна властивість, виражена кількісними показниками можливостей людини, які відображені відповідними правами, що не є однорідними і загальними. Загальновизнаним є правило, згідно з яким сутність змісту основного права в жодному разі не може бути порушена (абзац четвертий підпункту 5.2 пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005).

Законодавець, встановлюючи частиною п'ятою статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України обмеження на здійснення судом забезпечення позову у справах, які стосуються оскарження актів певних суб'єктів владних повноважень — Президента України, Верховної Ради України, Вищої ради юстиції, обмежив гарантії людини і громадянина на поновлення порушених прав.

Інститут забезпечення позову є елементом права на судовий захист, спрямований на те, щоб не допустити незворотності певних наслідків від відповідних дій, на відновлення порушеного права.

Забезпечення позову стосується всіх стадій судового провадження (підготовка, призначення, розгляд справи, виконання рішення) і є складовою комплексу

заходів, спрямованих на охорону публічно-правового та матеріально-правового інтересу в адміністративному судочинстві, а також є однією з гарантій реального виконання можливого позитивного для людини рішення, оскільки надає можливість суду до ухвалення постанови в адміністративній справі вжити заходів щодо забезпечення реалізації позовних вимог.

Скасування забезпечення позову у вказаній категорії справ може призвести до невиконання постанов суду, ухвалених щодо актів Президента України чи Верховної Ради України, і таким чином фактично унеможливить реалізацію особами права на судовий захист, гарантованого статтею 55 Конституції України, яке згідно зі статтею 64 Основного Закону України не може бути обмежене.

Крім того, Конституційний Суд України раніше вже аналізував зміни до законів щодо встановлення заборони суду здійснювати забезпечення позовів в адміністративному судочинстві і у Рішенні від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009 визнав їх неконституційними, заклавши концептуально правову позицію про неприпустимість звуження змісту прав людини на судовий захист (підпункт 3.12 пункту 3 мотивувальної частини, абзац третій пункту 2 резолютивної частини).

3. Резолютивна частина Рішення містить певний алогізм.

В абзаці першому пункту 1 резолютивної частини Рішення положення пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України щодо недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Верховної Ради України та Президента України або встановлення для них заборони вчиняти певні дії визнано конституційним.

Відповідно до абзацу другого пункту 2 резолютивної частини Рішення припинено конституційне провадження у справі стосовно відповідності Конституції України положень пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України щодо недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Вищої ради юстиції або встановлення для неї заборони вчиняти певні дії у зв'язку з ненаведенням суб'єктом права на конституційне подання правового обґрунтування. Мотивування цієї позиції Конституційного Суду України наведено в підпункті 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення.

Законодавчий припис стосовно недопущення забезпечення позову шляхом зупинення дії актів Президента України, Верховної Ради України, Вищої ради юстиції міститься в одній нормі (пункт 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України), має внутрішній правовий, логічний, граматичний зв'язок, а тому будь-яке обґрунтування його конституційності або неконституційності чи вирішення питання щодо припинення провадження у справі повинно передбачати системний зв'язок, наявний у цьому приписі, який не може бути розірваний.

Суддя Конституційного Суду України

В. Шишкін

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням громадянина
Костенка Юрія Івановича щодо офіційного тлумачення
окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України
«Про внесення змін до Закону України
«Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років»
щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги»

м. Київ
16 червня 2011 року
№ 6-рп/2011

Справа № 1-23/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Винокурова Сергія Маркіяновича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Стрижака Андрія Андрійовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни — доповідача,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянина Костенка Юрія Івановича щодо офіційного тлумачення окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 21 квітня 2011 року № 3298–VI (Голос України, 2011 р., 24 травня) у взаємозв'язку з положеннями статей 1, 3, 8, 11, 15, 17, 18, 20, 29, 34, 37, 41, 65 Конституції України.

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянина Костенка Юрія Івановича.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування органами публічної влади окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 21 квітня 2011 року № 3298–VI.

Заслухавши суддю-доповідача Шапталу Н. К. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Громадянин Костенко Юрій Іванович звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 21 квітня 2011 року № 3298–VI (далі — Закон № 3298) у взаємозв'язку з положеннями статей 1, 3, 8, 11, 15, 17, 18, 20, 29, 34, 37, 41, 65 Конституції України.

Законом № 3298 внесено зміни до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» від 20 квітня 2000 року № 1684–III (Голос України, 2000 р., 23 травня) (далі — Закон № 1684), а саме: підпунктом 1 пункту 1 Закону № 3298 доповнено статтю 1 Закону № 1684 частиною п'ятою; підпунктом 2 пункту 1 Закону № 3298 доповнено статтю 2 Закону № 1684 абзацами четвертим, п'ятим, шостим.

Згідно з частиною п'ятою статті 1 Закону № 1684 в редакції Закону № 3298 Прапор Перемоги є символом перемоги радянського народу та його армії і флоту над фашистською Німеччиною в роки Великої Вітчизняної війни.

Підпунктом 2 пункту 1 Закону № 3298 доповнено перелік форм увічнення Перемоги та подвигу народу-переможця, визначений статтею 2 Закону № 1684. До таких форм віднесено використання копій Прапора Перемоги біля Вічного вогню, могил Невідомого солдата і Невідомого матроса; суспільне використання копій Прапора Перемоги під час урочистих заходів, присвячених Дню Перемоги, які здійснюються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, організаціями, громадськими об'єднаннями, покладання вінків до могили Невідомого солдата у місті Києві та інших пам'ятників Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років у День Перемоги й інші дні, пов'язані з подіями Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років, — дні визволення та дні оборони населених пунктів від німецько-фашистських загарбників; офіційний підйом у День Перемоги копій Прапора Перемоги на будинках (щоглах, флагштоках) поряд з Державним Прапором України.

Суб'єкт права на конституційне звернення просить дати офіційне тлумачення, роз'яснивши, чи не прирівнюються до Державного Прапора України копії Пра-

пора Перемоги згідно з положеннями Закону № 3298, яким передбачено порядок їх використання та підйому.

Необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень Закону № 3298 автор клопотання обґрунтовує наявністю неоднозначної практики у питанні офіційного підйому у День Перемоги копій Прапора Перемоги на будинках (щоглах, флагштоках) поряд з Державним Прапором України в різних регіонах України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного звернення висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Міністерство юстиції України, науковці Національного університету «Одеська юридична академія».

3. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені в конституційному зверненні питання, виходить з такого.

3.1. Україна є суверенною, демократичною, правовою державою (стаття 1 Основного Закону України).

Суверенітет України поширюється на всю її територію. Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ (частина перша статті 2, частина друга статті 5 Конституції України).

Згідно з Основним Законом України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3); держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури; суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності; жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова (стаття 11, частини перша, друга статті 15).

В Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частини перша, друга статті 8, частина друга статті 19 Основного Закону України).

3.2. Державні символи України нерозривно пов'язані за своїм змістом з її державним суверенітетом (абзац перший підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 16 січня 2003 року № 1-рп/2003). Державні символи є підтвердженням факту існування держави, її суверенітету та спрямовані на зміцнення її авторитету, зокрема під час проведення урочистих заходів та офіційних церемоній. Держава встановлює порядок використання державних символів та належну систему їх правового захисту, за яких забезпечується повага та гідне ставлення до державних символів.

У частині першій статті 20 Конституції України визначено перелік державних символів України. Ними є Державний Прапор України, Державний Герб України

і Державний Гімн України. Державний Прапор України — стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів. Великий Державний Герб України встановлюється з урахуванням малого Державного Герба України та герба Війська Запорізького законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України. Головним елементом великого Державного Герба України є Знак Княжої Держави Володимира Великого (малий Державний Герб України). Державний Гімн України — національний гімн на музику М. Вербицького із словами, затвердженими законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України (частини друга, третя, четверта, п'ята статті 20 Конституції України).

Відповідно до пункту 4 частини другої статті 92 Конституції України виключно законами України встановлюється порядок використання і захисту державних символів. Шанування державних символів України є обов'язком усіх її громадян (частина перша статті 65 Основного Закону України).

Згідно з частиною четвертою статті 1 Закону № 1684 на честь Дня Перемоги в столиці України місті-герої Києві, інших містах та населених пунктах України проводяться святкові заходи з використанням символіки Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років.

У частині п'ятій статті 1 Закону № 1684 Прапор Перемоги визначено як символ перемоги радянського народу та його армії і флоту над фашистською Німеччиною в роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років і не віднесено до державних символів України.

Таким чином, Конституційний Суд України вважає, що Основним Законом України встановлено вичерпний перелік державних символів України.

3.3. Конституційний Суд України, розглядаючи питання щодо офіційного тлумачення окремих положень Закону № 3298, встановив наявність ознак невідповідності Конституції України положення про офіційний підйом у День Перемоги копій Прапора Перемоги на будинках (щоглах, флагштоках) поряд з Державним Прапором України. За таких обставин на підставі частини другої статті 95 Закону України «Про Конституційний Суд України» виникла необхідність розглянути питання щодо відповідності Конституції України абзацу шостого статті 2 Закону № 1684 в редакції Закону № 3298.

Згідно з частиною шостою статті 20 Конституції України опис державних символів України та порядок їх використання встановлюються законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України. В абзаці четвертому підпункту 2 пункту 1 Закону № 3298, яким внесено зміни до статті 2 Закону № 1684, передбачено, що основними формами увічнення Перемоги та подвигу народу-переможця є, зокрема, «офіційний підйом у День Перемоги копій Прапора Перемоги на будинках (щоглах, флагштоках) поряд з Державним Прапором України». Цими положеннями Закону № 3298 встановлено порядок використання у День Перемоги державного символу України — Державного Прапора України поряд з копією Прапора Перемоги, який не є державним символом України. Закон № 3298 прийнято на пленарному засіданні Верховної Ради України 21 квітня 2011 року кількістю голосів народних депутатів

України, яка є меншою ніж дві третини від конституційного складу Верховної Ради України.

Згідно з частиною першою статті 152 Конституції України закони та інші правові акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

Під час прийняття Закону № 3298 була порушена визначена Основним Законом України процедура його ухвалення в частині встановлення порядку використання державного символу України, а саме — Державного Прапора України. Отже, положення абзацу шостого статті 2 Закону № 3298 є такими, що суперечать Конституції України.

4. Відповідно до пункту 4 частини другої статті 92 Конституції України виключено законами України встановлюється порядок використання та захисту державних символів.

В Україні немає спеціального закону, який би врегулював порядок використання Державного Прапора України та був прийнятий з дотриманням відповідної конституційної процедури, що породжує невизначеність у використанні цього державного символу та його захисті як конституційної цінності.

З огляду на викладене Конституційний Суд України пропонує Верховній Раді України встановити порядок використання державних символів України, зокрема Державного Прапора України, згідно з вимогами частини шостої статті 20 Конституції України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтею 51, частинами першою, другою статті 61, статтями 63, 65, 67, 69, 70, 73, 94, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення положення Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» від 20 квітня 2000 року № 1684–III в редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 21 квітня 2011 року № 3298–VI треба розуміти так, що Конституцією України визначено вичерпний перелік державних символів України, якими є Державний Прапор України, Державний Герб України та Державний Гімн України.

2. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення абзацу шостого статті 2 Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» від 20 квітня 2000 року № 1684–III у редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» щодо по-

рядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 21 квітня 2011 року № 3298–VI.

3. Положення абзацу шостого статті 2 Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» у редакції Закону України від 21 квітня 2011 року № 3298–VI, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

4. Запропонувати Верховній Раді України законодавчо встановити порядок використання державних символів України, зокрема Державного Прапора України.

5. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточною і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated June 16, 2011 No. 6-rp/2011 in the case upon the constitutional appeal of citizen Kostenko Yurii Ivanovych concerning official interpretation of several provisions of items 1.1, 1.2 of the Law «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On Perpetuation of the Victory in the Great Patriotic War of 1941–1945» concerning the order of the official use of the copy of the Victory Flag»*

Citizen Kostenko Yurii Ivanovych applied to the Constitutional Court with the appeal concerning official interpretation of several provisions of items 1.1, 1.2 of the Law «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On Perpetuation of Victory in the Great Patriotic War of 1941 - 1945» concerning the order of the official use of the copy of the Victory Flag» dated April 21, 2011 No. 3298-VI (hereinafter referred to as «the Law No. 3298») in interconnection with the provisions of Articles 1, 3, 8, 11, 15, 17, 18, 20, 29, 34, 37, 41, 65 of the Constitution.

The state symbols of Ukraine are inseparably associated by their content with its state sovereignty (paragraph 1 of item 3 of the motivation part of the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated January 16, 2003 No. 1-rp/2003). The state symbols prove the fact of existence of state, its sovereignty and are aimed at strengthening its authority, in particular during solemn events and official ceremonies. The State establishes the order of use of the state symbols and appropriate system of their legal protection which provide respect and worthy attitude to the state symbols.

Article 20.1 of the Constitution of Ukraine stipulates the list of the state symbols of Ukraine. They are the State Flag of Ukraine, the State Coat of Arms of Ukraine and the State Anthem of Ukraine.

According to Article 92.2.4 of the Constitution the procedure for the use and protection of state symbols is established exclusively by the laws of Ukraine. Respect for the state symbols is the duty of citizens of Ukraine (Article 65.1 of the Fundamental Law).

Pursuant to Article 1.4 of the Law «On Perpetuation of Victory in the Great Patriotic War of 1941–1945» dated April 20, 2000 No. 1684-III (hereinafter referred to as «the Law No. 1684») celebrations in honour of the Victory Day in the capital of Ukraine the city-hero of Kyiv, other cities and settlements of Ukraine are conducted with use of symbols of the Great Patriotic War of 1941–1945.

Article 1.5 of the Law No. 1684 defines the Victory Flag as a symbol of victory of the Soviet people and their army and fleet over the fascist Germany during the Great Patriotic War of 1941–1945 and does not refer it to the state symbols of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court deems that the Fundamental Law stipulates the exhaustive list of the state symbols of Ukraine.

According to Article 20.6 of the Constitution the description of the state symbols of Ukraine and the procedure for their use shall be established by the law adopted by no less than two-thirds of the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine. Paragraph 4 of item 1.2 of the Law No. 3298, which introduces amendments to Article 2 of the Law No. 1684, envisages that the main forms of perpetuation of the Victory of the people-victor are, in particular, «the official hoist of the Victory Flag on buildings (flagstaffs) near the State Flag of Ukraine on the Victory Day». These provisions of the Law No. 3298 establish the order of use on the Victory Day of the state symbol of Ukraine — the State Flag of Ukraine near the copy of a Victory Flag which is not the state symbol of Ukraine. The Law No. 3298 was passed at the plenary session of the Verkhovna Rada of Ukraine on April 21, 2011 by the number of votes of the People’s Deputies of Ukraine which was less than two-thirds of the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine.

According to Article 152.1 of the Constitution laws and other legal acts, by the decision of the Constitutional Court of Ukraine, are declared unconstitutional, in whole or in part, in the event that they do not conform to the Constitution of Ukraine, or if there was a violation of the procedure established by the Constitution of Ukraine for their review, adoption or their entry into force.

During procedure of the adoption of the Law No. 3298 the procedure of its adoption established by the Fundamental Law in part of establishment of the order of use of the state symbol of Ukraine, namely the State Flag of Ukraine, was violated. Hence, the provisions of paragraph 6 Article 2 of the Law No. 3298 contravene the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. In the aspect of the constitutional appeal the provisions of the Law «On Perpetuation of Victory in the Great Patriotic War of 1941–1945» dated April 20, 2000 No. 1684-III as amended by the Law «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On Perpetuation of Victory in the Great Patriotic War of 1941–1945» concerning the order of the official use of the copy of the Victory Flag» dated April

21, 2011 No. 3298-VI shall be understood in such a way that the Constitution provides an exhaustive list of state symbols of Ukraine which are the State Flag of Ukraine, the State Coat of Arms of Ukraine and the State Anthem of Ukraine.

2. To recognise as non-conforming with the Constitution (unconstitutional) provisions of paragraph 6 Article 2 of the Law «On Perpetuation of Victory in the Great Patriotic War of 1941–1945» dated April 20, 2000 No. 1684-III as amended by the Law «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On Perpetuation of Victory in the Great Patriotic War of 1941–1945» concerning the order of the official use of the copy of the Victory Flag» dated April 21, 2011 No. 3298-VI.

3. The provisions of paragraph 6 Article 2 of the Law «On Perpetuation of Victory in the Great Patriotic War of 1941–1945» as amended by the Law dated April 21, 2011 No. 3298-VI declared unconstitutional lose their legal force from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

4. To propose that the Verkhovna Rada of Ukraine should establish the order of use of the state symbols of Ukraine, in particular the State Flag of Ukraine at the legislative level.

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Бринцева В. Д.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним зверненням громадянина
Костенка Юрія Івановича щодо офіційного тлумачення окремих
положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України
«Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги
у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років»
щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги»

1. Суб'єкт права на конституційне звернення Костенко Ю. І. 24 травня 2011 року звернувся з проханням відкрити конституційне провадження щодо офіційного тлумачення положень Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 21 квітня 2011 року № 3298-VI (далі – Закон № 3298). При цьому він порушує питання: «чи не прирівнюють положення Закону № 3298 до Державного Символу України «копії Прапора Перемоги» згідно з передбаченим Законом порядком використання та підйому останніх?».

На його думку, в Україні запроваджується обов'язкове використання червоного прапора, тобто офіційної символіки комуністичного режиму та радянської держави (СРСР), тим самим підривається соборність і злагода на землі України.

Не дивлячись на те, що суб'єкт права на конституційне звернення не навів правового обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні зазначених положень Закону № 3298 і не аргументував неоднозначності їх застосування, Третя колегія суддів Конституційного Суду України не в повній мірі перевірила відповідність цього звернення вимогам статей 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» і більшістю голосів відкрила конституційне провадження у справі (Ухвала від 6 червня 2011 року).

2. У цій справі Конституційний Суд України без достатніх підстав застосував положення частини другої статті 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», суттєво вийшов за межі предмета конституційного звернення і визнав неконституційним абзац шостий статті 2 Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» від 20 квітня 2000 року № 1684–III у редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 21 квітня 2011 року № 3298–VI, яким було передбачено «офіційний підйом у День Перемоги копій Прапора Перемоги на будинках (щоглах, флагштоках) поряд з Державним Прапором України».

Неконституційність цього законоположення Суд обґрунтував тим, що «цими положеннями Закону № 3298 встановлено порядок використання у День Перемоги державного символу України – Державного Прапора України поряд з копією Прапора Перемоги, який не є державним символом України», зазначивши, що Закон № 3298 прийнято на пленарному засіданні Верховної Ради України простою більшістю голосів народних депутатів.

3. Дійсно, відповідно до частини шостої статті 20 Конституції України порядок використання державних символів встановлюється законами, які приймаються не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України. Але ця конституційна норма розповсюджується виключно на державні символи України.

Частиною першою статті 20 Конституції України державними символами України визначено: Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України. Цей перелік державних символів є вичерпним і його може бути доповнено, або змінено лише шляхом внесення змін до Конституції України в порядку, встановленому статтею 156 Конституції України (із затвердженням на всеукраїнському референдумі). Саме тому народні депутати України визначили «Прапор Перемоги символом перемоги радянського народу та його армії і флоту над фашистською Німеччиною в роки Великої Вітчизняної війни», а не державним символом України.

Аналіз інших положень Закону № 3298 також не дає підстав для висновку про те, що копія Прапора Перемоги включена до переліку, чи прирівняна до держав-

них символів України. Про це свідчить праворозуміння змісту норм Закону і процедури його прийняття простою більшістю голосів.

Таким чином, слід розмежовувати «державний символ України» і «символ перемоги у Великій Вітчизняній війні» і виходити з того, що офіційний підйом на будинках у День Перемоги, поряд з Державним Прапором України, копій Прапора Перемоги не дає підстав для прирівняння цього символу до державних символів України, які визначаються лише Конституцією України.

Оскільки символ перемоги у Великій Вітчизняній війні не є державним символом України, то на визначення порядку його використання не розповсюджуються вимоги частини шостої статті 20 Конституції України щодо прийняття закону не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України.

З урахуванням наведеного, у зв'язку з несприйняттям пропозиції щодо припинення провадження у справі, Конституційний Суд України мав можливість дати відповідь на запитання суб'єкта права на конституційне звернення, обмежившись таким тлумаченням:

«В аспекті конституційного звернення, положення Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» від 20 квітня 2000 року № 1684–III в редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 21 квітня 2011 року № 3298–VI слід розуміти так, що вони підлягають застосуванню лише у сукупності з приписами частини першої статті 20 Конституції України, яка встановила вичерпний перелік державних символів України, якими є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України, у зв'язку з цим підстави для прирівняння до державних символів України будь-яких інших символів без внесення змін до Конституції України відсутні».

4. Натомість Конституційний Суд України висновок про неконституційність положення про «офіційний підйом у День Перемоги копій Прапора Перемоги на будинках (щоглах, флагштоках) поряд з Державним Прапором України» розцінив як встановлення порядку використання у День Перемоги державного символу України – Державного Прапора України, одночасно зазначивши, що Прапор Перемоги не є державним символом України.

Звертає на себе увагу невідповідність висновку Суду щодо твердження, що названими змінами встановлено порядок використання у День Перемоги державного символу — Державного Прапора України поряд з копією Прапора Перемоги. Але законодавець, не посягаючи на високий статус державного символу, в абзаці шостому статті 2 Закону № 3298 передбачив підйом копій Прапора Перемоги поряд з Державним Прапором України, а не навпаки. Наведене свідчить про те, що передбачена Законом № 3298 можливість під час офіційного підйому в День перемоги Державного Прапора України, використати і символ Перемоги, не є встановленням порядку використання державних символів України в аспекті частини шостої статті 20 Конституції України.

5. Судом, крім того, допущена певна непослідовність у висновках, тому що у разі встановлення порушення конституційної процедури прийняття закону неконституційним повинен визнаватись увесь закон, а не окремі його положення. У цьому випадку це повинно було стосуватися саме Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 21 квітня 2011 року № 3298–VI, а не окремого положення базового Закону від 20 квітня 2000 року № 1684–VI, як вказав Конституційний Суд України у резолютивній частині Рішення.

6. Хотілося б сподіватися, що це Рішення Конституційного Суду України, не дивлячись на його певні недоліки, сприятиме миру і злагоді у суспільстві.

Суддя Конституційного Суду України

В. Бринцев

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Кампа В. М.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним зверненням громадянина
Костенка Юрія Івановича щодо офіційного тлумачення
окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України
«Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги
у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років»
щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги»

У Рішенні від 16 червня 2011 року № 6-рп/2011 (далі — Рішення) Конституційний Суд України дав офіційне тлумачення окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 21 квітня 2011 року № 3298–VI (далі — Закон № 3298), а також визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними) положення абзацу шостого статті 2 Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» від 20 квітня 2000 року № 1684–III (далі — Закон № 1684) у редакції Закону № 3298.

Погоджуючись в цілому з позицією Конституційного Суду України, вважаю за доцільне на підставі статті 64 Закону України «Про Конституційний Суд України» (далі — Закон) висловити окрему думку.

Рішення спрямоване на захист прав і свобод громадян, незалежно від їх політичної та ідеологічної орієнтації, на громадянську злагоду та консолідацію української нації, тобто на забезпечення конституційних цінностей найвищого ґатунку. Проте його зміст, з точки зору правової методології, на жаль, не містить деякої правової інформації, яка є важливою в аспекті конституційних цінностей.

1. Одним із принципів діяльності Конституційного Суду України є верховенство права (стаття 4 Закону).

1.1. Саме принцип верховенства права, на мою думку, повинен був стати методологічною основою Рішення, а Конституційний Суд України мав дослідити в достатньому обсязі деякі загальні принципи права, які є складовими верховенства права, зокрема, пропорційність (справедливість), гуманізм тощо. Адже ці принципи є у цій справі важливими гарантими захисту прав і свобод громадян.

1.2. Конституційний Суд України перш ніж тлумачити положення нормативно-правового акта зобов'язаний перевірити їх на відповідність Конституції України.

У конституційній юстиції України загальновизнаним є принцип, відповідно до якого перевірка Конституційним Судом України нормативно-правового акта на конституційність проводиться трьома способами: перший полягає у перевірці процедури розгляду, ухвалення та оприлюднення закону або іншого правового акта на відповідність положенням Основного Закону України (стаття 152 Конституції України); другий — це з'ясування відповідності тексту нормативно-правового акта положенням Конституції України (нормоконтроль — статті 71, 75 Закону); третій — найскладніший та найважливіший, оскільки полягає у перевірці того, наскільки оспорювані суб'єктом права на конституційне подання або конституційне звернення положення нормативно-правового акта відповідають ідеологічним засадам Конституції України — принципам правової держави та верховенства права (статті 1, 8 Основного Закону України, стаття 82 Закону).

2. У Рішенні використано два способи: Конституційний Суд України перевірив положення Закону № 3298 на відповідність формальним вимогам Основного Закону України — по-перше, додержанню процедури, по-друге, нормоконтролю.

У практиці Конституційного Суду України є непоодинокі випадки, коли орган конституційної юрисдикції приймав рішення на підставі принципів правової держави та верховенства права (рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005, від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010, від 11 березня 2011 року № 2-рп/2011). Отже, Конституційний Суд України міг, розглядаючи справу за конституційним зверненням Костенка Ю. І., вдатися до конституційного контролю з позицій правової держави та верховенства права.

На мою думку, законодавець, регулюючи питання статусу та порядку використання Прапора Перемоги, не врахував окремі конституційні положення, результатом чого стало визнання Конституційним Судом України неконституційним

положення абзацу шостого статті 2 Закону № 1684 у редакції Закону № 3298. Очевидно, що Конституційний Суд України не міг визнати весь Закон № 3298 неконституційним, оскільки для цього не було достатніх правових підстав. Інша справа, що підстави для визнання неконституційним положення абзацу шостого статті 2 Закону № 1684 у редакції Закону № 3298 могли бути дещо іншими, наприклад, правова невизначеність окремих положень Закону № 3298 або непропорційність між законодавчим регулюванням порядку використання Державного Прапора України і Прапора Перемоги.

Вшанування органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями та громадянами живих героїв та пам'яті загиблих у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років є багаторічною державною і громадянською традицією в Україні. У 2000 році ця традиція отримала часткове законодавче закріплення у Законі № 1684, а у 2011 році, прийнявши Закон № 3298, законодавець встановив перелік форм увічнення Перемоги радянського народу, його армії і флоту над фашистською Німеччиною в цій війні з використанням копій Прапора Перемоги. В цих актах держава висловила своє ставлення до історичної події планетарного значення, якою є Перемога у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років.

При цьому законодавець усвідомлював, що в Законі № 3298 йдеться як про урочисті (на честь Перемоги), так і про поминальні заходи (покладання вінків до могили Невідомого солдата і та ін.). Однак чіткого розмежування ці заходи в Законі № 3298 не знайшли, а відтак Прапор Перемоги рекомендується використовувати без будь-яких особливостей (наприклад, без чорної стрічки при поминальних заходах).

У Законі № 3298 врегульовуються питання увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років тільки в межах України, тоді як сотні тисяч воїнів-українців поховані на території Білорусі, Федеративної Республіки Німеччини, Польщі, Росії та десятка інших країн Європи і мають вічне моральне право на рівне вшанування пам'яті державою незалежно від того, де знаходяться їх могили: на рідній землі чи за кордоном.

З точки зору методу правового регулювання законодавець застосував у Законі № 3298 метод позитивного встановлення статусу Прапора Перемоги (дозволено те, що зазначено в Конституції та законах України), який використовується для визначення державних символів України. Тоді як статус усіх інших прапорів, крім Державного Прапора України, повинен визначатися негативним способом (дозволено те, що не заборонено законом). Ці та інші методологічні зауваження щодо законодавчого врегулювання статусу Прапора Перемоги, сподіваюсь, допоможуть законодавцю внести необхідні корективи у відповідні норми законодавства.

Відомо, що за пропозицією Конституційного Суду України законодавець повинен установити порядок використання державних символів України, зокрема Державного Прапора України. Але це не означає, що законодавець повинен обмежитися лише пропозиціями Конституційного Суду України. Адже навколо інституту державних символів України існує багато інших проблем, пов'язаних з правами і свободами громадян та межами їх здійснення тощо.

3. Офіційне тлумачення положень Закону № 3298 у Рішенні пов'язане із застосуванням Конституційним Судом України під час розгляду цієї справи граматичного, догматичного і системного тлумачення. Але поза цими способами тлумачення залишився телеологічний, який полягає у з'ясуванні того, наскільки мотиви та мета законодавця відповідають вимогам Основного Закону України, засадам правової держави та верховенства права.

На мою думку, питання, порушені у конституційному зверненні Костенка Ю. І., мають складний, динамічний характер. Тому для офіційного тлумачення окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону № 3298 в контексті статей 1, 3, 8, 11, 15, 17, 18, 20, 29, 34, 37, 41, 65 Конституції України, про що клопотав суб'єкт права на конституційне звернення, Конституційний Суд України мав застосувати також телеологічний спосіб тлумачення.

На думку вчених — це найбільш творчий спосіб тлумачення Конституції і законів України. Його особливість полягає в тому, що він спрямований на з'ясування сенсу норми залежно від тих об'єктивних наслідків, які мають бути досягнуті від її застосування¹. Це актуально, коли законодавець нечітко або занадто упереджено визначає в законі цілі, яких він намагається досягти.

Застосування телеологічного методу тлумачення у Рішенні дозволило б Конституційному Суду України надати суспільству більше правової інформації, брак якої відчувається в громадській думці.

Суддя Конституційного Суду України

В. Кампо

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Маркуш М. А.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним зверненням громадянина
Костенка Юрія Івановича щодо офіційного тлумачення
окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України
«Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги
у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років»
щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги»

На підставі статті 64 Закону України «Про Конституційний Суд України» висловлюю окрему думку стосовно Рішення Конституційного Суду України від 16 червня 2011 року № 6-рп/2011 (далі — Рішення).

¹ Див.: *Сліденко І. Д.* Тлумачення конституцій: питання теорії і практики в контексті світового досвіду / Одес. Нац. юрид. академія. — Одеса: Фенікс, 2003. — С. 121.

Рішенням Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення абзацу шостого статті 2 Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» від 20 квітня 2000 року № 1684–III (далі — Закон № 1684) в редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 21 квітня 2011 року № 3298–VI (Голос України, 2011 р., 24 травня) (далі — Закон № 3298).

Вважаю висновки Суду, викладені в підпункті 3.3 пункту 3 мотивувальної та у пункті 2 резолютивної частинах Рішення, такими, що ґрунтуються на хибній інтерпретації окремих положень Закону № 3298 у системному взаємозв'язку з положеннями статті 20 Конституції України, з нижченаведених мотивів.

У мотивувальній та резолютивній частинах Рішення Конституційний Суд України не дав офіційного тлумачення окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону № 3298, яке просив надати суб'єкт права на конституційне звернення. Як впливає зі змісту клопотання, викладеного в абзаці п'ятому пункту 1 мотивувальної частини Рішення, він просив дати консультацію (роз'яснення), «чи не прирівнюються до Державного Прапора України копії Прапора Перемоги згідно з положеннями Закону № 3298, яким передбачено порядок їх використання та підйому».

При винесенні Рішення Конституційний Суд України вийшов за межі предмета конституційного звернення, визнавши неконституційними положення абзацу шостого статті 2 Закону № 1684 в редакції Закону № 3298.

Висновок, зроблений у підпункті 3.3 пункту 3 мотивувальної частини Рішення щодо порушення визначеної Основним Законом України процедури ухвалення Закону № 3298 в частині встановлення порядку використання державного символу України — Державного Прапора України, спростовується першим реченням цього підпункту: «Конституційний Суд України, розглядаючи питання щодо офіційного тлумачення окремих положень Закону № 3298, встановив наявність ознак невідповідності Конституції України положення про офіційний підйом у День Перемоги копій Прапора Перемоги на будинках (щоглах, флагштоках) поряд з Державним Прапором України».

Висновок про неконституційність вказаних положень обґрунтовано перекрученням буквального їх змісту та смислу, закладеного в них, а саме: «Цими положеннями Закону № 3298 встановлено порядок використання у День Перемоги державного символу України — Державного Прапора України поряд з копією Прапора Перемоги, який не є державним символом України» (абзац другий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини Рішення).

Висновок про невідповідність Конституції України зроблено на підставі того, що ухвалення на пленарному засіданні Верховної Ради України Закону № 3298 в частині встановлення порядку використання державних символів України, зокрема Державного Прапора України, простою більшістю голосів народних депутатів України є порушенням конституційної процедури його прийняття, передбаченої частиною шостою статті 20 Конституції України.

Рішення Суду, обґрунтоване на хибних посиланнях стосовно того, що Законом № 3298 в неконституційний спосіб врегульовано порядок використання

Державного Прапора України поряд з копією Прапора Перемоги, є перекуренням буквального змісту цього закону і закладеного в ньому смислу щодо порядку використання копій Прапора Перемоги та спростовується такими аргументами.

Логіко-граматичне тлумачення слова «поряд» (прислівник), використаного у словосполученні «поряд з Державним Прапором України» вказує на те, що воно означає — дуже близько, на невеликій відстані від кого-, чого-небудь; поблизу, поруч (тут — Державного Прапора України) // безпосередньо один біля одного // в одному ряді, на одній лінії, на однаковому рівні // в значенні прийменника, з орудним відмінком та прийменником «з» або з родовим відмінком без прийменника — вказує на просторову близькість, суміжність кого-, чого-небудь із кимсь, чимсь (тут — з Державним Прапором України); біля, поруч, коло (тут — Державного Прапора України)¹. Наведене дає підстави вважати, що Закон № 1684 в редакції Закону № 3298 визначає процедуру підйому та місце розташування саме Прапора Перемоги, яке законом визначене поряд з Державним Прапором України, а не навпаки. Зазначене узгоджується з тим, що Державний Прапор України постійно піднімається на будівлях Верховної Ради України, Резиденції Президента України, Кабінету Міністрів України, вищих судових органів, прокуратури України, державних місцевих адміністрацій і органів місцевого самоврядування, дипломатичних представництв, у місцях постійної дислокації військових частин і окремих підрозділів Збройних Сил України, на військових кораблях та інших суднах Військово-Морського Флоту, а у дні державних свят, яким відповідно до положень статті 1 Закону № 1684 визначено День Перемоги (9 травня), Державний Прапор України вивішується також на будівлях підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також на житлових будинках².

Із системного аналізу положень Закону № 3298 вбачається, що його ухвалено з метою врегулювання правовідносин з увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги, що закладено в назві Закону № 3298. Відповідно до підпункту 1 пункту 1 Закону № 3298 визначено правовий статус Прапора Перемоги — «Прапор Перемоги є символом перемоги радянського народу та його армії і флоту над фашистською Німеччиною в роки Великої Вітчизняної війни», тобто таким визначенням у законодавчому порядку статусу копії Прапора Перемоги виключено віднесення чи прирівняння його до державних символів України, які вичерпно визначені статтею 20 Конституції України.

¹ *Великий* тлумачний словник. Сучасна українська мова від А до Я / За ред. Загнітка А. П. — Донецьк: ТОВ ВКФ БАО, 2008. — С. 427; *Великий* тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь: Перун, 2007. — С. 1074; *Новий* тлумачний словник української мови у трьох томах / Уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. — К.: Аконті, 2008. — Т. 3. — С. 818.

² *Конституція України: науково-практичний коментар* // В. Б. Аверьянов, О. В. Батанов, Ю. В. Баулін та ін.; Ред. кол. В. Я. Тацій, Ю. П. Битяк, Ю. М. Грошовий та ін. — Харків: Право, К.: Ін Юре, 2003.

У підпункті 2 пункту 1 Закону № 3298 доповнено перелік форм увічнення Перемоги та подвигу народу — переможця шляхом офіційного використання копій Прапора Перемоги, зокрема офіційного підйому в День Перемоги копій Прапора Перемоги на будинках (щоглах, флагштоках) поряд з Державним Прапором України.

Отже, Верховна Рада України, прийнявши Закон № 3298, врегулювала правовідносини щодо статусу Прапора Перемоги, форм увічнення Дня Перемоги, зокрема порядок офіційного використання копій Прапора Перемоги, визначила символ Перемоги, дні, періоди та місця його офіційного використання, діючи при цьому в межах повноважень, відповідно до вимог статті 91 Конституції України, яка визначає процедуру прийняття звичайних законів, яким і є Закон № 3298, яким вносилися зміни до звичайного закону № 1684. Закони № 3298, № 1684 не врегульовують порядку використання державних символів України, зокрема Державного Прапора України, тому процедура ухвалення Закону № 3298 відповідає вимогам статті 91 Конституції України, а Закон № 3298 — конституційний в цілому. Виключається порушення процедури ухвалення закону не в цілому, а в окремій його частині, такий підхід видається штучним і надуманим.

Конституційний Суд України не піддавав аналізу Закон № 3298 в комплексі, не дослідив змісту назви та змісту положень у взаємозв'язку, зокрема підпункту 1 пункту 1, не розмежував два різні за своєю сутністю поняття «державний символ України» і «символ Перемоги у Великій Вітчизняній війні», що дало б змогу відповісти на питання, порушене в конституційному зверненні, і не виходити за межі предмета цього звернення.

Вичерпний перелік державних символів України визначено статтею 20 Конституції України. Вони є засобами ідентифікації суверенної держави і суб'єкта влади в системі внутрішніх і міжнародних правових відносин. Опис та порядок використання державних символів України встановлюється законом, який приймається не менш як двома третинами від конституційного складу парламенту (частина шоста статті 20 Конституції України).

В Україні закону, передбаченого частиною шостою статті 20 Конституції України, який би визначав порядок використання Державного Прапора України, Верховна Рада України не ухвалювала, а отже, правовідносини на цьому рівні не врегульовані, як того вимагає Конституція України. Правова прогалина в урегулюванні цих правовідносин компенсується низкою нормативно-правових актів, а саме:

— Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР (стаття 23), за яким на будинках, де працюють ради та їх виконавчі комітети, піднімається Державний Прапор України;

— Указом Президента України «Про Державний Протокол та Церемоніал України» від 22 вересня 2002 року № 746, яким затверджено Положення про Державний Протокол та Церемоніал України і визначено нормативно-організаційні засади використання державних символів України в офіційній публічній комунікації, виходячи із загальноприйнятих міжнародних норм, правил, традицій організації офіційних заходів;

— Указом Президента України «Про День Державного Прапора України» від

23 серпня 2004 року № 987 (зі змінами та доповненнями), яким передбачене встановлення (вивішування) Державного Прапора України органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян щорічно у святкові дні, зокрема у День Перемоги (9 травня) та під час проведення загальнодержавних заходів (стаття 3); встановлення органами місцевого самоврядування Державних Прапорів України на центральних площах, проспектах, вулицях, майданах тощо у містах Києві та Севастополі, обласних та районних центрах, інших населених пунктах України (стаття 4);

— Указом Президента «Про офіційні символи глави держави» від 29 листопада 1999 року № 1507, яким затверджено Положення про офіційні символи глави держави, а прапор (штандарт) Президента України є одним із них.

Укази Президента України, зокрема і щодо використання державних символів України, є обов'язковими до виконання на території України (частина третья статті 106 Конституції України);

— Постановою Верховної Ради України «Про встановлення державної символіки на фасадах і в приміщенні Верховної Ради України» від 21 січня 2000 року № 1405–XIV;

— наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Рекомендацій щодо порядку використання державної символіки в навчальних закладах України» від 7 вересня 2000 року № 439.

Важливо підкреслити, що право визначеного кола суб'єктів на постійній основі використовувати прапори іноземних держав та міжнародних організацій, прапор Автономної Республіки Крим, прапори областей, районів та територіальних громад сіл, селищ, міст поряд з Державним Прапором України передбачене законами і підзаконними актами України, а також міжнародними договорами, учасницею яких є Україна, в тому числі щодо використання прапорів у дні державних свят та для цілей, не пов'язаних із святкуванням, зокрема:

— Віденською конвенцією про дипломатичні зносини (стаття 20) та Віденською конвенцією про консульські зносини (стаття 29), в яких передбачено право дипломатичного або консульського представництва та його глави використовувати прапор акредитуючої держави на приміщеннях відповідного представництва, включаючи резиденцію його глави, та засобах пересування останнього.

Поряд з використанням Державного Прапора України законодавство України надає право мати власний прапор (штандарт) міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади України, посадовим особам — керівникам цих органів та передбачає право територіальних громад мати власний прапор, право на існування прапорів районів та областей (стаття 22 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»), а також надає право мати та використовувати різну символіку, а саме:

— у статті 8 Конституції Автономної Республіки Крим, затвердженої Законом України від 23 грудня 1998 року № 350–XIV, встановлено право Автономної Республіки Крим мати власний прапор;

— Законом України «Про об'єднання громадян» (стаття 18) надано право політичним партіям та громадським організаціям використовувати власну символіку, яка підлягає державній реєстрації;

— Указом Президента України «Про геральдичні знаки-емблеми і прапори центральних органів виконавчої влади України» від 30 листопада 2000 року № 1271 (зі змінами) надано право мати власний прапор (штандарт) міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади України, а також посадовим особам — керівникам цих органів;

— Положенням «Про порядок реєстрації символіки об'єднань громадян», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 року № 144, в пункті 1 об'єднанням громадян надано право на реєстрацію та використання власних прапорів;

— Указом Президента України «Про символіку, яка використовується у Збройних Силах України» від 20 червня 2006 року № 551 затверджено описи і малюнки прапорів Збройних Сил України та визначено порядок їх використання під час проведення офіційних заходів та урочистих церемоній.

Крім зазначених прапорів та символів, Законом № 3298 було врегульовано правовідносини щодо офіційного використання копій Прапора Перемоги, який, зокрема, є і міжнародним символом, з метою вшанування пам'яті про Перемогу і ветеранів Великої Вітчизняної війни під час проведення святкових заходів у День Перемоги (9 травня) та інші дні, пов'язані з подіями Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років, — дні визволення та дні оборони населених пунктів від німецько-фашистських загарбників.

Таким чином, передбачений Законом № 3298 символ перемоги радянського народу та його армії і флоту над фашистською Німеччиною в роки Великої Вітчизняної війни — Прапор Перемоги, за своїм змістовим навантаженням не є символом державного суверенітету України чи офіційною емблемою країни, а визначений Законом № 3298 порядок використання копій Прапора Перемоги під час урочистих заходів, присвячених Дню Перемоги, які здійснюються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, організаціями, громадськими об'єднаннями, законодавчо не прирівнює копію Прапора Перемоги до державного символу України. Правове регулювання використання копій Прапора Перемоги здійснюється на іншому, ніж Конституція України, рівні та обмежене за змістом, способом і часом.

Отже, Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в країні, зважаючи на принцип пріоритету закону в системі інших нормативно-правових актів, за допомогою якого здійснюється правове регулювання найважливіших суспільних відносин, зокрема щодо порядку проведення державних свят та введення пов'язаних з ними символів історичних подій, діяла в межах своїх повноважень, ухвалюючи Закон № 3298, норми якого відповідають Конституції України.

Вказаним Рішенням Конституційний Суд України втрутився у повноваження Верховної Ради України. При цьому висновок, зроблений у цьому Рішенні, поставив під загрозу неконституційності всі нині чинні нормативно-правові акти, в яких ідеться про використання Державного Прапора України, а також унеможливив використання в усіх випадках поряд з Державним Прапором України будь-яких прапорів, символів (символік), крім державних, та/чи використання в усіх випадках, визначених чинним законодавством, Державного Прапора України поряд з будь-якими іншими прапорами та символами (символікою).

Як випливає зі змісту клопотання, викладеного в абзаці п'ятому пункту 1 мотивувальної частини Рішення, суб'єкт права на конституційне звернення просив надати консультацію (роз'яснення) щодо того, «чи не прирівнюються до Державного Прапора України копії Прапора Перемоги згідно з положеннями Закону № 3298, яким передбачено порядок їх використання та підйому».

За багаторічною практикою та численними правовими позиціями, викладеними в ухвалах про відмову у відкритті конституційного провадження у справі, Конституційний Суд України дотримувався правової позиції, що до його повноважень не належить надання консультацій.

Конституційний Суд України відкрив конституційне провадження у справі за відсутності підстав, визначених у статтях 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», визнавши за підставу для розгляду справи наявність неоднозначного застосування окремих положень Закону № 3298 (вступна частина Рішення). Суб'єкт права на конституційне звернення не навів обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Закону № 3298, хоча за вимогами статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» він повинен довести наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади. Матеріали конституційного звернення не містять даних, які підтверджували б неоднозначне застосування судами України (копії рішень) чи іншими органами державної влади (листи, роз'яснення, відповіді на звернення тощо), положень Закону № 3298.

Неоднозначного застосування Закону № 3298 на день подання конституційного звернення не було, оскільки Закон № 3298 офіційно оприлюднений в газеті «Голос України» 24 травня 2011 року, а конституційне звернення надійшло до Конституційного Суду України та зареєстроване за № 18/1112 цього ж дня — 24 травня 2011 року.

Підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції або законів України, що може призвести до виникнення реальної загрози порушення прав і свобод або призвело до порушення суб'єкта права на конституційне звернення конституційних прав і свобод (стаття 94 Закону України «Про Конституційний Суд України»). Таким чином, суб'єкт права на конституційне звернення зобов'язаний навести конкретні факти і обставини, які підтверджували б аргументи щодо порушення саме його прав і свобод або виникнення реальної загрози такого порушення у конкретному випадку, а не посилатися на абстрактне порушення прав і свобод. Він повинен бути особисто заінтересований у рішенні Конституційного Суду України, адже саме його конституційним правам і свободам, як він вважає, завдано певної шкоди або створена реальна небезпека її завдання. За змістом положень статті 55 Конституції України особа, яка вважає, що її права порушено, має право добиватися їх повнення шляхом судового захисту, зокрема в Конституційному Суді України, який виконує функцію забезпечення та захисту прав і свобод громадян.

Реалізуючи своє повноваження щодо офіційного тлумачення, Конституційний Суд України не дотримався вимог статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», у якій передбачено, що звернення до Конституційного Суду Ук-

раїни можливе за наявності неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України і має містити посилання, якими саме органами це здійснювалось. Тобто, насамперед, до повноважень Конституційного Суду України належить попереднє з'ясування формальних підстав для звернення щодо неоднозначності застосування закону чи його окремих положень. Крім цього, предметом попередньої оцінки Конституційного Суду України не були твердження про те, чи призвело або чи могло призвести таке неоднозначне застосування норм закону до порушення конституційних прав і свобод суб'єкта права на конституційне звернення.

Тому, на мою думку, яка не суперечить багаторічній практиці Конституційного Суду України та його правовим позиціям щодо винесення ухвал про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за наведених обставин, офіційному тлумаченню повинні підлягати положення тих правових актів, які застосовані або можуть застосовуватися саме щодо суб'єкта права на конституційне звернення у його конкретній справі; якщо має місце наявність їх неоднозначного застосування судами України, іншими органами державної влади саме щодо суб'єкта права на конституційне звернення в його конкретній справі; якщо це призвело чи може реально призвести до порушення саме його конкретних конституційних прав і свобод.

Суддя Конституційного Суду України

М. Маркуш

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду юстиції»
(справа про повноваження державних органів у сфері судоустрою)

м. Київ

Справа № 1-7/2011

21 червня 2011 року

№ 7-рп/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича — доповідача,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Винокурова Сергія Маркіяновича,
Запорожця Михайла Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стрижача Андрія Андрійовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

за участю представника суб'єкта права на конституційне подання народного депутата України Швеця Віктора Дмитровича, Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України Селіванова Анатолія Олександровича, заступника начальника управління забезпечення діяльності керівництва Верховного Суду України — начальника відділу забезпечення діяльності Голови Верховного Суду України Ількова Олександра Михайловича, радника Голови Вищої ради юстиції Полтавця Юрія Павловича, начальника відділу правової експертизи та представництва Вищої ради юстиції в судах Сухової Наталі Іванівни, секретаря Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Маслія Володимира Івановича, Голови Державної судової адміністрації України Кирилюка Руслана Івановича

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., № 41-42, № 43, № 44-45, ст. 529), «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98-ВР (Відомості Верховної Ради України, 1998 р., № 25, ст. 146) з наступними змінами.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 54 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про невідповідність Конституції України (неконституційність) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду юстиції».

Заслухавши суддю-доповідача Бринцева В. Д., пояснення Швеця В. Д., Селіванова А. О., Ількова О. М., Полтавця Ю. П., Сухової Н. І., Маслія В. І., Кирилюка Р. І. та вивчивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 54 народних депутати України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), окремі положення законів України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI (далі — Закон № 2453), «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98-ВР (у редакції Закону № 2453) (далі — Закон № 22).

Народні депутати України вважають неконституційними положення Закону № 2453, а саме:

— частини шостої статті 79, за якими у разі неодержання кандидатом, який обирається на посаду судді безстроково, більшості голосів від конституційного складу Верховної Ради України знову проводиться голосування, та частини п'ятої статті 111, якими передбачено, що при вирішенні питання щодо звільнення з посади судді, обраного безстроково, проводиться повторне голосування, тому що вони обмежують можливість самостійної реалізації конституційного повноваження єдиного законодавчого органу щодо обрання суддів безстроково та звільнення їх з посад, оскільки у такому разі ухвалюється лише те рішення, яке рекомендує Вища кваліфікаційна комісія суддів України та Вища рада юстиції;

— частини першої статті 19, якими розширено конституційні повноваження Президента України, зокрема закріплено повноваження глави держави ліквідувати суди загальної юрисдикції;

— частини четвертої статті 19, якими передбачено, що кількість суддів у суді визначається Державною судовою адміністрацією України за поданням Міністра юстиції України на підставі пропозиції голови відповідного вищого спеціалізованого суду, чим звужено конституційні повноваження Президента України, оскільки встановлення кількості суддів у суді є складовою процесу утворення суду;

— частини першої статті 80, відповідно до яких розширено конституційні повноваження глави держави, а саме встановлено, що Президент України здійснює переведення судді, обраного безстроково, з одного суду до іншого суду того самого рівня і спеціалізації, що за своєю правовою природою належить до компетенції Верховної Ради України.

Суб'єкт права на конституційне подання стверджує також про неконституційність положень:

— частини другої статті 20, пункту 3 частини шостої статті 122 Закону № 2453, пункту 1¹ частини першої статті 3, пунктів 2¹, 2² частини першої статті 27, статей 29¹, 32¹ Закону № 22, у яких закріплено повноваження Вищої ради юстиції призначати суддів на адміністративні посади в судах та звільняти їх з цих посад, чим розширено її конституційну компетенцію;

— частини десятої статті 70, частин другої, третьої статті 77, частин першої, другої, третьої, четвертої, шостої статті 89, частин п'ятої статті 97 Закону № 2453, пунктів 6¹, 6² частини першої статті 27, статті 29² Закону № 22, відповідно до яких за Вищою радою юстиції закріплено не передбачене в Конституції України повноваження щодо перегляду та скасування рішень Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про відмову у рекомендуванні кандидата для обрання на посаду судді безстроково та притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, в. о. Голови Верховного Суду України, Голова Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, в.о. Голови Вищого адміністративного суду України, Голова Вищого господарського суду України, Голова Вищої ради юстиції, Голова Державної судової адміністрації України, Міністр юстиції України.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання, порушені в конституційному поданні, виходить з того, що Україна проголошена правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (стаття 1, частини перша, друга статті 8 Основного Закону України).

Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову; органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України (стаття 6 Основного Закону України). Реалізація цього принципу правової держави зумовлює необхідність закріплення на законодавчому рівні механізмів стримувань і противаг, забезпечення взаємодії і єдності державної влади в Україні при дотриманні конституційних засад, визначених частиною другою статті 19 Конституції України, згідно з якою органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

В Основному Законі України закріплено участь Верховної Ради України і Президента України у формуванні судової влади в державі (пункти 26, 27 частини першої статті 85, пункти 22, 23 частини першої статті 106, частина перша статті 128). Відповідно до пункту 14 частини першої статті 92 Конституції України судоустрій, судочинство і статус суддів визначаються виключно законами України.

Наведені конституційні засади є базовими у процесі судового конституційного контролю положень Закону № 2453 і Закону № 22, щодо конституційності яких порушено питання.

3.1. Згідно з частиною шостою статті 79 Закону № 2453 у разі неодержання кандидатом, який обирається на посаду судді безстроково, більшості голосів від конституційного складу Верховної Ради України знову проводиться голосування, а за частиною п'ятою статті 111 цього закону при вирішенні питання щодо звільнення з посади судді, обраного безстроково, проводиться повторне голосування.

Народні депутати України вважають, що виходячи з цих положень Верховна Рада України зобов'язана ухвалити лише таке рішення, яке відповідає рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та поданню Вищої ради юстиції з цих питань, що означає позбавлення законодавчого органу можливості самостійно вирішувати питання, віднесені Конституцією України до його повноважень, і суперечить приписам статті 75, частини другої статті 84, пункту 27 частини першої статті 85, статті 91, частини п'ятої статті 126, частини першої статті 128 Основного Закону України.

Проведений Конституційним Судом України аналіз зазначених статей Конституції України і частини шостої статті 79, частини п'ятої статті 111 Закону № 2453 дає підстави для висновку про відсутність ознак неконституційності останніх.

У статті 75 Конституції України встановлено статус Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в Україні, який згідно з пунктом 14 частини першої статті 92 Основного Закону України визначає засади судоустрою, судочинства, статусу суддів. Відповідно до цих конституційних приписів Верховна Рада України має право на законодавчому рівні визначати відповідні процедури прийняття рішень з питань своєї компетенції.

Конституційний Суд України враховує те, що розділ IV Конституції України не унеможлиблює встановлення спеціальним законом процедури обрання кандидата на посаду судді безстроково та звільнення його з посади. Прийняття Верховною Радою України рішень з цих питань відбувається на пленарному засіданні шляхом голосування, що відповідає частині другій статті 84, пункту 27 частини першої статті 85 Конституції України.

Не порушуються оспорюваними положеннями Закону № 2453 приписи статті 91, частини п'ятої статті 126, частини першої статті 128 Основного Закону України, якими встановлено, що Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші акти більшістю від її конституційного складу, а також визначено підстави для звільнення судді з посади органом, що його обрав або призначив, і порядок обрання суддів безстроково. Зазначені конституційні приписи стосу-

ються процедури здійснення Верховною Радою України своїх повноважень щодо обрання та звільнення суддів, а частиною шостою статті 79, частиною п'ятою статті 111 Закону № 2453 передбачено лише порядок голосування з цих питань. Тому положеннями Закону № 2453 не обмежено повноваження Верховної Ради України щодо обрання та звільнення суддів, оскільки остаточне рішення з цих питань згідно з Конституцією України приймається парламентом шляхом голосування.

Саме виходячи з цього Верховна Рада України внесла зміни до Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» (статті 214, 216 у редакції Закону України «Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України» від 8 жовтня 2010 року № 2600–VI), за якими процедури обрання і звільнення суддів з посад здійснюються відповідно до вказаних конституційних положень та Закону № 2453.

Отже, наведене свідчить про відсутність ознак невідповідності Конституції України положень частини шостої статті 79, частини п'ятої статті 111 Закону № 2453.

3.2. У частині першій статті 19 Закону № 2453 Президента України наділено правом ліквідувати суди загальної юрисдикції за поданням Міністра юстиції України на підставі пропозиції голови відповідного вищого спеціалізованого суду.

На думку суб'єкта права на конституційне подання, зазначене положення значно розширює конституційні повноваження Президента України, який згідно з пунктом 23 частини першої статті 106 Основного Закону України лише утворює суди у визначеному законом порядку, але не має права ліквідувати їх. Як наголошують народні депутати України, утворення судів не включає в себе поняття ліквідації судів, у зв'язку з чим наділення глави держави повноваженням ліквідувати суди не відповідає Конституції України.

При дослідженні цього питання Конституційний Суд України виходить з того, що Президент України як глава держави та гарант додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина наділений повноваженнями стосовно судоустрою. Згідно з конституційними принципами поділу влади та незалежності суддів Президент України виконує певні функції, передбачені Конституцією України, які реалізуються через систему повноважень та їх складових, у тому числі й дискреційних.

Відповідно до міжнародно-правових актів (пункт 4 розділу I Додатку до Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, від 17 листопада 2010 року) незалежність суддів гарантується незалежністю судової влади взагалі, що є одним з принципів правової держави. З метою забезпечення дії цього принципу в системі судоустрою та реальних засад незалежності суддів і самостійності судів державна функція утворення судів закріплена за Президентом України. Згідно з пунктом 23 частини першої статті 106 Конституції України саме глава держави утворює суди у визначеному законом порядку. Аналіз положень Основного Закону України, зокрема тих, на які посилаються автори клопотання, дає підстави для висновку, що право ліквідувати суди є складовою повноваження, яке здійснюється у про-

цесі реалізації Президентом України функції щодо утворення судів шляхом створення системи судів, якої не існувало раніше, реорганізації існуючих структур, злиття діючих і ліквідації окремих з них. Таким чином, процес ліквідації судів є невід'ємною частиною процесу їх утворення.

Системний аналіз конституційних положень щодо утворення інших державних органів свідчить про нерозривність цих двох складових єдиного повноваження. Так, згідно з Конституцією України Верховна Рада України утворює і ліквідовує райони (пункт 29 частини першої статті 85); Президент України утворює, реорганізовує та ліквідовує за поданням Прем'єр-міністра України міністерства та інші центральні органи виконавчої влади (пункт 15 частини першої статті 106). До повноважень Верховної Ради України віднесено лише обрання на посади та звільнення з посад суддів, обраних безстроково. Підстав для поширення цих повноважень на процес ліквідації судів немає.

Повноваження ліквідовувати суди органічно пов'язане зі створенням юридичної особи. У Рішенні Конституційного Суду України від 11 березня 2010 року № 7-рп/2010 (справа про фінансове забезпечення діяльності судів) визначено, що суди всіх юрисдикцій та рівнів є юридичними особами публічного права. Відповідно до частини першої статті 110 Цивільного кодексу України правом ліквідовувати юридичну особу наділений суб'єкт її створення.

Конституційний Суд України враховує також те, що Президент України має право ліквідовувати суди виключно за поданням Міністра юстиції України на підставі пропозиції голови відповідного вищого спеціалізованого суду.

Отже, закладений у частині першій статті 19 Закону № 2453 порядок утворення, ліквідації судів Президентом України відповідає визначеному законодавцем механізму щодо реалізації принципів створення і ліквідації юридичних осіб публічного права та конституційним засадам здійснення державної влади в Україні, передбаченим частиною другою статті 19, пунктами 23, 31 частини першої статті 106 Конституції України.

3.3. Згідно з частиною четвертою статті 19 Закону № 2453 кількість суддів у суді визначається Державною судовою адміністрацією України за поданням Міністра юстиції України на підставі пропозиції голови відповідного вищого спеціалізованого суду. Оскільки встановлення кількості суддів у суді, на думку народних депутатів України, є складовою процесу утворення суду, то зазначені положення Закону № 2453 необґрунтовано звужують закріплені в пункті 23 частини першої статті 106 Конституції України повноваження глави держави щодо утворення судів у визначеному законом порядку.

Перевіряючи на конституційність оспорюване положення, Конституційний Суд України дійшов висновку, що встановлений на законодавчому рівні порядок визначення кількості суддів у суді після його утворення і затвердження мережі судів указом Президента України зумовлений необхідністю оперативно врахувати навантаження на суддів, обсяги видатків, затверджених у Державному бюджеті України на утримання судів, інші обставини.

Вирішення Державною судовою адміністрацією України питання щодо кількості суддів у суді за поданням голови відповідного вищого спеціалізованого су-

ду відповідає статусу і предмету її відання, оскільки вона підзвітна незалежному органу суддівського самоврядування та згідно з Законом № 2453 здійснює організаційне забезпечення діяльності органів судової влади, зокрема вивчає практику організації діяльності судів, розробляє і вносить пропозиції щодо її вдосконалення тощо.

Виходячи з цього Конституційний Суд України зазначає, що положення частини четвертої статті 19 Закону № 2453 щодо повноважень Державної судової адміністрації України визначати кількість суддів у суді не суперечить Конституції України.

3.4. У частині першій статті 80 Закону № 2453 встановлено, що переведення судді, обраного безстроково, з одного суду до іншого суду того самого рівня і спеціалізації здійснюється Президентом України за письмовою заявою судді.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що переведення судді, обраного безстроково, до іншого суду має здійснювати не Президент України, а Верховна Рада України, до компетенції якої належить обрання суддів безстроково. У зв'язку з цим положення частини першої статті 80 Закону № 2453, на його думку, не відповідає частині другій статті 19, пункту 27 частини першої статті 85, частині першій статті 128 Конституції України.

Досліджуючи оспорювану норму Закону № 2453 та зіставляючи її з положеннями Основного Закону України, Конституційний Суд України дійшов висновку щодо необхідності відрізнити інститут наділення професійного судді повноваженнями від інституту переведення його з одного суду до іншого суду того самого рівня і спеціалізації.

Конституція України регулює питання призначення суддів на посади вперше (частина перша статті 128), обрання на посаду судді безстроково (пункт 27 частини першої статті 85, частина перша статті 128), а також звільнення суддів з посад (частина п'ята статті 126).

Порядок переведення судді з одного суду до іншого не врегульовано на конституційному рівні, тому згідно з пунктом 14 частини першої статті 92 Конституції України він має визначатися виключно законами України.

Наведені конституційні засади щодо наділення суддів повноваженнями відповідно до рішень глави держави і єдиного законодавчого органу — Верховної Ради України дають підстави вважати, що всі професійні судді для здійснення своїх повноважень отримують загальнодержавний статус. Усі попередні висновки з зазначеного питання також приймаються Вищою кваліфікаційною комісією суддів України та Вищою радою юстиції, оскільки не існує будь-яких обмежень щодо статусу професійних суддів, зумовлених адміністративно-територіальним устроєм України.

Отже, положення частини першої статті 80 Закону № 2453 не суперечить Основному Закону України.

3.5. Положеннями частини десятої статті 70, частин другої, третьої статті 77, частин першої, другої, третьої, четвертої, шостої статті 89, частини п'ятої статті 97 Закону № 2453, пунктів 6¹, 6² частини першої статті 27, статті 29² Закону

№ 22 передбачено право оскарження до Вищої ради юстиції рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про результати кваліфікаційного іспиту кандидата на посаду судді, про відмову в рекомендуванні кандидата для обрання на посаду судді безстроково та про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Народні депутати України вважають, що зазначені положення Закону № 2453, Закону № 22 не відповідають частині третій статті 127, частині першій статті 131 Конституції України, якими не передбачено здійснення Вищою радою юстиції таких повноважень, а також суперечать частині другій статті 6, частині другій статті 8, частині другій статті 19 Основного Закону України.

Розглядаючи наведені конституційні та законодавчі норми, Конституційний Суд України враховує те, що Вища рада юстиції та Вища кваліфікаційна комісія суддів України є незалежними органами, відповідальними за формування належного суддівського корпусу держави.

Згідно з пунктом 3 частини першої статті 131 Конституції України до відання Вищої ради юстиції належить розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів. Саме це повноваження дістало розвиток в частинах першій, другій, третій, четвертій, шостій статті 89 Закону № 2453 і відповідних змінах до Закону № 22, якими унормовано механізм оскарження суддями місцевих і апеляційних судів до Вищої ради юстиції рішень Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про притягнення їх до дисциплінарної відповідальності. Отже, вказане повноваження Вищої ради юстиції впливає з її конституційного статусу.

Крім того, до відання Вищої ради юстиції згідно з Конституцією України належить внесення подання про призначення суддів на посади або про звільнення їх з посад (пункт 1 частини першої статті 131). Реалізація зазначеного конституційного положення не може бути здійснена механічно, без використання спеціальних повноважень, що впливають зі статусу цього конституційного органу, визначеного не тільки Конституцією України, а й Законом № 22. Зокрема, у частині другій статті 1 Закону № 22 передбачено, що Вища рада юстиції є колегіальним, незалежним органом, відповідальним за формування високопрофесійного суддівського корпусу, здатного кваліфіковано, сумлінно та неупереджено здійснювати правосуддя на професійній основі. Виходячи з цього наділення Вищої ради юстиції повноваженнями щодо розгляду скарг кандидата на посаду судді стосовно результатів кваліфікаційного іспиту і судді на рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про відмову в рекомендуванні кандидата для обрання на посаду судді безстроково Конституційний Суд України розцінює як унормування на законодавчому рівні процедури в межах компетенції цього органу.

Зі змісту статті 29 Закону № 22 вбачається, що надходження до Вищої ради юстиції рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України не є безумовною підставою для прийняття Вищою радою юстиції рішення про внесення подання про призначення суддею відповідного кандидата на посаду судді. Вища рада юстиції здійснює перевірку даних, які встановлюються під час складення кандидатом на посаду судді кваліфікаційного іспиту. За результатами перевірки,

незважаючи на наявність рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вища рада юстиції може і не погодитися з таким рішенням.

У частині другій статті 77 Закону № 2453 також передбачена можливість оскарження рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про відмову у рекомендуванні кандидата для обрання на посаду судді безстроково до Вищої ради юстиції.

Конституційний Суд України вважає, що повноваження Вищої ради юстиції стосовно розгляду скарг про відмову в рекомендуванні кандидата для обрання на посаду судді безстроково є такими, що впливають з її конституційного статусу (пункт 1 частини першої статті 131 Основного Закону України).

Таким чином, положення частини десятої статті 70, частин другої, третьої статті 77, частин першої, другої, третьої, четвертої, шостої статті 89, частин п'ятої статті 97 Закону № 2453 є такими, що не суперечать вимогам частини другої статті 8, частини другої статті 19, частини третьої статті 127, частини першої статті 131 Конституції України.

Положення пунктів 6¹, 6² частини першої статті 27, статті 29² Закону № 22, що встановлюють процедуру оскарження рішень Вищої кваліфікаційної комісії суддів України до Вищої ради юстиції, розвивають або доповнюють положення Закону № 2453, тому з наведених підстав вони відповідають Конституції України.

4. Суб'єкт права на конституційне подання звертається також з клопотанням визнати неконституційними положення частини другої статті 20, пункту 3 частини шостої статті 122 Закону № 2453, пункту 1¹ частини першої статті 3, пунктів 2¹, 2² частини першої статті 27, статей 29¹, 32¹ Закону України № 22, у яких закріплено повноваження Вищої ради юстиції призначати суддів на адміністративні посади в судах та звільняти їх з цих посад.

За Законом України «Про Конституційний Суд України» у конституційному поданні має зазначатися правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта або його окремих положень; предметом розгляду Конституційного Суду України може бути конституційне подання, в якому викладаються аргументи і стверджується про неконституційність законів, інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України (пункт 4 частини другої статті 39, частина перша статті 71).

Аналіз конституційного подання свідчить про те, що правового обґрунтування тверджень щодо неконституційності оспорюваних положень Закону № 2453 не наведено. Отже, є підстави для припинення конституційного провадження в цій частині згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України», а також § 51 Регламенту Конституційного Суду України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 39, 51, 61, 63, 65, 70, 71, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI, а саме:

— частини першої статті 19 щодо права Президента України ліквідувати суди загальної юрисдикції;

— частини четвертої статті 19 щодо наділення Державної судової адміністрації України повноваженням визначати кількість суддів у суді;

— частини шостої статті 79, за якими у разі неодержання кандидатом, який обирається на посаду судді безстроково, кількості голосів, визначеної цим законом, Верховна Рада України знову проводить голосування;

— частини першої статті 80 щодо надання Президенту України права переведення судді, обраного безстроково, з одного суду до іншого суду того самого рівня і спеціалізації;

— частини п'ятої статті 111 щодо проведення повторного голосування у разі неодержання кількості голосів народних депутатів України, передбачених цим законом, стосовно звільнення з посади судді, обраного безстроково, а також

— частини десятої статті 70, частин другої, третьої статті 77, частин першої, другої, третьої, четвертої, шостої статті 89, частини п'ятої статті 97 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI, пунктів 6¹, 6² частини першої статті 27, статті 29² Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98-ВР (у редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI) щодо надання повноважень Вищій раді юстиції переглядати та скасовувати рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України стосовно встановлення результатів кваліфікаційного іспиту кандидата на посаду судді, про відмову в рекомендуванні кандидата для обрання на посаду судді безстроково, про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

2. Припинити конституційне провадження у справі щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) положень частини другої статті 20, пункту 3 частини шостої статті 122 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI, пункту 1¹ частини першої статті 3, пунктів 2¹, 2² частини першої статті 27, статей 29¹, 32¹ Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98-ВР з наступними змінами, у яких закріплено повноваження Вищої ради юстиції призначати суддів на адміністративні посади в судах та звільняти їх з цих посад, на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 7-рп/2011 dated June 21, 2011 in the case upon the constitutional petition of 54 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of several provisions of the Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges» and the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» (case concerning the authorities of the state bodies in the sphere of judiciary).*

According to Article 79.6 of the Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges» No. 2453-VI dated July 7, 2010 (hereinafter referred to as «the Law No. 2453») in case a candidate who is elected to a judge's office for a life term fails to receive a majority of votes from the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine a new vote is held, and under Article 111.5 of this Law when deciding on the dismissal of a judge from a life-term office of a judge, repeat vote is held.

The disputed provisions of the Law No. 2453 do not infringe the provisions of Articles 91.5, 126.5, 128.1 of the Constitution of Ukraine, which envisage that the Verkhovna Rada of Ukraine adopts laws, resolutions and other acts by a majority of its constitutional composition, and also determine the grounds for dismissal of a judge from the office by the body that elected or appointed him or her, and the procedure for electing judges for a life-term office. These constitutional provisions concern the procedure of execution by the Verkhovna Rada of Ukraine of its power to elect and dismiss judges, and Articles 79.6, 111.5 of the Law No. 2453 provide only the order of voting on these issues. Therefore, the provisions of the Law No. 2453 do not limit the powers of the Verkhovna Rada of Ukraine to elect and dismiss judges, since under the Constitution of Ukraine the final decision on these issues is adopted by the Parliament through voting.

Article 19.1 of the Law No. 2453 authorises the President of Ukraine with the right to abolish courts of general jurisdiction upon the submission of the Minister of Justice of Ukraine on the basis of the proposals of the chairman of the relevant high specialised court.

While examining this issue the Constitutional Court of Ukraine proceeds from the fact that the President of Ukraine as the Head of State and guarantor of the observance of the Constitution of Ukraine, human and citizen's rights and freedoms has the authorities with respect to the judiciary.

In accordance with Article 106.1.23 of the Constitution of Ukraine the Head of State establishes courts under the procedure established by law. Analysis of the provisions of the Fundamental Law of Ukraine, including those referred to by the petitioners, gives grounds to conclude that the right to abolish courts is a part of the authority, which is implemented by the President of Ukraine during the realisation of his functions regarding establishment of courts by way of creation of a system of courts, which didn't exist before, reorganisation of the existing structures, merging and eliminating some of them. Thus, the process of liquidation of courts is an integral part of the process of their establishment.

Pursuant to Article 19.4 of the Law No. 2453 the number of judges in the court is determined by the State Judicial Administration of Ukraine upon the submission of the

Minister of Justice of Ukraine on the basis of the proposals of the chairman of the relevant high specialised court.

Addressing the issue of the number of judges in the court upon the submission of the chairman of the relevant high specialised court by the State Judicial Administration of Ukraine meets its status and competence since it is accountable to the independent body of judicial self-government and in pursuant to the Law No. 2453 ensures organisational support of the activities of judicial bodies, in particular by researching the practice of organisation of the courts' activities, developing and submitting proposals regarding its improvement etc.

Article 80.1 of the Law No. 2453 stipulates that the transfer of judges elected for a life term from one court to another court of the same level and same specialisation is made by the President of Ukraine upon the written request of the judge.

The Constitution of Ukraine regulates the issue of the appointment of judges to the office for the first time (Article 128), the election for a life term (Articles 85.1.27, 128.1) and dismissal of judges (Article 126.5). The procedure for transfer of a judge from one court to another is not regulated at the constitutional level, thus according to Article 92.1.14 of the Constitution of Ukraine it should be determined exclusively by the laws of Ukraine.

The quoted constitutional principles on authorising judges according to the decisions of Head of State and a single legislative body — the Verkhovna Rada of Ukraine give grounds to consider that all professional judges obtain national status in order to execute their powers. All previous conclusions on this issue are also adopted by the High Qualification Commission of Judges of Ukraine and the High Council of Justice, since there are no any restrictions regarding the status of professional judges, caused by administrative and territorial system of Ukraine.

According to Article 131.1.3 of the Constitution of Ukraine the authorities of the High Council of Justice include the consideration of complaints about decisions on disciplinary responsibility of judges of courts of appeal and local courts. This very authority was developed in Articles 89.1, 89.2, 89.3, 89.4, 89.6 of the Law No. 2453 and relevant amendments to the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» No. 22/98-VR dated January 15, 1998 (hereinafter referred to as «the Law No. 22»), which standardised the mechanism of appeal by judges of local courts and courts of appeal to the High Council of Justice of the decisions of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine on bringing them to disciplinary liability. Hence, the mentioned authority of the High Council of Justice derives from its constitutional status.

In addition, under the Constitution of Ukraine the High Council of Justice shall submit proposals on the appointment of judges or their dismissal from the office (Article 131.1). Article 1.2 of the Law No. 22 envisages that the High Council of Justice is a collective independent body responsible for the formation of highly professional corps of judges capable to exercise justice on qualified, honest and impartial professional basis.

Proceeding from the above-mentioned, granting the High Council of Justice the authority to review complaints of a candidate for an office of a judge concerning the results of qualification examination and those of a judge on the decisions of the High

Qualification Commission of Judges of Ukraine on refusal to recommend a candidate for election for a life term the Constitutional Court of Ukraine considers as standardisation of the procedure within the competence of this body at the legislative level.

The Constitutional Court of Ukraine considers that the powers of the High Council of Justice regarding consideration of complaints on refusal to recommend a candidate for election for a life term to be stemming from its constitutional status (Article 131.1.1 of the Fundamental Law).

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional) the provisions of the Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges» No. 2453-VI dated July 7, 2010, namely:

— Article 19.1 concerning the right of the President of Ukraine to abolish courts of the general jurisdiction;

— Article 19.4 on authorising the State Judicial Administration of Ukraine to determine the number of judges in the court;

— Article 79.6, under which in case a candidate who is elected to the office of a judge for a life term fails to receive the number of votes established by this Law, the Verkhovna Rada of Ukraine holds a new vote;

— Article 80.1 on granting to the President of Ukraine the right to transfer a judge elected for a life term, from one court to another court of the same level and same specialisation;

— Article 111.5 concerning the repeat vote in case of failure to receive the number of votes of the People's Deputies of Ukraine provided by this Law, regarding dismissal from the office of a judge elected for a life term, and

— Articles 70.10, 77.2, 77.3, 89.1, 89.2, 89.3, 89.4, 89.6, 97.5 of the Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges» No. 2453-VI dated July 7, 2010, Articles 27.1.61, 27.1.62, 292 of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» No. 22/98-VR dated January 15, 1998 (in the wording of the Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges» No. 2453-VI dated July 7, 2010) on authorising the High Council of Justice of Ukraine to review and overturn decisions of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine regarding the establishment of the results of qualification examination of a candidate for a judge, refusal to recommend a candidate for election of a judge for a life term and to bring judges to disciplinary responsibility.

2. To terminate the constitutional proceedings in case regarding compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Articles 20.2, 122.6.3 of the Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges» No. 2453-VI dated July 7, 2010, Articles 3.1.11, 27.1.21, 27.1.22, 291, 321 of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» No. 22/98-VR dated January 15, 1998 with subsequent amendments, which stipulate the authorities of the High Council of Justice to appoint judges to administrative positions in courts and to dismiss them from those positions,

pursuant to Article 45.2 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» — failure of the constitutional petition to meet the requirements provided by the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine «On Constitutional Court of Ukraine».

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Бринцева В. Д.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів»,
«Про Вищу раду юстиції»
(справа про повноваження державних органів у сфері судоустрою)

1. Рішенням Конституційного Суду України від 21 червня 2011 року № 7-рп/2011 визнано такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI (далі — Закон № 2453), а саме частин першої, четвертої статті 19, частини десятої статті 70, частин другої, третьої статті 77, частини шостої статті 79, частини першої статті 80, частин першої, другої, третьої, четвертої, шостої статті 89, частини п'ятої статті 97, частини п'ятої статті 111; а також пунктів 6¹, 6² частини першої статті 27, статті 29² Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98-ВР (у редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI) (далі — Закон № 22) щодо повноважень державних органів у сфері судоустрою.

2. Крім того, Конституційний Суд України припинив конституційне провадження у справі щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) положень частини другої статті 20, пункту 3 частини шостої статті 122 Закону № 2453, пункту 1¹ частини першої статті 3, пунктів 2¹, 2² частини першої статті 27, статей 29¹, 32¹ Закону № 22 з наступними змінами, у яких закріплено повноваження Вищої ради юстиції призначати суддів на адміністративні посади в судах та звільняти їх з цих посад, на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

Своє рішення Суд обґрунтував тим, що «аналіз конституційного подання свідчить про те, що правового обґрунтування тверджень щодо неконституційності оспорюваних положень Закону № 2453 саме в цій частині не наведено».

3. В цілому погоджуючись з Рішенням Суду щодо конституційності підданих конституційному контролю положень Закону № 2453, є всі підстави звернути увагу на недостатню обґрунтованість рішення Суду в частині припинення провадження щодо неконституційності положень частини другої статті 20, пункту 3 частини шостої статті 122 Закону № 2453, пункту 1¹ частини першої статті 3, пунктів 2¹, 2² частини першої статті 27, статей 29¹, 32¹ Закону № 22 з наступними змінами, якими закріплено повноваження Вищої ради юстиції призначати суддів на адміністративні посади в судах та звільняти їх з цих посад.

Шляхом ухвалення рішення про припинення провадження у цій частині Конституційний Суд України фактично залишив діючим механізм наділення адміністративними повноваженнями у судах Вищою радою юстиції при наявності підстав визнати його неконституційним.

4. Аналіз конституційних засад діяльності Вищої ради юстиції, встановлених статтею 131 Основного Закону України дає підстави для висновку, що до її відання не належать питання внутрішньої діяльності судів, зокрема і судового адміністрування. У зв'язку з цим наділення Вищої ради юстиції повноваженнями призначати на посади та звільняти з посад голів місцевих, апеляційних та вищих спеціалізованих судів, а також їх заступників суперечить вимогам частини другої статті 8 Конституції України, відповідно до якої закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй, та конституційним приписам, відповідно до яких органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19).

Виходячи з цих конституційних положень сформульована позиція Конституційного Суду України у Рішенні від 21 травня 2002 року № 9-рп/2002 (справа про Закон України «Про Вищу раду юстиції»), де зазначено, що Вища рада юстиції є органом, статус якого встановлено Конституцією України (абзац четвертий пункту 3 мотивувальної частини Рішення).

Отже, предмет відання названого органу не може бути розширено або звужено якимось іншим способом, ніж шляхом внесення відповідних змін і доповнень до Конституції України. Із цього випливає, що Вища рада юстиції не наділена конституційною компетенцією щодо призначення суддів на адміністративні посади та звільнення їх з цих посад.

Саме з цього виходив Конституційний Суд України при прийнятті Рішення від 16 жовтня 2001 року № 14-рп/2001 (справа про призначення суддів), в якому зазначив, що «за змістом пункту 1 частини першої статті 131 Конституції України право внесення подань Верховній Раді України про обрання суддів безстроково та призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції на Вищу раду юстиції не поширюється», а також роз'яснив, що це положення, в якому закріплено повноваження Вищої ради юстиції вносити подання про призначення суддів на посади або про звільнення їх з посад «треба розуміти так, що Вища рада юстиції вносить подання Президенту України про перше призначення на посаду професійного судді строком на п'ять років» (пункти 1, 2 резолютивної частини Рішення).

Отже, положення Закону № 2453 та Закону № 22, в яких визначаються повноваження Вищої ради юстиції призначати суддів на адміністративні посади в місцевих, апеляційних та вищих спеціалізованих судах, а також звільняти їх з цих посад, суперечать частині другій статті 8, частині другій статті 19 та частині першій статті 131 Конституції України, а тому наявні підстави для визнання їх неконституційними.

5. Крім того, з метою правової визначеності Конституційний Суд України у цьому випадку мав можливість зазначити у Рішенні, що в умовах відновлення дії норм Конституції України в редакції 1996 року вирішення питань щодо призначення на адміністративні посади в судах (та звільнення з них) є складовою повноважень Президента України.

Відповідно до пункту 23 частини першої статті 106 Конституції України саме Президент України утворює суди, тому аналіз конституційних засад і законоположень, якими встановлено повноваження Президента України у сфері судоустрою, надавав Суду підстави для висновку, що процес утворення судів включає в себе не тільки затвердження мережі судів, а й гарантування рівня їх організаційного забезпечення у межах цих повноважень.

Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007, яким було визнано неконституційним положення частини п'ятої статті 20 Закону України «Про судоустрій України», де передбачалось, що голова суду, заступник голови суду призначаються на посаду та звільняються з посади Президентом України, вичерпало свою дію у зв'язку з втратою чинності вказаного Закону. Тому правових перешкод для встановлення на законодавчому рівні раніше існуючого механізму призначення і звільнення суддів з адміністративних посад немає.

Легітимність призначення на ці посади Вищою радою юстиції можна забезпечити лише внесенням змін до статті 131 Конституції України, де передбачити можливість цього органу здійснювати повноваження у сфері організаційного забезпечення судової діяльності шляхом призначення і звільнення з посад голів судів та їх заступників.

У будь-якому випадку без визначення цієї процедури на конституційному рівні зберігаються передумови для дискусій з приводу конституційності чинного механізму наділення суддів адміністративними повноваженнями та звільнення з посад голів і заступників голів судів.

Суддя Конституційного Суду України

В. Бринцев

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Шишкіна В. І.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів»,
«Про Вищу раду юстиції»
(справа про повноваження державних органів у сфері судоустрою)

Конституційний Суд України у Рішенні від 21 червня 2011 року № 7-рп/2011 (далі — Рішення) визнав такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення, зокрема:

— частини першої статті 19 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI (далі — Закон № 2453) щодо права Президента України ліквідувати суди загальної юрисдикції;

— пунктів 6¹, 6² частини першої статті 27, статті 29² Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98-ВР відповідно до змін, що внесені на підставі підпункту 3.11 пункту 3 розділу XII «Прикінцеві положення» Закону № 2453, щодо надання повноважень Вищій раді юстиції переглядати та скасовувати рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України стосовно встановлення результатів кваліфікаційного іспиту кандидата на посаду судді, про відмову в рекомендуванні кандидата для обрання на посаду судді безстроково.

Згідно зі статтею 64 Закону України «Про Конституційний Суд України» висловлюю окрему думку стосовно Рішення.

1. Відповідно до положень частини першої статті 106 Основного Закону України лише Конституція України визначає повноваження Президента України. Таку позицію Конституційний Суд України неодноразово зазначав у своїх рішеннях, зауважуючи, що:

— «повноваження Президента України вичерпно визначені Конституцією України, а це унеможливорює прийняття законів, які встановлювали б інші його повноваження (права та обов'язки)» (абзац тринадцятий пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 10 квітня 2003 року № 7-рп/2003);

— «повноваження Верховної Ради України, як і повноваження Президента України, визначаються Конституцією України» (абзац другий підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 7 квітня 2004 року № 9-рп/2004).

Аналогічної концепції дотримувався Конституційний Суд України в Рішенні від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007, де визнав неконституційним положення Закону України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року № 3018-III (далі — Закон № 3018), відповідно до якого голова суду, заступник голови суду

призначаються на посаду Президентом України (пункти 5, 6 мотивувальної частини, пункт 1 резолютивної частини).

У Конституції України містяться приписи, що стосуються повноважень Президента України (статті 106, 107, 128, 131 тощо). За своєю юридико-граматичною конструкцією зміст норми щодо утворення судів (пункт 23 частини першої статті 106 Конституції України) викладено в імперативній формі, що не дає підстав для її довільної інтерпретації. У тексті вказаної норми словосполучення «у визначеному законом порядку» лише означає, що законодавець має унормувати послідовність дій і перелік суб'єктів, які в них задіяні, саме щодо утворення судів, а не їх ліквідації.

У Рішенні фактично значно ширше трактується зазначене положення, за яким припис про утворення судів охоплює не тільки організаційну появу судової установи, а й її ліквідацію. Тобто Конституційний Суд України погодився з підходом законодавця щодо наділення Президента України додатковими повноваженнями, що є сумнівним виходячи з припису пункту 23 частини першої статті 106 Конституції України.

2. Вища рада юстиції як державний орган може діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законами України.

У статті 131 Основного Закону України визначені предмети відання Вищої ради юстиції. Конституційний Суд України у рішеннях від 16 жовтня 2001 року № 14-рп/2001, від 21 травня 2002 року № 9-рп/2002 зазначав, що правовий статус Вищої ради юстиції і обсяг її конституційно-предметних повноважень визначено Основним Законом України.

Про таке повноваження Вищої ради юстиції, як розгляд скарг на акти чи дії інших органів, вказано у пункті 3 частини першої статті 131 Конституції України. Це повноваження стосується лише розгляду скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів, а також прокурорів.

Саме такого підходу щодо розуміння і виконання положень статті 131 Основного Закону України дотримувався законодавець, приймаючи у 2002 році Закон № 3018, оскільки диференційовано зазначав, що рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з питань кваліфікаційної атестації може бути оскаржено до суду (частина шоста статті 95), а рішення будь-якої із кваліфікаційних комісій суддів про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності може бути оскаржено до Вищої ради юстиції (стаття 101).

Посилання в Рішенні на те, що встановлення вказаними змінами повноважень Вищої ради юстиції розглядати скарги на результати діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України щодо оцінювання кваліфікації суддів і кандидатів на посаду суддів, яке нібито впливає із пункту 1 частини першої статті 131 Конституції України, не підкріплене змістом цієї норми. По-перше, Вища рада юстиції за змістом наведеної конституційної норми взагалі не має відношення до суддів, яких рекомендовано обирати безстроково. На цьому спеціально акцентував увагу Конституційний Суд України в Рішенні від 16 жовтня

2001 року № 14-рп/2001 (пункти 4, 5, 6 мотивувальної частини). По-друге, Вища рада юстиції за результатами розгляду рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України лише вирішує питання про внесення подання про призначення кандидата на посаду судді вперше, а не перевіряє скарги на її дії у сфері кваліфікаційного атестування.

Зміна Законом № 2453 раніше встановленого порядку розгляду скарг у сфері перевірки кваліфікації суддів і кандидатів на посаду суддів є спотворенням приписів статті 131 Конституції України і Конституційний Суд України мав би на це реагувати у відповідний спосіб, зокрема ґрунтуючись на правових позиціях своїх рішень.

Суддя Конституційного Суду України

В. Шишкін

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів»

м. К и ї в

Справа № 1-8/2011

12 липня 2011 року

№ 8-рп/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича — доповідача,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Винокурова Сергія Маркіяновича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Кампа Володимира Михайловича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Стрижача Андрія Андрійовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., № 41-42, № 43, № 44-45, ст. 529).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 54 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Заслухавши суддю-доповідача Бринцева В. Д. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 54 народних депутати України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), окремі положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI (далі — Закон).

Народні депутати України вважають неконституційними положення Закону, а саме:

— частини першої статті 6, за яким, здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу, та частини першої статті 47, яке передбачає, що суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання;

— частини другої статті 39, яким закріплено, на їхню думку, можливість судді Конституційного Суду України одночасно займати посаду судді Верховного Суду України;

— статті 51, в якому не визначено конституційно встановлених фахових вимог до кандидатів на посади суддів спеціалізованих судів;

— частини четвертої статті 53, яким передбачено можливість відрядження судді для роботи у Вищій раді юстиції, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України;

— частини першої статті 65, пунктів 5, 6, 7 частини першої статті 66, статті 69, частини першої статті 70, пункту 1 частини першої статті 82, пункту 6 частини першої статті 91, абзацу четвертого пункту 1 розділу XII «Прикінцеві положення», які встановлюють необхідність проходження кандидатом на посаду судді спеціальної підготовки у Національній школі суддів України;

— частини першої статті 125, частини другої статті 127, якими визначено порядок обрання делегатів на з'їзд суддів України та обрання Ради суддів України з'їздом суддів України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, Верховний Суд України, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий адміністративний суд України, Вищий господарський суд України, Вища рада юстиції, Рада суддів України, Рада суддів адміністративних судів України, Державна судова адміністрація України, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Міністерство юстиції України.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання про відповідність Конституції України оспорюваних у конституційному поданні положень Закону, виходить з того, що Україна проголошена правовою державою, в якій закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй, права і свободи людини і громадянина захищаються судом (стаття 1, частина друга статті 8, частина перша статті 55 Основного Закону України).

Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, Конституція України гарантує незалежність суддів, вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється, судді при здійсненні правосуддя незалежні і підкоряються лише закону, для вирішення питань внутрішньої діяльності судів діє суддівське самоврядування (частина перша статті 124, частини перша, друга статті 126, частина перша статті 129, частина друга статті 130 Конституції України).

Відповідно до пункту 14 частини першої статті 92 Основного Закону України виключно законами України встановлюються судоустрій, судочинство, статус суддів. Ці інститути включають порядок добору на суддівські посади, підготовку суддів та здійснення суддівського самоврядування.

Вказані конституційні положення є основою у вирішенні Конституційним Судом України питання щодо конституційності оспорюваних положень Закону.

3.1. Згідно з частиною першою статті 6 Закону суди, здійснюючи правосуддя, є незалежними від будь-якого незаконного впливу, а за частиною першою статті 47 суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. На думку народних депутатів України, наведені положення допускають можливість законного втручання, впливу чи тиску у здійсненні суддею правосуддя, що суперечить статті 6, частині другій статті 8, частинам першій, другій статті 126, частині першій статті 129 Конституції України.

Конституційний Суд України, перевіряючи конституційність цих положень Закону, виходить з того, що гарантії самостійності судів та незалежності і недоторканності суддів як носіїв судової влади визначені у статтях 6, 126, 129 Основного Закону України, згідно з якими державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову; судді при здійсненні правосуддя незалежні і підкоряються лише закону, а вплив на них у будь-який спосіб забороняється; незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України.

Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України, викладеної у пункті 2 резолютивної частини Рішення від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004 у справі про незалежність суддів як складову їхнього статусу, «положення частини другої статті 126 Конституції України «вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється» треба розуміти як забезпечення незалежності суддів у зв'язку із здійсненням ними правосуддя, а також як заборону щодо суддів будь-яких дій незалежно від форми їх прояву з боку державних органів, установ та організацій, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, фізичних та юридичних осіб з метою перешкодити виконанню суддями професійних обов'язків або схилити їх до винесення неправосудного рішення тощо».

Відсутність дослівного відтворення частини другої статті 126 Основного Закону України в положеннях частини першої статті 6, частини першої статті 47 Закону не суперечить зазначеному припису Конституції України, в якому під словосполученням «у будь-який спосіб» законодавець об'єднав усі можливі способи впливу на суддів, що в повній мірі відповідає наведеній правовій позиції Конституційного Суду України. Цими положеннями Закону лише конкретизовані форми неприпустимого впливу на суд під час здійснення правосуддя. Уточнене формулювання у Законі конституційного принципу незалежності судів та суддів не є його звуженням, тому що вказана норма застосовується у системному зв'язку з положеннями частини другої статті 126 Конституції України з урахуванням верховенства конституційних норм і принципу їх прямої дії.

Стосовно твердження суб'єкта права на конституційне подання, що оспорувані положення Закону щодо незалежності суддів від незаконного впливу допускають можливість вчинення законного впливу, Конституційний Суд України дійшов висновку про його безпідставність, оскільки відповідно до частини другої статті 126 Конституції України забороняється вплив на суддів у будь-який спосіб.

Отже, положення частини першої статті 6, частини першої статті 47 Закону щодо незалежності судів та суддів від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання не суперечать Конституції України.

3.2. У частині другій статті 39 Закону встановлено, що суддею Верховного Суду України може бути особа, яка має стаж роботи на посаді судді не менше п'ятнадцяти років або суддя Конституційного Суду України.

Народні депутати України стверджують, що у зазначеній нормі Закону передбачено можливість особи одночасно обіймати посади судді Верховного Суду України та судді Конституційного Суду України, чим порушено приписи частини другої статті 127, статті 149 Конституції України щодо заборони професійним суддям обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої.

На думку Конституційного Суду України, визначені Законом кваліфікаційні вимоги до особи, що дають право претендувати на обрання суддею Верховного Суду України, — наявність п'ятнадцятирічного стажу роботи на посаді судді у системі судів загальної юрисдикції або статус судді Конституційного Суду України, узгоджуються з частиною п'ятою статті 127 Конституції України, за якою додат-

кові вимоги до окремих категорій суддів щодо стажу, віку та їх професійного рівня встановлюються законом.

Конституційний Суд України, оцінюючи конституційність цього положення Закону, враховує правову позицію, викладену в його Рішенні від 5 квітня 2011 року № 3-рп/2011 у справі про стаж для зайняття посади судді в апеляційних, вищих спеціалізованих судах та Верховному Суді України, згідно з якою «встановлення додаткових кваліфікаційних вимог щодо стажу для окремих категорій суддів не позбавляє рівних можливостей доступу до посади судді в апеляційних, вищих спеціалізованих судах та Верховному Суді України усіх, хто відповідає зазначеним вимогам. Таке регулювання узгоджується з приписами статей 21, 22, 24 Конституції України» (абзац шостий пункту 4 мотивувальної частини).

З системного аналізу наведених норм випливає, що частиною другою статті 39 Закону не передбачено сумісництво посад суддів Конституційного Суду України у Верховному Суді України, а розширено перелік підстав, що дають право претендувати на зайняття посади судді у найвищому судовому органі у системі судів загальної юрисдикції. За цим положенням Закону відпадає необхідність у наявності п'ятнадцятирічного стажу роботи на посаді судді для зайняття посади судді Верховного Суду України у разі рекомендування на цю посаду судді Конституційного Суду України після припинення ним повноважень у суді конституційної юрисдикції. Отже, оспорюване положення не суперечить частині другій статті 127, статті 149 Основного Закону України стосовно вимог щодо несумісності посад судді з іншими оплачуваними посадами, оскільки зазначена норма не може тлумачитися як така, що дає можливість одночасно займати посади судді Верховного Суду України і судді Конституційного Суду України.

Таким чином, вказане свідчить про відсутність ознак невідповідності Конституції України положення частини другої статті 39 Закону.

4. Народні депутати України також наголошують на неконституційності інших положень Закону, а саме: статті 51, яке стосується правового статусу суддів і не містить вимог до суддів спеціалізованих судів, передбачених у частині четвертій статті 127 Конституції України; частини четвертої статті 53, яким встановлено, що суддю за його заявою може бути відряджено для роботи у Вищій раді юстиції, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України; частини першої статті 65, пункту 7 частини першої статті 66, частин третьої, четвертої, п'ятої статті 69, частини першої статті 70, пункту 6 частини першої статті 91 щодо необхідності проходження кандидатом на посаду судді спеціальної підготовки; частини першої статті 125, частини другої статті 127, якими визначено порядок обрання делегатів на з'їзд суддів України і обрання Ради суддів України з'їздом суддів України.

На думку суб'єкта права на конституційне подання, названі положення суперечать частині другій статті 8, частинам першій, другій статті 24, частині третій статті 127 Конституції України.

За Законом України «Про Конституційний Суд України» у конституційному поданні має зазначатися правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта або його окремих положень; предметом розгляду Конституційного Суду України може бути конституційне подання, в якому не тільки

стверджується про неконституційність законів, а й викладаються аргументи на підтвердження цього (пункт 4 частини другої статті 39, частина перша статті 71).

З аналізу конституційного подання вбачається, що правового обґрунтування тверджень щодо неконституційності оспорюваних положень Закону народні депутати України не навели. Отже, є підстави для припинення конституційного провадження у справі в цій частині згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

5. Суб'єкт права на конституційне подання також просить визнати неконституційними положення пунктів 5, 6 частини першої статті 66, частин першої, другої статті 69, пункту 1 частини першої статті 82, абзацу четвертого пункту 1 розділу XII «Прикінцеві положення» Закону, якими встановлено необхідність проходження кандидатом на посаду судді спеціальної підготовки при доборі на посаду судді в спеціальному навчальному закладі як умови для зайняття посади судді.

Під час розгляду справи Конституційним Судом України Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді» від 3 лютого 2011 року № 2982-VI, згідно з яким із пункту 5 частини першої статті 66 Закону виключено положення щодо проходження спеціальної підготовки «у спеціалізованому юридичному вищому навчальному закладі четвертого рівня акредитації», а також пункт 6 цієї статті, де передбачалося «направлення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України кандидатів на посаду судді після успішного проходження ними підготовки у спеціалізованому юридичному вищому навчальному закладі четвертого рівня акредитації для проходження спеціальної підготовки у Національній школі суддів України», а також у новій редакції викладено частини першу, другу статті 69, пункт 1 частини першої статті 82, абзац четвертий пункту 1 розділу XII «Прикінцеві положення» Закону, із яких виключено норми щодо необхідності проходження кандидатом на посаду судді спеціальної підготовки у спеціалізованому юридичному вищому навчальному закладі четвертого рівня акредитації. Отже, зазначені положення втратили чинність, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі в цій частині згідно з пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

Виявлення таких підстав під час розгляду справи на пленарному засіданні зумовлює припинення конституційного провадження у справі в цій частині згідно з пунктом 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 39, 45, 51, 61, 63, 65, 70, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI, а саме:

— частини першої статті 6, за яким, здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу;

— частини першої статті 47, яке передбачає, що суддя у своїй діяльності є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання;

— частини другої статті 39, яким встановлено, що суддею Верховного Суду України може бути суддя Конституційного Суду України.

2. Припинити конституційне провадження у справі щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI, а саме:

— статті 51, яке стосується правового статусу суддів і не містить вимог до суддів спеціалізованих судів; частини четвертої статті 53, яким передбачено можливість відрядження судді для роботи у Вищій раді юстиції, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України; частини першої статті 65, пункту 7 частини першої статті 66, частин третьої, четвертої, п'ятої статті 69, частини першої статті 70, пункту 6 частини першої статті 91 щодо необхідності проходження кандидатами на посаду судді спеціальної підготовки; частини першої статті 125, частини другої статті 127, якими визначено порядок обрання делегатів на з'їзд суддів України та обрання Ради суддів України з'їздом суддів України, на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України»;

— пунктів 5, 6 частини першої статті 66, частин першої, другої статті 69, пункту 1 частини першої статті 82, абзацу четвертого пункту 1 розділу XII «Прикінцеві положення» щодо необхідності проходження кандидатом на посаду судді спеціальної підготовки у спеціалізованому юридичному вищому навчальному закладі четвертого рівня акредитації на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated July 12, 2011 No. 8-rp/2011 upon the constitutional petition of 54 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of some provisions of the Law of Ukraine «On the Judiciary and Status of Judges»*

Subject of the right to constitutional petition — 54 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court of Ukraine with a petition to recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) separate provisions of the Law of Ukraine «On the Judiciary and Status of Judges» dated July 7, 2010 No. 2453-VI (hereinafter referred to as «the Law»).

According to Article 6.1 of the Law courts in the administration of justice are free from any illegal influence and pursuant to Article 47.1 a judge in his or her activities is free from any illegal influence, pressure and interference. According to the People's Deputies of Ukraine, these provisions allow legal interference, influence or pressure on the judiciary executed by a judge which contravenes Articles 6, 8.2, 126.1, 126.2, 129.1 of the Constitution of Ukraine.

Examining the issue of constitutionality of these provisions of the Law, the Constitutional Court of Ukraine proceeds from the fact that guarantees of independence of courts and independence and immunity of judges as bearers of the judicial power are determined in Articles 6, 126, 129 of the Fundamental Law of Ukraine, according to which state power in Ukraine is exercised on the principles of its division into legislative, executive and judicial power; in the administration of justice, judges are independent and subject only to the law; influencing judges in any manner is prohibited; the independence and immunity of judges are guaranteed by the Constitution and the laws of Ukraine.

According to the legal position of the Constitutional Court of Ukraine stated in item 2 of the resolute part of the Decision dated December 1, 2004 No. 19-rp/2004 in the case concerning the independence of judges as a component of their status, «the provisions of Article 126.2 of the Constitution of Ukraine «influencing judges in any manner is prohibited» shall be understood as ensuring independence of judges in view of administration of justice by them as well as prohibition of any actions regardless of their form on the part state bodies, institutions and organizations, bodies of local self-government, their officials and officers, individuals and legal persons concerning judges with the purpose of preventing them from executing their professional duties or enforcing them to adopt an illegal decision etc».

Absence of a literal reflection of Article 126.2 of the Fundamental Law of Ukraine in the provisions of Articles 6.1, 47.1 of the Law does not contravene the mentioned provision of the Constitution of Ukraine in which the legislator combined all possible ways of influence on judges in the word combination «in any manner» which fully complies with the mentioned legal position of the Constitutional Court of Ukraine. These provisions of the Law just concretise the forms of unacceptable influence on court in the administration of justice. Specified wording of the constitutional principle of independence of courts and judges in the Law does not diminish its sense since the mentioned norm is applied in the system connection with the provisions of Article 126.2 of the Constitution of Ukraine with account of the supremacy of the constitutional norms and principle of their direct effect.

Regarding the argument of the subject of the right to constitutional petition that the disputed provisions of the Law concerning independence of judges from illegal influence allow the possibility to exert legitimate influence the Constitutional Court of Ukraine concluded that it has no grounds since under Article 126.2 of the Constitution of Ukraine influencing judges in any manner is prohibited.

Thus, the provisions of Articles 6.1, 47.1 of the Law concerning the independence of courts and judges from any illegal influence, pressure or interference do not contravene the Constitution of Ukraine.

Article 39.2 of the Law provides that a judge of the Supreme Court of Ukraine may be any person who has a record of serving as a judge no less than fifteen years or is a judge of the Constitutional Court of Ukraine.

The Constitutional Court of Ukraine deems that the qualification criteria defined by the Law comply with Article 127.5 of the Constitution of Ukraine according to which additional requirements for certain categories of judges in terms of professional experience, age and their professional level are established by law.

The Constitutional Court of Ukraine takes into consideration the legal position stated in its Decision dated April 5, 2011 No. 3-rp/2011 in the case on the term of service for taking office of the judge at courts of appeal, high specialised courts and the Supreme Court of Ukraine, according to which «the establishment of additional qualification requirements related to term of service for some categories of judges does not deprive of possibilities of access to office of a judge at courts of appeal, high specialised court and the Supreme Court of Ukraine for everyone who meets the abovementioned requirements. Such regulation is in conformity with the provisions of Articles 21, 22, 24 of the Constitution of Ukraine» (paragraph 6 item 4 of the motivation part).

It proceeds from the system analysis of the mentioned norms that Article 39.2 of the Law does not envisage compatibility of offices of judges of the Constitutional Court of Ukraine at the Supreme Court of Ukraine, but expands the list of grounds which give a right to hold office of judge in the highest judicial body in the system of courts of general jurisdiction. Pursuant to this provision of the Law if the nominee for this position is a judge of the Constitutional Court of Ukraine who terminated his or her authorities in the court of the constitutional jurisdiction there is no requirement of fifteen-year term of service as a judge in order to take office of judge of the Supreme Court of Ukraine. Thus, the disputed provision does not contravene Articles 127.2, 149 of the Fundamental Law of Ukraine concerning requirements related to incompatibility of the office of a judge with other paid positions since this norm may not be interpreted as such that allows to hold simultaneously offices of a judge of the Supreme Court of Ukraine and that of the Constitutional Court of Ukraine.

Hence, the abovementioned proves conformity of Article 39.2 of the Law with the Constitution of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional) the provisions of the Law of Ukraine «On the Judiciary and Status of Judges» dated July 7, 2010 No. 2453-VI, in particular:

- Article 6.1 according to which courts in the administration of justice are free from any illegal influence;
- Article 47.1 which envisages that judge in his or her activities is free from any illegal influence, pressure and interference;
- Articles 39.2 which provides that judge of the Constitutional Court of Ukraine may hold office of judge of the Supreme Court of Ukraine.

2. To terminate the constitutional proceedings in the case in the other part of the petition on the basis of items 2, 3 of Article 45 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» (failure of the constitutional petition to meet the requirements envisaged by the Constitution of Ukraine and this Law; the Constitutional Court of Ukraine has no jurisdiction over issues raised in the constitutional petition).

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційними поданнями 54 народних депутатів України та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України* (щодо принципу інстанційності в системі судів загальної юрисдикції)

м. Київ
12 липня 2011 року
№ 9-рп/2011

Справа № 1-12/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,

* Положень статті 17, частини другої статті 19, частини другої статті 31, пункту 4 частини першої статті 32, частини першої статті 34, пункту 6 частини другої статті 36, статті 38, частини першої

Винокурова Сергія Маркіяновича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Кампа Володимира Михайловича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Стрижача Андрія Андрійовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни — доповідача,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційними поданнями 54 народних депутатів України та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., № 41–42, № 43, № 44–45, ст. 529) (далі — Закон), Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України.

Заслухавши суддю-доповідача Шапталу Н. К. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкти права на конституційне подання — 54 народних депутати України та Верховний Суд України — звернулися до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення:

— частини першої статті 17, частини другої статті 19 Закону щодо побудови системи судів загальної юрисдикції та визначення місцезнаходження, територіальної юрисдикції і статусу суду за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності;

— частини другої статті 31, абзаців другого, десятого пункту 1, пункту 2 розділу XII «Прикінцеві положення», пункту 1, абзаців другого, п'ятого пункту 2, абзацу другого пункту 3, абзацу четвертого пункту 4, абзацу шостого пункту 6, абзацу другого підпункту 1 пункту 14 розділу XIII «Перехідні положення» Закону, пунк-

---

статті 41, статті 45, абзаців другого, десятого пункту 1, пункту 2 розділу XII «Прикінцеві положення», пункту 1, абзаців другого, п'ятого пункту 2, абзацу другого пункту 3, абзацу четвертого пункту 4, абзацу шостого пункту 6, абзацу другого підпункту 1 пункту 14 розділу XIII «Перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів», пунктів 1, 5 статті 32, частини четвертої статті 38, пункту 3 частини другої статті 156, частини четвертої статті 165³, частини першої статті 385, глави 32¹ розділу четвертого Кримінально-процесуального кодексу України, розділу XII² Господарського процесуального кодексу України, частини першої статті 323, глави 3 розділу V Цивільного процесуального кодексу України, глави 3 розділу IV Кодексу адміністративного судочинства України.

тів 1, 5 статті 32, частини четвертої статті 38, пункту 3 частини другої статті 156, частини четвертої статті 165³, частини першої статті 385, статей 400¹⁶, 400¹⁷, 400¹⁸, частини першої статті 400¹⁹ Кримінально-процесуального кодексу України, частини першої статті 323, частини першої статті 358, статей 359, 360 Цивільного процесуального кодексу України щодо утворення та функціонування Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ як одного з вищих спеціалізованих судів;

— частини другої статті 38, частини другої статті 45, абзацу десятого пункту 1 розділу XII «Прикінцеві положення», пункту 1, абзаців другого, п'ятого пункту 2, абзацу шостого пункту 6, абзацу другого підпункту 1 пункту 14 розділу XIII «Перехідні положення» Закону, частини першої статті 385, статей 400¹¹–400²⁵ Кримінально-процесуального кодексу України, статей 111¹⁴–111²⁸ Господарського процесуального кодексу України, частини першої статті 323, статей 353–360⁷ Цивільного процесуального кодексу України, статей 235–244² Кодексу адміністративного судочинства України щодо статусу Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції та його права на здійснення правосуддя;

— статті 17, пункту 4 частини першої статті 32, пункту 6 частини другої статті 36, статей 38, 45 Закону щодо здійснення Верховним Судом України повноважень із забезпечення уніфікації судової практики судів нижчих інстанцій;

— частини першої статті 34, частини першої статті 41 Закону щодо розмежування повноважень голів Верховного Суду України та Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

На думку суб'єктів права на конституційне подання, наведені положення не відповідають статті 6, частині другій статті 8, частині другій статті 19, частині третій статті 22, частинам першій, другій статті 55, частинам першій, другій, третій статті 125 Основного Закону України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційних подань висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, Міністерство юстиції України, Верховний Суд України, Вищий господарський суд України, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий адміністративний суд України, науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Національного університету «Одеська юридична академія».

3. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені в конституційних поданнях питання, виходить з такого.

3.1. Україна є демократичною, соціальною, правовою державою (стаття 1 Конституції України). В Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частини перша, друга статті 8 Основного Закону України).

Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову (частина перша статті 6 Конституції України).

Єдиним органом законодавчої влади в Україні є Верховна Рада України, до повноважень якої належить прийняття законів (стаття 75, пункт 3 частини першої статті 85 Основного Закону України).

Відповідно до пункту 14 частини першої статті 92 Конституції України судоустрій, судочинство, статус суддів визначаються виключно законами України.

У статті 125 Конституції України встановлено систему судів загальної юрисдикції в Україні та названо всі її ланки: Верховний Суд України, вищі спеціалізовані суди, апеляційні та місцеві суди, а в пункті 8 частини третьої статті 129 визначено основні засади судочинства, у тому числі й забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом.

Наведені норми є базовими стосовно конституційного контролю положень Закону та процесуальних кодексів України, щодо конституційності яких порушено питання.

3.2. Згідно з частиною першою статті 17, частиною другою статті 19 Закону система судів загальної юрисдикції будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності, за цими ж принципами визначаються місцезнаходження, територіальна юрисдикція та статус суду.

Як стверджують автори клопотань, встановлена Законом система судоустрою не відповідає визначеним Конституцією України організаційно-правовим засадам її побудови, оскільки в Основному Законі України не передбачено принципу інстанційності.

Конституційний Суд України враховує частину першу статті 125 Конституції України, згідно з якою система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності і спеціалізації.

Принцип територіальності забезпечує територіальне розмежування компетенції судів загальної юрисдикції і зумовлений потребою доступності правосуддя на всій території України.

Принцип спеціалізації полягає у створенні відповідних спеціалізованих судів для здійснення цивільного, кримінального, адміністративного, господарського судочинства.

За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в Рішенні від 11 грудня 2003 року № 20-рп/2003 (справа про Касаційний суд України), побудова системи судів загальної юрисдикції узгоджується зі стадіями судочинства, відповідними формами провадження (зокрема, в апеляційній і касаційній інстанціях) (абзац четвертий підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини).

З огляду на зазначене Конституційний Суд України наголошує, що під принципом інстанційності слід розуміти таку організацію судової системи, яка забезпечує право на перегляд рішення суду нижчої інстанції судом вищої.

Аналіз положень частин другої, третьої, четвертої статті 125, пункту 8 частини третьої, частини четвертої статті 129 Конституції України дає можливість Конституційному Суду України зробити висновок, що в ній передбачено не тільки принципи територіальності і спеціалізації, але й принцип інстанційності щодо по-

будови системи судів загальної юрисдикції.

Таким чином, Конституційний Суд України вважає, що Верховна Рада України, закріпивши в Законі цей принцип, діяла на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Отже, положення частини першої статті 17, частини другої статті 19 Закону не суперечать приписам частини другої статті 8, частини першої статті 125 Основного Закону України.

3.3. Суб'єкти права на конституційне подання звернулися з клопотанням визнати положення:

— частини другої статті 31 Закону, пунктів 1, 5 статті 32, частини четвертої статті 38, пункту 3 частини другої статті 156, частини четвертої статті 165³, частини першої статті 385, статей 400¹⁶, 400¹⁷, 400¹⁸, частини першої статті 400¹⁹ Кримінально-процесуального кодексу України, частини першої статті 323, частини першої статті 358, статей 359, 360 Цивільного процесуального кодексу України щодо утворення та функціонування Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ як одного з вищих спеціалізованих судів такими, що не відповідають частині другій статті 8, частині третій статті 125 Основного Закону України;

— частини другої статті 38, частини другої статті 45 Закону, частини першої статті 385, статей 400¹¹–400²⁵ Кримінально-процесуального кодексу України, статей 111¹⁴–111²⁸ Господарського процесуального кодексу України, частини першої статті 323, статей 353–360⁷ Цивільного процесуального кодексу України, статей 235–244² Кодексу адміністративного судочинства України щодо статусу Верховного Суду України як найвищого органу в системі судів загальної юрисдикції та його права на здійснення правосуддя такими, що суперечать частині другій статті 6, частині другій статті 8, частині другій статті 19, частині третій статті 22, частинам першій, другій статті 55, частині другій статті 125 Конституції України;

— абзаців другого, десятого пункту 1 (щодо набрання чинності Законом, крім положень його статей 32, 36, підпунктів 3.1, 3.6 пункту 3 розділу XII «Прикінцеві положення»), пункту 2 (щодо втрати чинності законами України «Про статус суддів» від 15 грудня 1992 року № 2862–XII, «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року № 3018–III, «Про порядок обрання на посаду та звільнення з посади професійного судді Верховною Радою України» від 18 березня 2004 року № 1625–IV та Постановою Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про статус суддів» від 15 грудня 1992 року № 2863–XII) розділу XII «Прикінцеві положення» Закону такими, що не відповідають частині другій статті 6, частині другій статті 8, частині другій статті 19, частині третій статті 22, частинам першій, другій статті 55, частині другій статті 125 Конституції України;

— пункту 1 (щодо строків утворення та початку діяльності Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ), абзаців другого, п'ятого пункту 2 (щодо розгляду касаційних скарг та подань про перегляд судових рішень, поданих у період утворення та початку діяльності Вищого спеціалізо-

ваного суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, у порядку виключного провадження), абзацу другого пункту 3 (щодо переведення суддів Верховного Суду України), абзацу четвертого пункту 4 (щодо переведення суддів Військової судової колегії Верховного Суду України), абзацу шостого пункту 6 (щодо організації та проведення першої конференції суддів загальних судів) розділу XIII «Перехідні положення» Закону такими, що не відповідають частині другій статті 6, частині другій статті 8, частині другій статті 19, частині третій статті 22, частинам першій, другій статті 55, частині другій статті 125 Конституції України;

— статті 17, пункту 4 частини першої статті 32, пункту 6 частини другої статті 36, статей 38, 45 Закону щодо здійснення Верховним Судом України повноважень із забезпечення уніфікації судової практики судів нижчих інстанцій такими, що суперечать частині другій статті 6, частині другій статті 8, частині третій статті 22, частинам першій, другій статті 55, частині другій статті 125 Основного Закону України;

— частини першої статті 34, частини першої статті 41 Закону щодо розмежування повноважень голів Верховного Суду України та Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ такими, що не відповідають статті 6, частинам першій, другій статті 125 Конституції України.

Згідно із Законом України «Про Конституційний Суд України» конституційне подання має містити правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта або його окремих положень (пункт 4 частини другої статті 39); предметом розгляду в Конституційному Суді України може бути конституційне подання, в якому викладаються аргументи і стверджується про неконституційність законів, інших правових актів (частина перша статті 71).

З аналізу клопотань випливає, що їх автори не навели правового обґрунтування тверджень щодо неконституційності вказаних положень Закону та процесуальних кодексів України, а лише розкрили зміст деяких з них та зазначили перелік статей Конституції України, яким, на їхню думку, не відповідають оспорювані положення.

Згідно з пунктом 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України конституційне провадження у справі підлягає припиненню, якщо в процесі пленарного засідання будуть виявлені підстави щодо відмови у відкритті конституційного провадження, передбачені статтею 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Зважаючи на наведене, Конституційний Суд України дійшов висновку про необхідність припинення конституційного провадження у справі в цій частині відповідно до пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

3.4. Як стверджують автори клопотання, положення абзацу другого підпункту 1 пункту 14 розділу XIII «Перехідні положення» Закону щодо забезпечення розміщення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ не відповідають частині другій статті 6, частині другій статті 8, частині другій статті 19, частині третій статті 22, частинам першій, другій статті 55, частинам другій, третій статті 125 Основного Закону України.

У процесі розгляду цієї справи Конституційний Суд України врахував, що Ухвалою від 29 березня 2011 року № 17-уп/2011 він припинив конституційне провадження у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень підпункту 1 пункту 14 розділу XIII «Перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI згідно з пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні. Вказана ухвала стосується того ж предмета і тих самих підстав, які зазначені в конституційних поданнях 54 народних депутатів України та Верховного Суду України.

За таких обставин конституційне провадження у справі в частині конституційності абзацу другого підпункту 1 пункту 14 розділу XIII «Перехідні положення» Закону підлягає припиненню відповідно до пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», пункту 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 39, 45, 51, 61, 63, 65, 70, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення частини першої статті 17, частини другої статті 19 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI щодо побудови системи судів загальної юрисдикції та визначення місцезнаходження, територіальної юрисдикції і статусу суду за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності.

2. Припинити конституційне провадження у справі на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, цим Законом, щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень:

— частини другої статті 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI, пунктів 1, 5 статті 32, частини четвертої статті 38, пункту 3 частини другої статті 156, частини четвертої статті 165³, частини першої статті 385, статей 400¹⁶, 400¹⁷, 400¹⁸, частини першої статті 400¹⁹ Кримінально-процесуального кодексу України, частини першої статті 323, частини першої статті 358, статей 359, 360 Цивільного процесуального кодексу України щодо утворення та функціонування Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ як одного з вищих спеціалізованих судів;

— частини другої статті 38, частини другої статті 45 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI, частини першої статті 385, статей 400¹¹–400²⁵ Кримінально-процесуального кодексу України, статей 111¹⁴–111²⁸ Господарського процесуального кодексу України, части-

ни першої статті 323, статей 353–360⁷ Цивільного процесуального кодексу України, статей 235–244² Кодексу адміністративного судочинства України щодо статусу Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції та його права на здійснення правосуддя;

— абзаців другого, десятого пункту 1 (щодо набрання чинності Законом України «Про судоустрій і статус суддів», крім положень його статей 32, 36, підпунктів 3.1, 3.6 пункту 3 розділу XII «Прикінцеві положення»), пункту 2 (щодо втрати чинності законами України «Про статус суддів» від 15 грудня 1992 року № 2862–XII, «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року № 3018–III, «Про порядок обрання на посаду та звільнення з посади професійного судді Верховною Радою України» від 18 березня 2004 року № 1625–IV та Постановою Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про статус суддів» від 15 грудня 1992 року № 2863–XII) розділу XII «Прикінцеві положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI;

— пункту 1 (щодо строків утворення та початку діяльності Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ), абзаців другого, п'ятого пункту 2 (щодо розгляду касаційних скарг та подань про перегляд судових рішень, поданих у період утворення та початку діяльності Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, у порядку виключного провадження), абзацу другого пункту 3 (щодо переведення суддів Верховного Суду України), абзацу четвертого пункту 4 (щодо переведення суддів Військової судової колегії Верховного Суду України), абзацу шостого пункту 6 (щодо організації та проведення першої конференції суддів загальних судів) розділу XIII «Перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI;

— статті 17 (крім частини першої), пункту 4 частини першої статті 32, пункту 6 частини другої статті 36, статей 38, 45 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI щодо здійснення Верховним Судом України повноважень із забезпечення уніфікації судової практики судів нижчих інстанцій;

— частини першої статті 34, частини першої статті 41 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI щодо розмежування повноважень голів Верховного Суду України та Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

3. Припинити конституційне провадження у справі на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу другого підпункту 1 пункту 14 розділу XIII «Перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI щодо забезпечення розміщення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточною і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated July 12, 2011 No. 9-рп/2011 upon the constitutional petitions of 54 People's Deputies of Ukraine and the Supreme Court of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of some provisions of the Law of Ukraine «On the Judiciary and Status of Judges», the Criminal Procedural Code of Ukraine, the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Proceedings of Ukraine (case on the instance principle in the system of courts of general jurisdiction)*

Subjects of the right to constitutional petition — 54 People's Deputies of Ukraine and the Supreme Court of Ukraine — applied to the Constitutional Court of Ukraine with the petition to recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) some provisions of the Law of Ukraine «On the Judiciary and Status of Judges» dated July 7, 2010 No. 2453-VI (hereinafter referred to as «the Law»), the Criminal Procedural Code of Ukraine, the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Proceedings of Ukraine.

Basic provisions of the Law and the procedural codes of Ukraine which constitutionality is disputed are provisions of Articles 1, 6.1, 8.1, 8.2, 75, 85.1.3, 92.1.14, 125, 129.3.8.

According to Articles 17.1, 19.2 of the Law which provisions, specifically, are disputed, the system of courts of general jurisdiction is based on the principles of territory, specialisation and instance, the same principles also defining localisation, territorial jurisdiction and the court status. As the authors of the petition argue, the system of the judiciary established by the Law does not conform with the organisational legal principles of its construction defined by the Constitution of Ukraine, since the Fundamental Law of Ukraine does not envisage the instance principle.

The Constitutional Court of Ukraine takes into consideration Article 125.1 of the Constitution of Ukraine, pursuant to which the system of courts of general jurisdiction in Ukraine is formed in accordance with the territorial principle and the principle of specialisation.

According to the legal position of the Constitutional Court of Ukraine stated in the Decision No. 20-рп/2003 dated December 11, 2003 (case on the Court of Cassation of Ukraine), construction of the system of courts of general jurisdiction is harmonised with the stages of jurisdiction, relevant forms of proceedings (in particular, in appeal and cassation instances).

With regard to the abovementioned the Constitutional Court of Ukraine emphasises that the instance principle shall be understood as such an organisation of the

judicial system which ensures the right of the court of higher instance to review decisions of the court of lower instance.

Analysis of the provisions of Articles 125.2, 125.3, 125.4, 129.3.8, 129.4 of the Constitution of Ukraine gives grounds to conclude that it envisages not only the principles of territory and specialisation, but the instance principle regarding the construction of the system of courts of general jurisdiction.

Thereby, the Verkhovna Rada of Ukraine, by establishing this principle in the Law, acted on the grounds, within the limits of authority and in the manner envisaged by the Constitution and laws of Ukraine.

Hence, the provisions of Articles 17.1, 19.2 of the Law do not contravene the provisions of Articles 8.2, 125.1 of the Fundamental Law of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional) the provisions of Articles 17.1, 19.2 of the Law of Ukraine «On the Judiciary and Status of Judges» dated July 7, 2010 No. 2453-VI regarding the construction of the system of courts of general jurisdiction and determination of localisation, territorial jurisdiction and status of court on the principles of territory, specialisation and instance.

2. To terminate the constitutional proceedings in the case in the other part of the petition on the basis of items 2, 3 of Article 45 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» (failure of the constitutional petition to meet the requirements envisaged by the Constitution of Ukraine and this Law; the Constitutional Court of Ukraine has no jurisdiction over issues raised in the constitutional petition).

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Бринцева В. Д.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційними поданнями 54 народних депутатів України
та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України
(конституційності) окремих положень Закону України
«Про судоустрій і статус суддів», Кримінально-процесуального кодексу
України, Господарського процесуального кодексу України,
Цивільного процесуального кодексу України,
Кодексу адміністративного судочинства України
(щодо принципу інстанційності в системі судів загальної юрисдикції)

1. Рішенням Конституційного Суду України від 12 липня 2011 року № 9-рп/2011 визнано такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), поло-

ження частини першої статті 17, частини другої статті 19 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI щодо побудови системи судів загальної юрисдикції та визначення місцезнаходження, територіальної юрисдикції і статусу суду за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності.

Також названим Рішенням Конституційний Суд України припинив конституційне провадження у справі на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI, Кримінально-процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України, зокрема, і щодо абзаців другого, десятого пункту 1 (щодо набрання чинності Законом України «Про судоустрій і статус суддів», крім положень його статей 32, 36, підпунктів 3.1, 3.6 пункту 3 розділу XII «Прикінцеві положення»), пункту 2 (щодо втрати чинності законами України «Про статус суддів» від 15 грудня 1992 року № 2862–XII, «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року № 3018–III, «Про порядок обрання на посаду та звільнення з посади професійного судді Верховною Радою України» від 18 березня 2004 року № 1625–IV та Постановою Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про статус суддів» від 15 грудня 1992 року № 2863–XII) розділу XII «Прикінцеві положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI.

2. Конституційний Суд України, припиняючи конституційне провадження щодо перевірки на неконституційність положень розділу XII «Прикінцеві положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI, не піддав ці норми системному дослідженню і не визначив, які з них дійсно є заключними положеннями (прикінцевими чи перехідними) цього Закону, а які взагалі не є предметом судоустрійного законодавства і повинні бути ухвалені шляхом внесення змін до законів, які унормовують судочинство.

3. Верховна Рада України Законом України «Про судоустрій і статус суддів» безмежно розширила можливості інституту заключних положень закону. Так, розділом XII «Прикінцеві положення» галузевого судоустрійного закону внесено суттєві зміни до Кримінально-процесуального кодексу України (підпункт 3.1 пункту 3), Кодексу України про адміністративні правопорушення (підпункт 3.2 пункту 3), Господарського процесуального кодексу України (підпункт 3.3 пункту 3), Кримінального кодексу України (підпункт 3.4 пункту 3), Бюджетного кодексу України (підпункт 3.5 пункту 3), Цивільного процесуального кодексу України (підпункт 3.6 пункту 3), Кодексу адміністративного судочинства України (підпункт 3.7 пункту 3), Закону України «Про прокуратуру» (підпункт 3.8 пункту 3), Закону України «Про оплату праці» (підпункт 3.9 пункту 3), Закону України «Про Конституційний Суд України» (підпункт 3.10 пункту 3), Закону України «Про Вищу раду юстиції» (підпункт 3.11 пункту 3), Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (підпункт 3.12 пункту 3), Закону України «Про виконавче проваджен-

ня» (підпункт 3.13 пункту 3), Закону України «Про статус народного депутата України» (підпункт 3.14 пункту 3), Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців» (підпункт 3.15 пункту 3), Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» (підпункт 3.16 пункту 3).

Лише сам наведений перелік шістнадцяти законів (не тільки процесуальних кодексів, а й з інших галузей права) свідчить про масштабність «втручання» Законом України «Про судоустрій і статус суддів» в інші галузі права.

4. Безсумнівно, що проведення чергового етапу судової реформи вимагало від законодавця приведення у відповідність більшості законоположень суміжних галузей права, але шляхом внесення до них змін відповідно до конституційних засад законодавчого процесу.

Згідно з частиною другою статті 8 Конституції України закони приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Конституція України не містить положень, відповідно до яких певні закони мали б перевагу або значно більшу юридичну силу над іншими законами. Відповідно до статті 91 Основного Закону України Верховна Рада України приймає закони більшістю від її конституційного складу, крім випадків, передбачених Конституцією України. Зокрема, це прийняття законів про внесення змін до Конституції України і законів щодо державних символів, які вважаються прийнятими, якщо за них проголосувало не менш як дві третини від конституційного складу парламенту (частина шоста статті 20, стаття 155). До того ж закони України про внесення змін до Конституції України після набуття чинності втрачають свою дію як самостійний акт і застосовуються як конституційні положення за загальними правилами.

Основний Закон України, на відміну від деяких світових моделей конституційних актів, не поділяє закони на органічні та звичайні. Усі закони, крім законів про внесення змін до Конституції України, за своєю силою є рівними. У зв'язку з цим закріплений у Регламенті Верховної Ради України і застосований при прийнятті Закону України «Про судоустрій і статус суддів» фактичний поділ законів на «головні» і «другорядні», що проявилось у «втручанні» названим Законом в інші галузі права, не відповідає загальним конституційним засадам законотворення.

Окремо слід зазначити, що «Прикінцеві положення» закону за обсягом і предметом регулювання не можуть бути більшими (ширшими) ніж саме «тіло» закону.

Наведене дає підстави для висновку про необґрунтованість розширення можливостей прикінцевих положень будь-яких законів щодо внесення змін до інших законів. Застосування такого механізму позбавляє законодавця можливості більш детального опрацювання необхідних змін до суміжних законів, створює передумови для безсистемності у правовому регулюванні окремих правовідносин, пов'язаних з прийнятим законом лише опосередковано.

Взагалі, на законодавчому рівні визнається як безумовна складова закону (законопроекту) розділ «Перехідні положення». Загальні ж норми ще до одного розділу під назвою «Прикінцеві положення» є лише практикою законотворення, у деякій мірі започаткованого при прийнятті Конституції України.

Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» закріплено правило, відповідно до якого, якщо для реалізації положень поданого законопроекту необхідні зміни до інших законів, такі зміни мають викладатись у розділі «Перехідні положення» цього законопроекту, або в одночасно внесеному окремому законопроекті (частина восьма статті 90). Про розуміння правильності цього (останнього) механізму свідчить попередня стала практика Верховної Ради України, згідно з якою, у разі потреби приведення у відповідність до прийнятого закону положень інших законів, вносились окремі законопроекти про внесення відповідних змін. Зокрема, наочним прикладом цього є проведення у 2001 році малої судової реформи, коли окремими законами про внесення змін до процесуального законодавства, законодавства про статус суддів та інше були узгоджені зміни до судової структури (див. закони України від 21 червня 2001 року: «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України» № 2533-III, «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України» № 2540-III).

До речі, слід зазначити, що у Положенні про порядок роботи з проектами законодавчих актів та матеріалами, що містять законодавчі пропозиції, які подаються на розгляд Верховної Ради України, затвердженому Постановою Президії Верховної Ради України від 30 жовтня 1995 року № 668/95-ПВ (дані про втрату чинності яким відсутні), чітко передбачалось, що одночасно з законопроектом, підготовленим до прийняття в цілому головною комісією (комітетом), також подаються зміни і доповнення до чинних актів, які необхідно внести у зв'язку з прийняттям закону (абзац перший підпункту 1 пункту 29).

5. На відсутність вищої юридичної сили законів, зокрема законів України про державний бюджет, щодо інших законів, Конституційний Суд України звертав увагу Верховної Ради України неодноразово (див. Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 (справа про соціальні гарантії громадян), Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008 (справа щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України)).

6. У зв'язку з наведеним доводиться констатувати, що під час ухвалення цього Рішення Конституційний Суд України не скористався можливістю поглибити теоретичні засади законодавчого процесу і визнати внесення змін до 16 галузевих законів, у тому числі процесуальних кодексів, Прикінцевими положеннями Закону України «Про судову структуру і статус суддів» такими, що не відповідають Конституції України у зв'язку з порушенням процедури їх прийняття, що сприяло б підвищенню його ефективності і створювало передумови для покращення якості прийнятих законів у державі.

Суддя Конституційного Суду України

В. Бринцев

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Шишкіна В. І.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційними поданнями 54 народних депутатів України
та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України
(конституційності) окремих положень Закону України
«Про судоустрій і статус суддів», Кримінально-процесуального кодексу
України, Господарського процесуального кодексу України,
Цивільного процесуального кодексу України,
Кодексу адміністративного судочинства України
(щодо принципу інстанційності в системі судів загальної юрисдикції)

Конституційний Суд України Рішенням від 12 липня 2011 року № 9-рп/2011 (далі — Рішення) на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, цим Законом, припинив конституційне провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень підпунктів 3.1, 3.3, 3.6, 3.7 пункту 3 розділу XII «Прикінцеві положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI (далі — Закон), якими внесено зміни до Кримінально-процесуального кодексу України (статті 400¹¹–400²⁵), Господарського процесуального кодексу України (статті 111¹⁴–111²⁸), Цивільного процесуального кодексу України (статті 353–360⁷), Кодексу адміністративного судочинства України (статті 235–244²) щодо повноважень Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції та його права на здійснення правосуддя (пункт 2 резолютивної частини).

Згідно зі статтею 64 Закону України «Про Конституційний Суд України» щодо наведеного висловлюю таку окрему думку.

Суб'єкти права на конституційне подання, як того вимагає пункт 4 частини другої статті 39 Закону України «Про Конституційний Суд України», навели правове обґрунтування своїх тверджень стосовно можливого аналізу названих норм Закону щодо відповідності їх Конституції України, оскільки за вказаними змінами до процесуальних кодексів вбачається звуження повноважень Верховного Суду України у сфері судочинства: він може переглядати рішення суду (суддів) касаційної інстанції за умови неоднакового застосування одних і тих самих норм лише матеріального права, що має наслідком ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах; він не може вирішувати питання про допуск справи до свого провадження, постановляти рішення по суті спору після правового аналізу суперечливих рішень судів касаційної інстанції або передавати справу на новий розгляд безпосередньо в той суд, який першим припустився помилки.

Крім того, обмежено право осіб, які брали участь у судовому провадженні в попередніх інстанціях, на звернення безпосередньо до Верховного Суду Украї-

ни, оскільки рішення про допуск скарги до провадження у цьому суді постановляють судді не Верховного Суду України, а відповідного вищого спеціалізованого суду. Якщо допуск скарги до провадження раніше був правом меншості — три судді зі складу колегії із семи суддів Верховного Суду України (наприклад, частини перша, друга статті 240 Кодексу адміністративного судочинства України в редакції Закону України від 6 липня 2005 року № 2747–IV, частини перша, друга статті 356 Цивільного процесуального кодексу України в редакції Закону України від 18 березня 2004 року № 1618–IV), то на підставі вказаних змін став правом більшості суддів зі складу колегії у відповідному вищому спеціалізованому суді (наприклад, частина перша статті 25, частина перша статті 240 Кодексу адміністративного судочинства України, частина перша статті 19, частина перша статті 360 Цивільного процесуального кодексу України).

Зазначені зміни до процесуальних кодексів були внесені законом, який за своєю правовою природою має інше спрямування — статусно-організаційне унормування устрою судової системи в цілому (архітектоніка) та її складових, регламентування статусу носіїв судової влади і порядку формування суддівського корпусу та гарантій його діяльності. Регламентация процедури судового провадження (судового процесу) лежить в іншій правовій площині, ця процедура має бути унормована в інший спосіб й іншими законами.

За таких обставин Конституційний Суд України мав би по суті проаналізувати предмет конституційних подань у частині, в якій припинено конституційне провадження у справі, щодо відповідності вказаних норм процесуальних кодексів положенням Конституції України, які визначають судовий устрій і не допускають звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод людини і громадянина.

Суддя Конституційного Суду України

В. Шишкін

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні
правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11
Закону України «Про міліцію»
(справа про строки адміністративного затримання)

м. Київ
11 жовтня 2011 року
№ 10-рп/2011

Справа № 1-28/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Винокурова Сергія Маркіяновича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Маркуш Марії Андріївни,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стрижача Андрія Андрійовича — доповідача,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 року № 565–XII (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., № 4, ст. 20) з наступними змінами.

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 50 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію».

Заслухавши суддю-доповідача Стрижача А. А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 50 народних депутатів України — порушив питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — Кодекс) та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (далі — Закон) стосовно строків затримання осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, та порядку обчислення таких строків.

У статті 263 Кодексу передбачено, що адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, може тривати не більш як три години, а у виняткових випадках, у зв'язку з особливою потребою законами України може бути встановлено інші строки адміністративного затримання (частина

перша), визначено випадки, за яких особа може бути затримана до трьох чи десяти діб або до розгляду справи суддею, начальником (заступником начальника) органу внутрішніх справ, посадовою особою органу Державної прикордонної служби України (частини друга, третя, четверта), встановлено, що строк адміністративного затримання обчислюється з моменту доставлення порушника для складення протоколу, а особи, яка була в стані сп'яніння, — з часу її витвердження (частина п'ята).

Відповідно до пункту 5 частини першої статті 11 Закону міліції надано право затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, для складення протоколу або розгляду справи по суті, якщо ці питання не можуть бути вирішені на місці, на строк до трьох годин, а у необхідних випадках для встановлення особи і з'ясування обставин правопорушення — до трьох діб (абзац четвертий), а осіб, які виявили непокору законній вимозі працівника міліції, — до розгляду справи судом, але не більше ніж на двадцять чотири години (абзац шостий).

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що положення статті 263 Кодексу та пункту 5 частин першої статті 11 Закону, якими надано можливість в законах України встановлювати «інші строки адміністративного затримання», передбачено строки адміністративного затримання «до трьох діб», «до десяти діб», «до розгляду справи суддею» або «начальником (заступником начальника) органу внутрішніх справ» чи «посадовою особою органу Державної прикордонної служби України», «на 24 години», а також в яких визначено, що строк адміністративного затримання обчислюється «з моменту доставлення порушника для складення протоколу, а особи, яка була в стані сп'яніння, — з часу її витвердження», не відповідають вимогам статті 29 Конституції України. Народні депутати України вважають, що оспорюваними положеннями в порушення вимог статті 64 Основного Закону України звужено зміст та обсяг одного з основних та фундаментальних конституційних прав людини — права на свободу та особисту недоторканність, а також створено передумови для порушення права на правову допомогу, визначеного статтею 59 Конституції України, а тому просять визнати ці положення неконституційними.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Генеральна прокуратура України, Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України, Верховний Суд України, науковці Національної академії внутрішніх справ, Національного університету «Одеська юридична академія».

3. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Україна є соціальною, правовою державою; людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спря-

мованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (статті 1, 3 Основного Закону України).

В Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України та повинні відповідати їй; норми Конституції України є нормами прямої дії (стаття 8 Основного Закону України).

Конституційний Суд України у Рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі про призначення судом більш м'якого покарання зауважив, що «верховенство права — це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи. Справедливість — одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню. У сфері реалізації права справедливість проявляється, зокрема, у рівності всіх перед законом, відповідності злочину і покарання, цілях законодавця і засобах, що обираються для їх досягнення» (абзаци другий, третій, четвертий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини).

3.2. Відповідно до частини першої статті 29 Конституції України кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.

Право кожного на свободу та особисту недоторканність закріплено також і в чинних міжнародних договорах України. Згідно зі статтею 3 Загальної декларації прав людини 1948 року, пунктом 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, реченням першим пункту 1 статті 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути підданий свавільному арешту чи утриманню під вартою (речення друге пункту 1 статті 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року).

Таким чином, право на свободу та особисту недоторканність є одним з визначальних та фундаментальних конституційних прав людини.

3.3. Відповідно до частини першої статті 64 Основного Закону України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Згідно з частиною другою статті 29 Основного Закону України ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

Конституційний Суд України у Рішенні від 26 червня 2003 року № 12-рп/2003 у справі про гарантії депутатської недоторканності зазначив, що стаття 29 Конституції України «передбачає затримання, арешт і тримання під вартою як примусові заходи, що обмежують право на свободу та особисту недоторканність особи і можуть застосовуватись на підставах і в порядку, встановлених законом» (абзац другий пункту 6 мотивувальної частини).

У Загальній декларації прав людини 1948 року встановлено, що ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання (стаття 9); відповідно до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року ніхто не повинен бути позбавлений волі інакше, як на таких підставах і відповідно до такої процедури, які встановлені законом (пункт 1 статті 9); згідно з положеннями пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року нікого не може бути позбавлено свободи інакше ніж відповідно до процедури, встановленої законом, і в таких випадках як: законне ув'язнення особи після її засудження компетентним судом (підпункт а); законний арешт або затримання особи за невиконання законної вимоги суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, передбаченого законом (підпункт б); законний арешт або затримання особи, здійснені з метою припровадження її до встановленого законом компетентного органу на підставі обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо є розумні підстави вважати за необхідне запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення (підпункт с); затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою припровадження його до встановленого законом компетентного органу (підпункт d); законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічно хворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг (підпункт e); законний арешт або затримання особи, здійснені з метою запобігання її незаконному в'їзду в країну, чи особи, щодо якої вживаються заходи з метою депортації або екстрадиції (підпункт f).

Європейський суд з прав людини у рішенні від 18 лютого 2010 року у справі «Гарькавий проти України» зазначив, що особа не може бути позбавлена або не може позбавлятися свободи, крім випадків, встановлених у пункті 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Цей перелік винятків є вичерпним і лише вузьке тлумачення цих винятків відповідає цілям цього положення, а саме — гарантувати, що нікого не буде свавільно позбавлено свободи (пункт 63 зазначеного рішення).

Отже, право на свободу та особисту недоторканність не є абсолютним і може бути обмежене, але тільки на підставах та в порядку, які чітко визначені в законі.

3.4. Одним із засобів обмеження права на свободу та особисту недоторканність людини є адміністративне затримання, яке є заходом забезпечення про-

вадження у справах про адміністративні правопорушення (глава 20 Кодексу). Відповідно до частини першої статті 260 Кодексу у випадках, прямо передбачених законами України, з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення допускається, зокрема, адміністративне затримання особи.

Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України затримання треба розуміти і як тимчасовий запобіжний кримінально-процесуальний, і як адміністративно-процесуальний заходи, застосування яких обмежує право на свободу та особисту недоторканність індивіда (абзац п'ятий пункту 6 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 26 червня 2003 року № 12-рп/2003).

На законодавчому рівні зміст поняття «затримання» як адміністративно-процесуального заходу не розкрито, однак аналіз положень пункту 5 частини першої статті 11 Закону дає підстави вважати, що під затриманням законодавець розуміє не лише обмеження свободи особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, щодо якої обрано запобіжний захід взяття під варту, обвинуваченої особи (тобто кримінально-процесуальні заходи), але й адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення (тобто адміністративно-процесуальний захід).

Про те, що в результаті затримання обмежується право індивіда на свободу, йдеться також у міжнародних актах, а саме: Зводі принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню або ув'язненню у будь-якій формі, затвердженому Резолюцією 43/173 Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1988 року, за яким «слово «затримана особа» означає будь-яку особу, позбавлену особистої свободи не в результаті засудження за вчинення правопорушення»; Правилах Організації Об'єднаних Націй, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі, прийнятих Резолюцією 45/113 Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 року, згідно з якими «позбавлення свободи означає будь-яку форму затримання чи тюремного ув'язнення будь-якої особи чи її поміщення в державну чи приватну виправну установу»; Правилах застосування тримання під вартою, умов, у яких воно відбувається, і запровадження гарантій від зловживань, наданих Рекомендацією REC (2006) 13 Комітету Міністрів Ради Європи від 27 вересня 2006 року, які застосовуються до всіх осіб, що підозрюються у вчиненні правопорушення, та в яких, зокрема, йдеться про те, що «тримання під вартою» визначене таким чином, щоб виключити будь-який період утримання під вартою поліції або іншого правоохоронця під час первинного короткого позбавлення свободи ними або будь-ким іншим, уповноваженим застосувати такий захід (наприклад, за правом громадянського арешту) для мети допиту до пред'явлення обвинувачення, а також будь-яке продовження такого затримання, дозволене судовим органом».

З аналізу положень наведених міжнародних актів не вбачається різниці між кримінальними та адміністративними протиправними діями, оскільки вони охоплюються загальним поняттям «правопорушення».

Слова «затримувати», «тримати» означають залишати, утримувати кого-, щонебудь на якийсь час у певному місці, положенні.

Отже, є підстави для висновку, що внаслідок адміністративного затримання відбувається короткострокове позбавлення людини свободи, право на яку передбачено у статті 29 Конституції України.

3.5. У частині третій статті 29 Конституції України визначено максимально допустимий строк затримання особи без вмотивованого рішення суду. Так, у разі нагальної необхідності запобігти злочинові чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом; затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин із моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою.

З аналізу наведеного конституційного положення вбачається, що в цьому випадку йдеться про затримання особи як про винятковий тимчасовий запобіжний захід, максимальна тривалість якого без вмотивованого рішення суду не повинна перевищувати сімдесяти двох годин.

3.6. Характерною особливістю затримання як адміністративно-процесуального заходу, так і тимчасового кримінально-процесуального заходу є те, що вони застосовуються уповноваженими особами без вмотивованого рішення суду.

Згідно з положеннями Кодексу адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність (частина перша статті 9). Адміністративне затримання застосовується до особи, яка вчинила адміністративне правопорушення (речення перше частини першої статті 263 Кодексу). Найсуворішою мірою покарання за вчинення адміністративного правопорушення є адміністративний арешт, що застосовується лише у виняткових випадках за окремі види таких правопорушень на строк до п'ятнадцяти діб (частина перша статті 32 Кодексу).

Відмінність адміністративного правопорушення від злочину полягає, насамперед, у тому, що воно є менш суспільно небезпечним. Відповідно до Кримінального кодексу України злочином є передбачене цим кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину (частина перша статті 11). Затримання у кримінальному процесі є тимчасовим запобіжним заходом, що при наявності передбачених у Кримінально-процесуальному кодексі України підстав може застосовуватися органом дізнання до особи, підозрюваної у вчиненні злочину, за який може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі (частина перша статті 106, частина друга статті 149 Кримінально-процесуального кодексу України).

Враховуючи наведене, Конституційний Суд України вважає, що відповідно до принципу верховенства права затримання без вмотивованого рішення суду в

адміністративному процесі не може тривати довше, ніж затримання в кримінальному процесі.

Таким чином, системний аналіз положень статті 29 Конституції України у поєднанні з її статтею 8 дає підстави вважати, що конституційна вимога, яка міститься в частині третій статті 29 Основного Закону України щодо максимально можливого часу обмеження свободи особи без вмотивованого рішення суду в кримінальному процесі, повинна враховуватися при визначенні максимально можливого часу такого обмеження в адміністративному процесі. Тобто адміністративне затримання особи без вмотивованого рішення суду не може перевищувати сімдесяти двох годин.

3.7. У статті 263 Кодексу встановлено строки адміністративного затримання осіб, які вчинили адміністративні правопорушення.

У частині першій названої статті визначено загальний строк затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, — не більш як три години. У другому реченні цієї частини йдеться про те, що у виняткових випадках, у зв'язку з особливою потребою законами України може бути встановлено інші строки адміністративного затримання. Передбачена цією нормою можливість встановлення інших строків не означає, що вони перевищуватимуть сімдесят дві години, тобто оспорювані суб'єктом права на конституційне подання положення частини першої статті 263 Кодексу не можуть вважатися такими, що суперечать статті 8, частинам другій, третій статті 29, статті 64 Конституції України.

Згідно з частиною другою статті 263 Кодексу осіб, які порушили прикордонний режим або режим у пунктах пропуску через державний кордон України, може бути затримано на строк до трьох годин для складення протоколу, а в необхідних випадках для встановлення особи і з'ясування обставин правопорушення — до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання або на строк до десяти діб з санкції прокурора, якщо правопорушники не мають документів, що посвідчують їх особу. Відповідно до частини третьої вказаної статті осіб, які порушили правила обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, може бути затримано на строк до трьох годин для складення протоколу, а в необхідних випадках для встановлення особи, проведення медичного огляду, з'ясування обставин придбання вилучених наркотичних засобів і психотропних речовин та їх дослідження — до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання або на строк до десяти діб з санкції прокурора, якщо правопорушники не мають документів, що посвідчують їх особу.

Оспорювані положення зазначених норм, якими передбачено можливість затримання правопорушників до трьох діб, є такими, що не перевищують встановленого конституційного максимуму можливої тривалості затримання (сімдесят дві години), отже, вони не суперечать вимогам Основного Закону України.

З тих самих підстав не суперечать статті 8, частинам другій, третій статті 29, статті 64 Конституції України оспорювані суб'єктом права на конституційне подання положення абзацу четвертого пункту 5 частини першої статті 11 Закону, згідно з якими міліція має право затримувати і тримати у спеціально відведених

для цього приміщення осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, у необхідних випадках для встановлення особи і з'ясування обставин правопорушення до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання.

Положення частин другої, третьої статті 263 Кодексу, якими передбачено можливість затримання осіб, що вчинили відповідні адміністративні правопорушення, до десяти діб, тобто більше ніж сімдесят дві години, є такими, що суперечать статті 8, частині третій статті 29, статті 64 Конституції України.

4. У статті 29 Конституції України визначено затримання, арешт і тримання під вартою як примусові заходи, що обмежують право на свободу та особисту недоторканність особи і можуть застосовуватися на підставах і в порядку, встановлених законом.

Конституційний Суд України в Рішенні від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» зазначив, що «одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлених такими обмеженнями» (абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини).

Такий висновок узгоджується і з практикою Європейського суду з прав людини, який неодноразово у своїх рішеннях вказував, що коли йдеться про позбавлення свободи, надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності (рішення у справах «Барановський проти Польщі» від 28 березня 2000 року, «Новік проти України» від 18 грудня 2008 року).

У рішенні від 23 жовтня 2008 року у справі «Солдатенко проти України» Європейський суд з прав людини зазначив: «Встановлюючи, що будь-яке позбавлення свободи має здійснюватися «відповідно до процедури, встановленої законом», пункт 1 статті 5 не просто відсилає до національного закону ... він також стосується «якості закону», вимагаючи від закону відповідності принципів верховенства права ... При цьому «якість закону» означає, що у випадку, коли національний закон передбачає можливість позбавлення свободи, такий закон має бути достатньо доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у своєму застосуванні — для того, щоб виключити будь-який ризик свавілля» (пункт 111).

4.1. Згідно з частиною четвертою статті 263 Кодексу осіб, які вчинили дрібне хуліганство, насильство в сім'ї, злісну непокору законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, а також військовослужбовця чи образу їх, публічні заклики до невиконання вимог працівника міліції чи посадової особи Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, може бути затримано до розгляду справи суддею або начальником (заступником начальника) орга-

ну внутрішніх справ. До розгляду суддею справи може бути затримано також осіб, які незаконно перетнули або зробили спробу незаконно перетнути державний кордон України, вчинили злісну непокору законному розпорядженню або вимозі військовослужбовця чи працівника Державної прикордонної служби України або члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, порушили порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій або проявили неповагу до суду чи торгували з рук у невстановлених місцях. Іноземців та осіб без громадянства, які порушили правила перебування в Україні і транзитного проїзду через територію України, може бути затримано до розгляду справи суддею або посадовою особою органу Державної прикордонної служби України.

Про вчинення правопорушень, зазначених в оспоруваній нормі, відповідно до статті 254 Кодексу уповноваженими на те особами складається протокол.

У статті 257 Кодексу встановлено порядок надіслання протоколу про адміністративне правопорушення, в частині другій цієї статті унормовано строк лише надіслання до суду протоколу про вчинення адміністративного корупційного правопорушення — три дні. Строки розгляду справ про адміністративні правопорушення визначено у статті 277 Кодексу (від однієї доби до п'ятнадцяти днів), однак такі строки починають обчислюватися з дня одержання органом (посадовою особою), правомочним розглядати справу, протоколу про адміністративне правопорушення та інших матеріалів справи (частина перша).

Таким чином, законодавець залишив поза сферою свого регулювання питання щодо строків складення протоколу про адміністративне правопорушення та його надіслання до органу чи посадової особи, уповноважених розглянути справу про таке правопорушення і винести відповідну постанову, залишивши цим самим за органами (посадовими особами), уповноваженими реагувати на адміністративні правопорушення, право на власний розсуд визначати такі строки, чим створено підґрунтя для можливих зловживань з боку останніх.

Отже, є підстави вважати оспорувані положення частини четвертої статті 263 Кодексу такими, що суперечать статті 8 Конституції України, через їх невідповідність принципу правової визначеності.

4.2. Відповідно до частини п'ятої статті 263 Кодексу строк адміністративного затримання обчислюється з моменту доставлення порушника для складення протоколу, а особи, яка була в стані сп'яніння, — з часу її витверезення.

У статті 259 Кодексу (доставлення порушника) визначено: мету, з якою здійснюється доставлення порушника, — складення протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості скласти його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим; осіб, уповноважених здійснювати таке доставлення; місця, куди повинен доставлятися порушник. У частині восьмій цієї статті йдеться, що доставлення порушника має бути проведено в можливо короткий строк. Проте у законодавстві не встановлено, яким чином повинен визначатися такий строк і яка допустима максимальна його тривалість.

У Кодексі та в інших законодавчих актах поняття «доставлення» не розкривається. Слово «доставляти» означає перепроводжувати на місце призначення.

На думку Конституційного Суду України, доставлення хоч і відрізняється від адміністративного затримання, однак за своєю суттю є примусовим заходом, пов'язаним з конституційним правом людини на свободу та особисту недоторканність.

Як зауважив Конституційний Суд України у Рішенні від 30 травня 2001 року № 7-рп/2001 у справі про відповідальність юридичних осіб, наголошуючи на важливості гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина, Конституція України встановила, що склад правопорушення як підстава притягнення особи до юридичної відповідальності та заходи державно-примусового впливу за його вчинення визначаються виключно законом (абзац шостий пункту 2 мотивувальної частини).

У зв'язку з наведеним є підстави вважати, що невизначеність у вирішенні питання, пов'язаного з часом доставлення порушника, може призвести до певних зловживань з боку відповідних органів в частині, що стосується встановлення можливого строку обмеження права особи на свободу, який з урахуванням часу доставлення може тривати більше, ніж це визначено в законі.

Залишається незрозумілим також питання щодо моменту витвердження особи, яка перебуває у стані сп'яніння, що призводить до невизначеності у встановленні загального часу тримання такої особи у відповідних органах, що також може бути підставою для певних зловживань з їх боку.

Отже, положення частини п'ятої статті 263 Кодексу суперечать статті 8 Конституції України.

5. Згідно з абзацом шостим пункту 5 частини першої статті 11 Закону міліції надається право затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, які виявили непокору законній вимозі працівника міліції, до розгляду справи судом, але не більше ніж на двадцять чотири години.

Відповідно до пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України виключно законами України визначаються діяння, які є адміністративними правопорушеннями. Кодекс передбачає відповідальність за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця (стаття 185). Злісною непокорою є відмова від виконання наполегливих, неодноразово повторених законних вимог чи розпоряджень працівника міліції при виконанні ним службових обов'язків, члена громадського формування з охорони громадського порядку чи військовослужбовця у зв'язку з їх участю в охороні громадського порядку або відмова, виражена у зухвалій формі, що свідчить про явну зневагу до осіб, які охороняють громадський порядок (абзац другий пункту 7 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 червня 1992 року № 8 «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів»).

Слово «непокора» означає відмову від виконання або ігнорування виконання певної вимоги.

З проведеного аналізу положень Кодексу вбачається, що ними передбачена відповідальність за непокору пішоходів сигналам регулювання дорожнього руху

(частина перша статті 127) та злісну непокору законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, працівника транспорту, військовослужбовця, працівника Державної прикордонної служби України (статті 185, 185^а, 185^б).

У Кримінальному кодексі України також розрізняються діяння, які проявляються у формі непокори чи злісної непокори, зокрема у статті 391 передбачено відповідальність за злісну непокору вимогам адміністрації установи виконання покарань, а у статті 402 — за непокору як злочин проти встановленого порядку несення військової служби.

Аналізуючи законодавство України щодо підстав юридичної відповідальності за певні діяння, Конституційний Суд України дійшов висновку, що законодавець не ототожнив діяння, які проявляються у формі непокори та злісної непокори.

За правовою позицією Конституційного Суду України затримання у будь-якому випадку не може бути визнане обґрунтованим, якщо діяння, які інкримінуються затриманому, на час їх вчинення не могли розцінюватися або не визнавалися законом як правопорушення (абзац дев'ятий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010).

Згідно зі статтею 9 Кодексу адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Системний аналіз норм Кодексу дає підстави для висновку, що в ньому встановлена відповідальність лише за злісну непокору законній вимозі працівника міліції. Надання міліції права затримувати особу за непокору законній вимозі працівника міліції, тобто за діяння, яке не є адміністративним проступком, порушує принцип верховенства права та його складову — правову визначеність.

Таким чином, Конституційний Суд України вважає, що абзац шостий пункту 5 частини першої статті 11 Закону є таким, що суперечить статті 8 Конституції України.

6. Відповідно до частини другої статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» у разі необхідності Конституційний Суд України може визначити у рішенні, висновку порядок і строки їх виконання, а також покласти на відповідні державні органи обов'язок щодо забезпечення виконання рішення, додержання висновку. Керуючись вказаною нормою, Конституційний Суд України вважає за необхідне рекомендувати Верховній Раді України привести положення статті 263 Кодексу у відповідність до цього Рішення.

На підставі викладеного та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 39, 51, 61, 63, 65, 67, 69, 70, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними) положення:

— частин другої, третьої статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо можливості адміністративного затримання осіб «на строк до десяти діб з санкції прокурора, якщо правопорушники не мають документів, що посвідчують їх особу»;

— частин четвертої, п'ятої статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення;

— абзацу шостого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 року № 565–XII з наступними змінами, згідно з яким міліції надається право затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях «осіб, які виявили непокору законній вимозі працівника міліції, до розгляду справи судом, але не більше ніж на 24 години».

2. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними) положення:

1) статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема:

— частини першої, згідно з якою у виняткових випадках, у зв'язку з особливою потребою законами України може бути встановлено інші строки адміністративного затримання;

— частини другої стосовно можливості затримання особи в необхідних випадках для встановлення особи і з'ясування обставин правопорушення до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання;

— частини третьої щодо можливості затримання особи в необхідних випадках для встановлення особи, проведення медичного огляду, з'ясування обставин придбання вилучених наркотичних засобів і психотропних речовин та їх дослідження до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання;

2) абзацу четвертого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 року № 565–XII з наступними змінами, згідно з яким міліції надається право затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, у необхідних випадках для встановлення особи і з'ясування обставин правопорушення до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання.

3. Положення Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 року № 565–XII з наступними змінами, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

4. Рекомендувати Верховній Раді України привести положення Кодексу України про адміністративні правопорушення у відповідність із цим Рішенням.

5. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 10-рп/2011 dated October 11, 2011 in the case upon the constitutional petition of 50 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of some provisions of Article 263 of the Code of Administrative Offences and Article 11.1.5 of the Law of Ukraine «On Militia» (case on terms of the administrative arrest)*

Pursuant to Article 29.1 of the Constitution of Ukraine each person has the right to freedom and personal inviolability.

According to Article 64.1 of the Fundamental Law the constitutional human and citizens' rights and freedoms shall not be restricted, except in cases envisaged by the Constitution.

Pursuant to Article 29.2 of the Fundamental Law no one shall be arrested or held in custody other than pursuant to a substantiated court decision and only on the grounds and in accordance with the procedure established by law.

One of the means of restriction of the right to freedom and personal inviolability of an individual is administrative detention, which is a measure of provision of proceedings in cases on the administrative offence (Chapter 20 of the Code of Administrative Offences (hereinafter referred to as «the Code»).

The content of the notion «detention» as an administrative procedural means is not developed at the legislative level. However, analysis of the provisions of Article 11.1.5 of the Law «On Militia» gives grounds to consider that the legislator understands detention not only as restriction of freedom of an individual suspected in committing crime who is taken into custody as a preventive measure, accused person (i.e. criminal procedural measure), but also administrative detention of an individual who committed administrative offence (i.e. administrative procedural measure).

Hence, as a result of administrative detention a short-term deprivation of freedom of an individual which is envisaged by Article 29 of the Constitution takes place.

Article 29.3 of the Constitution provides the maximum allowed term of detention of an individual without substantiated court decision. Thus, in the event of urgent necessity to prevent or stop a crime, the bodies authorised by law may hold a person in custody as a temporary preventive measure, the reasonable grounds for which shall be verified by a court within seventy-two hours; a detained person shall be released immediately, if he or she has not been provided, within seventy-two hours from the moment of detention, with a substantiated court decision in regard to the holding in custody.

The system analysis of the provisions of Article 29 of the Constitution in combination with Article 8 of the Constitution gives grounds to consider that the constitutional requirement concerning the maximum allowed term of detention of a person without reasonable grounds of a court in the criminal procedure, which is stipulated in Article 29.3 of the Fundamental Law, shall be also taken into account while determining the maximum possible term of such restriction in the administrative procedure. That means that the administrative detention of an individual without reasonable grounds of a court may not exceed seventy-two hours.

According to Article 254 of the Code the authorised officials draw up a protocol on commitment of offences outlined in Article 263.4 of the Code.

The legislator did not provide regulation of the issue concerning terms of drawing of a protocol on administrative offence and its submission to a body or official authorised to consider the case on such offence and adopt relevant resolution. By doing so the legislator allows the bodies (officials) authorised to respond to administrative offence the right to determine such terms of detention at their own discretion which creates grounds for possible abuse from their side.

Pursuant to Article 263.5 of the Code the term of the administrative detention is calculated starting from the moment of delivery of the offender for drawing up a protocol, and the person who was in the condition of alcohol intoxication — starting from his or her sobriety.

The Constitutional Court considers that even though delivery differs from the administrative detention, in its essence, it is a compulsory measure related to the constitutional right for freedom and personal inviolability.

Uncertainty in resolution of the issue concerning the time of delivery of an offender may lead to certain abuse from the side of relevant bodies in the part of establishment of possible term of restriction of the right of a person to freedom which may last longer than it is provided by the law, taking into account the time of delivery.

There is also uncertainty regarding the moment of sobriety of an individual who is in the condition of alcohol intoxication, which leads to inconsistency in establishment of overall time of detention of such individual in relevant bodies which may also be a ground for certain abuse from their side.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution (unconstitutional) the provisions of:

— Articles 263.2, 263.3 of the Code of Administrative Offences concerning possibility of administrative arrest of individuals «for the term of up to 10 days upon the sanction of prosecutor, in case the offenders do not have documents which prove their identity»;

— Articles 263.4, 263.5 of the Code of Administrative Offences;

— paragraph 6 of Article 11.1.5 of the Law «On Militia» dated December 20, 1990 No. 565-XII as amended according to which militia has a right to take into custody and to detain in specialised places «individuals who obstructed the lawful demand of the militia officer until consideration of the case by court, but no longer than for 24 hours».

2. To recognise as conforming with the Constitution (constitutional) the provisions of:

1) Article 263 of the Code of Administrative Offences, in particular:

— Article 263.1 according to which in exceptional cases in view of special need the laws of Ukraine may establish other terms of administrative arrest;

— Article 263.2 concerning the possibility of detention of an individual if needed for verifying the identity of an individual and clarification of conditions of the offence for the term of up to 3 days with written notification of a prosecutor during 24 hours since the moment of detention;

— Article 263.3 concerning the possibility of detention if needed for verifying the identity of an individual, medical examination, clarification of conditions of purchase of drugs and psychotropic substance and their examination for the term of up to 3 days with written notification of prosecutor during 24 hours since the moment of custody;

2) paragraph 4 of Article 11.1.5 of the Law «On Militia» dated December 20, 1990 No. 565-XII as amended according to which militia has a right to take into custody and to detain in specialised places individuals who committed administrative offence for the term of up to 3 days with written notification of prosecutor during 24 hours since the moment of custody.

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Маркуш М. А.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
окремих положень статті 263 Кодексу України
про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої
статті 11 Закону України «Про міліцію»
(справа про строки адміністративного затримання)

На підставі статті 64 Закону України «Про Конституційний Суд України» висловлюю окрему думку стосовно Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011 (далі — Рішення).

У пункті 1 резолютивної частини Рішення Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення:

— частин другої, третьої статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — Кодекс) щодо можливості адміністративного затримання осіб «на строк до десяти діб з санкції прокурора, якщо правопорушники не мають документів, що посвідчують їх особу»;

— частин четвертої, п'ятої статті 263 Кодексу;

— абзацу шостого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 року № 565–XII з наступними змінами (далі — Закон), згідно з яким міліції надається право затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, які виявили непокору законній вимозі працівника міліції, до розгляду справи судом, але не більше ніж на 24 години.

У пункті 2 резолютивної частини Рішення Конституційний Суд України визнав такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення:

1) статті 263 Кодексу, зокрема:

— частини першої, згідно з якою у виняткових випадках, у зв'язку з особливою потребою законами України може бути встановлено інші строки адміністративного затримання;

— частини другої стосовно можливості затримання особи в необхідних випадках для встановлення особи і з'ясування обставин правопорушення до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання;

— частини третьої щодо можливості затримання особи в необхідних випадках для встановлення особи, проведення медичного огляду, з'ясування обставин придбання вилучених наркотичних засобів і психотропних речовин та їх дослідження до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання;

2) абзацу четвертого пункту 5 частини першої статті 11 Закону, згідно з яким міліції надається право затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, у необхідних випадках для встановлення особи і з'ясування обставин правопорушення до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання.

Погоджуючись з пунктом 1 резолютивної частини Рішення, вважаю, що положення її пункту 2 не знайшли правового обґрунтування в мотивувальній частині Рішення і є такими, що ґрунтуються на неправильній інтерпретації Конституції України, зокрема її статті 29, з таких міркувань.

Хибний висновок, зроблений у підпункті 3.5 пункту 3 мотивувальної частини Рішення спричинив хибне обґрунтування підпункту 3.7 пункту 3 (крім абзацу шостого) та неправильні, на мій погляд, висновки, яких дійшов Конституційний Суд України у пункті 2 резолютивної частини Рішення.

Так, в підпункті 3.5 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційний Суд України обґрунтовує висновки про конституційність окремих оспорюваних положень Кодексу та Закону тим, що у частині третій статті 29 Конституції України визначено максимально допустимий строк затримання особи без вмотивованого рішення суду.

Висновки, зроблені в підпункті 3.7 пункту 3 (крім абзацу шостого) про конституційність другого речення частини першої статті 263 Кодексу (за змістом якого у виняткових випадках, у зв'язку з особливою потребою законами України може бути встановлено інші строки адміністративного затримання), підтверджено тим, що «передбачена цією нормою можливість встановлення інших строків не озна-

чає, що вони перевищуватимуть сімдесят дві години», а отже, оспорювані суб'єктом права на конституційне подання положення частини першої статті 263 Кодексу не можуть вважатися такими, що суперечать статті 8, частинам другій, третій статті 29, статті 64 Конституції України.

Щодо положень частин другої, третьої статті 263 Кодексу, визнаних конституційними, то їх конституційність обґрунтовується тим, що «оспорювані положення зазначених норм, якими передбачено можливість затримання правопорушників до трьох діб, є такими, що не перевищують встановленого конституційного максимуму можливої тривалості затримання (сімдесят дві години), отже, вони не суперечать вимогам Основного Закону України». З тих самих підстав Конституційний Суд України вважає, що не суперечать частині першій статті 8, частинам другій, третій статті 29, статті 64 Конституції України оспорювані суб'єктом права на конституційне подання положення абзацу четвертого пункту 5 частини першої статті 11 Закону, згідно з якими міліція має право затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, у необхідних випадках для встановлення особи і з'ясування обставин правопорушення до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання.

Обґрунтування конституційності вказаних положень Кодексу та Закону одним реченням без їх системного аналізу у взаємозв'язку з положеннями Конституції України не може бути підґрунтям для висновку про їх конституційність, оскільки у Рішенні не наведені переконливі аргументи для цього. Вважаю висновки, зроблені в підпунктах 3.5, 3.7 (крім абзацу шостого) пункту 3 мотивувальної частини Рішення та пункті 2 резолютивної частини Рішення, необґрунтованими та хибними з таких мотивів.

1. В Україні людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (стаття 3 Конституції України). В Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частини перша, друга статті 8 Конституції України).

В Основному Законі України, зокрема у його розділі II, визначено фундаментальні права, свободи та обов'язки людини і громадянина та гарантії їх дотримання і захисту. Відповідно до статті 64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України (частина перша); в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень; не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені, зокрема, статтею 29 Конституції України (частина друга).

У частині першій статті 29 Основного Закону України визначено право кожної людини на свободу та особисту недоторканність, а її частини друга — шос-

та спрямовані на забезпечення цього права та містять гарантії його дотримання.

Так, в частині другій міститься припис, а саме заборона в імперативній формі, за яким ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. За цим приписом виключно суд є конституційно визначеним суб'єктом, правомочним обмежувати право на свободу вмотивованим рішенням і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. Вказана норма є загальним правилом.

Частина третя наведеної статті встановлює, що уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, а також визначає випадки застосування — у разі нагальної необхідності запобігти злочині чи його перепинити. Обґрунтованість застосування такого тимчасового запобіжного заходу уповноваженими на те органами має бути перевірена судом протягом сімдесяти двох годин.

З наведеного аналізу положень статті 29 Конституції України можна зробити висновок, що вказана стаття визначає право кожної особи на свободу та особисту недоторканність, однак допускає можливість обмеження вказаного права шляхом арешту, затримання або тримання під вартою за умови додержання конституційних гарантій, визначених у ній, а саме: обмеження права на свободу здійснюється виключно за вмотивованим рішенням суду; як виняток обмеження вказаного права допускається застосуванням тримання особи під вартою як тимчасового запобіжного заходу уповноваженими на те законом особами у двох випадках: у разі нагальної необхідності запобігти злочині, у разі нагальної необхідності його перепинити. Лише при дотриманні вказаних конституційних гарантій втручання у право на свободу та особисту недоторканність або його обмеження можна вважати правомірним (конституційним), пропорційним, справедливим.

На мою думку, частина третя статті 29 Конституції України містить виняток, за яким уповноважені на те законом органи у виключних випадках, перелік яких є вичерпним, а саме: у разі нагальної необхідності запобігти злочині чи його перепинити, можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Словосполучення «має бути перевірена судом» носить імперативний характер, оскільки дієслова мають наказову форму, що вказує на обов'язковість вчинення дії. Результатом такої перевірки, яка має бути проведена протягом сімдесяти двох годин, повинно бути винесене судом рішення про звільнення особи з-під варти (у разі відсутності обґрунтованих підстав для підозри, яка стала підставою для затримання, законності мети, з якою воно застосовувалося, та чи було необхідним і виправданим) або про тримання особи під вартою. Якщо з моменту затримання протягом цього строку затриманій особі не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою, вона підлягає негайному звільненню.

За правовою позицією Конституційного Суду України затриманий має право на перевірку компетентним судом не лише додержання органами державної влади та їх посадовими особами норм процесуального права, на підставі яких

проводилося затримання, а й обґрунтованості підозри, яка стала підставою для затримання, законності мети, з якою воно застосовувалося та чи було необхідним і виправданим за конкретних обставин (абзаци сьомий, восьмий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010).

Таким чином, конституційною вимогою щодо правомірності обмеження права на свободу та особисту недоторканність є застосування арешту та тримання під вартою лише за вмотивованим рішенням суду. Це означає, що виключно суд, який наділено незалежною судовою владою, а не інший держаний орган, зокрема прокуратура, міліція чи інший, повноважний прийняти рішення про застосування до особи арешту або затримання більше ніж на три години (утримання під вартою). Аналогічна вимога визначена в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі — Конвенція) (підпункт «с» пункту 1, пункт 3 статті 5). Це правило стосується як кримінальної, так і адміністративної сфери, оскільки право на свободу та особисту недоторканність, як зазначалося, має гарантувати захист особистої свободи у будь-якій сфері правового регулювання. До того ж під терміном «арешт» у законах України розуміється і вид кримінального покарання (пункт 8 статті 51 Кримінального кодексу України), і вид адміністративного стягнення (пункт 7 частини першої статті 24 Кодексу).

2. Змістом конституційного права на свободу та особисту недоторканність, визначеного у статті 29 Конституції України, є забезпечення особистої свободи особи від неправомірного втручання, недопущення необґрунтованого позбавлення волі. Обмеження вказаного права відповідно до наведеної статті можливе лише шляхом арешту, затримання або тримання під вартою за умови дотримання ряду вимог. Виключно законами України визначаються права і свободи людини і громадянина та їх гарантії (пункт 1 частини першої статті 92 Конституції України).

За загальним правилом, визначеним у частині другій наведеної статті, арешт або тримання під вартою, зокрема в адміністративно-процесуальному порядку, можливий не інакше ніж за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. У Кримінально-процесуальному кодексі України та Кодексі встановлені вид, міра та порядок законного обмеження індивідуальної свободи та особистої недоторканності.

Адміністративний процес в Україні, зокрема адміністративна відповідальність, ґрунтуються на низці конституційних принципів, які є керівними, на які він спирається та згідно з якими реалізується. Принципи адміністративного процесу зумовлені верховенством права та визнанням того, що Конституція України має найвищу юридичну силу, закони та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі та повинні відповідати їй (частини перша, друга статті 8 Основного Закону України).

Одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, за яким обмеження основних прав людини і громадянина та втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які нададуть змогу особі відо-

кремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки.

У Кодексі визначено низку прав та гарантій їх дотримання щодо особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. Вказані права виходячи з конституційного принципу рівності перед законом кожна особа, як притягається до адміністративної відповідальності, повинна мати зі стадії затримання та складення протоколу, оскільки саме тоді проходить процес доказування, який включає в себе виявлення, закріплення (процесуальне оформлення) і дослідження доказів. Конституційний Суд України вважає, що визначені Конституцією України та закріплені Кодексом права і гарантії не можуть тлумачитися як такі, що заперечують можливості судового захисту прав особи при адміністративному затриманні.

Орган (посадова особа), що складає протокол, зобов'язаний з'ясувати такі обставини: чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна ця особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, чи заподіяно майнову шкоду, чи є підстави для передачі матеріалів про адміністративне правопорушення на розгляд громадської організації, трудового колективу, а також з'ясувати всі інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. У разі недотримання конституційних вимог та гарантій щодо обмеження свободи, прав затриманої особи, законної мети — складення протоколу про адміністративне правопорушення, під час написання якого з'ясовується особа правопорушника, адміністративне затримання особи не може вважатися законним.

3. Арешт та тримання особи під вартою, як зазначалося, можуть застосовуватися виключно судом на підставах та в порядку, встановлених законом (частина друга статті 29 Конституції України), що за правовою позицією Конституційного Суду України передбачає обов'язок органів державної влади та їх посадових осіб забезпечувати дотримання норм як матеріального, так і процесуального права при затриманні. Наведене означає, що затриманий має право на перевірку компетентним судом не лише додержання органами державної влади та їх посадовими особами норм процесуального права, на підставі яких проводилося затримання, а й обґрунтованості підозри, яка стала підставою для затримання, законності мети, з якою воно застосовувалося та чи було необхідним і виправданим за конкретних обставин (абзац восьмий підпункту 3.2 пункту 3 Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010).

Законодавець під затриманням розуміє не лише обмеження свободи особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, щодо якої обрано запобіжний захід взяття під варту, обвинуваченої особи (тобто кримінально-процесуальні заходи), але й адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, як адміністративно-процесуальний захід (пункт 5 частини першої статті 11 Закону). Внаслідок адміністративного затримання відбувається короткострокове позбавлення людини свободи, право на яку передбачено у статті 29 Конституції України (підпункт 3.4 пункту 3 мотивувальної частини Рішення). Такий висновок узгоджується з міжнародними нормативно-правовими актами, які визнають затри-

мання особи обмеженням права індивіда на свободу (за Зводом принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню або ув'язненню у будь-якій формі, ухваленим Резолюцією 43/173 Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1988 року «затримана особа» — це будь-яка особа, позбавлена особистої свободи не в результаті засудження за вчинення правопорушення»; Правилами Організації Об'єднаних Націй, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі, ухваленими Резолюцією 45/113 Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 року, визначено, що «позбавлення свободи означає будь-яку форму затримання чи тюремного ув'язнення будь-якої особи чи її поміщення в державну чи приватну виправну установу»; Правила застосування тримання під вартою, умов, у яких воно відбувається, і запровадження гарантій від зловживань, затверджені Рекомендацією REC (2006) 13 Комітету Міністрів Ради Європи від 27 вересня 2006 року, застосовуються до всіх осіб, що підозрюються у вчиненні правопорушення, і в них, зокрема, йдеться, що «тримання під вартою» визначене таким чином, щоб виключити будь-який період утримання під вартою поліції або іншого правоохоронця під час первинного короткого позбавлення свободи ними або будь-ким іншим, уповноваженим застосувати такий захід (наприклад, за правом громадянського арешту) для мети допиту до пред'явлення обвинувачення».

Конституційний Суд України зазначив, що затримання треба розуміти як тимчасовий запобіжний кримінально-процесуальний або адміністративно-процесуальний заходи, застосування яких обмежує право на свободу та особисту недоторканність індивіда (абзац п'ятий пункту 6 мотивувальної частини Рішення від 26 червня 2003 року № 12-рп/2003). За загальним правилом адміністративне затримання особи може тривати не більш як три години (частина перша статті 263 Кодексу). Друге речення частини першої статті 263 Кодексу містить виняток із загального правила, встановленого в першому її реченні, за змістом якого «у виняткових випадках, у зв'язку з особливою потребою законами України може бути встановлено інші строки адміністративного затримання». Вказана норма не містить правової визначеності, бо не розкриває поняття «виняткові випадки» та «особлива потреба», а також умов, за яких випадки можна вважати винятковими, а потреби особливими, та не містить чітких підстав, за яких можливе адміністративне затримання більше ніж на три години.

Частини друга та третя статті 263 Кодексу містять перелік адміністративних правопорушень, за які особу може бути затримано на строк до трьох годин для складення протоколу, що узгоджується з загальним правилом щодо терміну адміністративного затримання, визначеного у першому реченні частини першої статті 263 Кодексу, та не суперечить, на мою думку, вимогам статті 29 Конституції України, оскільки містить виправдану мету затримання — для складення протоколу про адміністративне правопорушення та виправданий час для досягнення такої мети (цілі) — до трьох годин, який законодавець визначив достатнім. Однак у вказаних частинах статті 263 Кодексу передбачено тримання особи до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання «в необхідних випадках для встановлення особи і з'ясування обставин правопорушення» (частина друга) та «в необхідних випадках для встановлення особи, проведення медичного огляду, з'ясування обста-

вин придбання вилучених наркотичних засобів і психотропних речовин та їх дослідження» (частина третя). Абзац четвертий пункту 5 частини першої статті 11 Закону надає право міліції затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, у необхідних випадках для встановлення особи і з'ясування обставин правопорушення до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання.

Отже, окремі положення статті 263 Кодексу та абзац четвертий пункту 5 частини першої статті 11 Закону допускають можливість адміністративного затримання особи від трьох годин до трьох діб уповноваженими на те законом органами (посадовими особами), зокрема органами внутрішніх справ, міліцією, посадовими особами Державної прикордонної служби та Військової служби правопорядку у Збройних Силах України тощо (стаття 262 Кодексу, абзац четвертий пункту 5 частини першої статті 11 Закону), а не судом та без протоколу про адміністративне правопорушення як підстави для затримання; за відсутності обґрунтованої підозри на підставі припущень; за невизначеної мети затримання, з якою воно застосовувалося; без перевірки необхідності та виправданості такого обмеження свободи, що не відповідає вимогам Конституції України.

Таким чином, словосполучення «в необхідних випадках для встановлення особи і з'ясування обставин правопорушення — до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання» (частина друга статті 263 Кодексу, абзац четвертий пункту 5 частини першої статті 11 Закону) та «а в необхідних випадках для встановлення особи, проведення медичного огляду, з'ясування обставин придбання вилучених наркотичних засобів і психотропних речовин та їх дослідження — до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання» (частина третя статті 263 Кодексу) вважаю такими, що не узгоджуються з положеннями частини першої статті 8, частини другої статті 29, статті 64 Конституції України.

4. У контексті питання, що розглядалося, Конституційний Суд України повинен був врахувати статтю 9 Кодексу, за змістом якої винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність суб'єкта адміністративної відповідальності, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, за яку законом передбачено адміністративну відповідальність, є необхідною ознакою адміністративного правопорушення (проступку). Склад вказаного правопорушення фіксується в протоколі про адміністративне правопорушення, який згідно зі статтею 254 Кодексу складається одразу ж після виявлення такого правопорушення. Як встановлено у статті 256 Кодексу в цьому протоколі зазначаються відомості про особу порушника; місце, час вчинення і суть правопорушення; нормативний акт, яким передбачено відповідальність за це правопорушення; прізвища, адреси свідків і потерпілих, якщо вони є; пояснення порушника; інші відомості, необхідні для вирішення справи; якщо правопорушником заподіяно матеріальну шкоду, про це також зазначається у протоколі, тобто фіксуються, зокрема, винна дія та умисел щодо її вчинення.

Адміністративне затримання, про яке йдеться у статті 263 Кодексу та абзаці четвертому пункту 5 частини першої статті 11 Закону, — це не одномоментний акт, а обмеження права особи на свободу та особисту недоторканність, зокрема свободу пересування, утримання особи проти її волі в спеціально відведеному місці тощо, а тому підставою для його застосування повинна бути винна, умисна винна дія, визначена Кодексом як адміністративне правопорушення, а не інше. При цьому випадки застосування адміністративного затримання не судом, а уповноваженими на те законом особами, повинні відповідати Конституції України, зокрема частині другій її статті 29, де визначено вичерпний перелік підстав, за яких уповноважені на те законом органи можуть застосувати тимчасовий запобіжний захід — тримання особи під вартою, обґрунтованість якого має бути перевірена судом, серед яких немає таких, як «у виняткових випадках, у зв'язку з особливою потребою законами України може бути встановлено інші строки адміністративного затримання», «в необхідних випадках для встановлення особи і з'ясування обставин правопорушення», «в необхідних випадках для встановлення особи, проведення медичного огляду, з'ясування обставин придбання вилучених наркотичних засобів і психотропних речовин та їх дослідження». Тому адміністративне затримання особи, передбачене у статті 263 Кодексу (за винятком затримання до трьох годин) та абзаці четвертому пункту 5 частини першої статті 11 Закону повинне відбуватися за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом з метою дотримання принципів правової визначеності та захисту від свавілля, передбачених пунктом 1 статті 5 Конвенції.

Вказане узгоджується із висновком Конституційного Суду України, за яким із конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі (абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005).

Європейський суд з прав людини у Рішенні від 18 лютого 2010 року у справі «Гарькавий проти України» зазначив, що особа не може бути позбавлена свободи, крім випадків, встановлених у пункті 1 статті 5 Конвенції. Цей перелік винятків є вичерпним і лише вузьке тлумачення відповідає цілям цього положення, а саме — гарантувати, що нікого не буде свавільно позбавлено свободи (пункт 63 наведеного рішення). За правовими позиціями Європейського суду з прав людини практика тримання під вартою без конкретного юридичного підґрунтя або за відсутності чітких правил, які б регулювали такі питання, внаслідок чого такі особи можуть бути позбавленими свободи протягом тривалого строку без відповідного дозволу суду, несумісна з принципом юридичної визначеності та принципом захисту від свавілля, які червоною ниткою проходять через Конвенцію і принцип верховенства права (рішення Європейського Суду з прав людини у справах «Єлоєв проти України», «Микола Кучеренко проти України», «Доронін проти України»). У Рішенні від 18 грудня 2008 року у справі «Новік проти України» Європейський суд з прав людини зазначив, що «коли йдеться про поз-

бавлення свободи, надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності. Вимога «якості закону» у розумінні пункту 1 статті 5 Конвенції означає, що коли національний закон передбачає можливість позбавлення свободи, такий закон має бути достатньо доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у своєму застосуванні для того, щоб виключити будь-який ризик свавілля» (пункт 19 вказаного рішення).

Затримання у будь-якому випадку не може бути визнане обґрунтованим, якщо діяння, які інкримінуються затриманому, на час їх вчинення не могли розцінюватися або не визнавалися законом як правопорушення. Тримання особи як затриманої до трьох діб без права постати перед судом, закладене в наведених положеннях статті 263 Кодексу унеможливорює право затриманої особи на перевірку компетентним судом не лише додержання органами державної влади та їх посадовими особами норм процесуального та матеріального права, на підставі яких проводилося затримання, а й обґрунтованості підозри, яка стала підставою для затримання, законності мети, з якою воно застосовувалося, та чи було необхідним і виправданим за конкретних обставин. Затримана на строк від трьох годин до трьох діб особа знаходиться поза законом і не спроможна належним чином захистити свої права.

Такий висновок узгоджується і з практикою Європейського суду з прав людини, який неодноразово у своїх рішеннях вказував, що «коли йдеться про позбавлення свободи, надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності» (рішення у справах «Новік проти України» від 18 грудня 2008 року, «Барановський проти Польщі» від 28 березня 2000 року). У Рішенні від 23 жовтня 2008 року у справі «Солдатенко проти України» Європейський суд з прав людини зазначив: «Встановлюючи, що будь-яке позбавлення свободи має здійснюватися «відповідно до процедури, встановленої законом» пункт 1 статті 5 не просто відсилає до національного закону ... він також стосується «якості закону», вимагаючи від закону відповідності принципів верховенства права ... При цьому «якість закону» означає, що у випадку, коли національний закон передбачає можливість позбавлення свободи, такий закон має бути достатньо доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у своєму застосуванні — для того, щоб виключити будь-який ризик свавілля» (пункт 111 вказаного рішення). У Рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Де Вільда, Омса і Версипа» від 18 червня 1971 року вказано, що Конвенція використовує слово «суд» у кількох статтях. Отже, вона позначає один зі складових елементів гарантії, яку надає особі зазначене положення. У всіх цих різних випадках такий елемент означає органи, які демонструють не лише спільні фундаментальні ознаки, найважливіша з яких — незалежність від виконавчої влади та від сторін у справі (Рішення Європейського суду з прав людини у справі Ньюмейстера від 27 червня 1968 року), а й гарантують судовий розгляд.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Амальгама Люкс» щодо офіційного тлумачення положення частини четвертої статті 21 Закону України «Про прокуратуру»

м. Київ
12 жовтня 2011 року
№ 11-рп/2011

Справа № 1-20/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Винокурова Сергія Маркіяновича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стрижача Андрія Андрійовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича — доповідача,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Амальгама Люкс» щодо офіційного тлумачення положення частини четвертої статті 21 Закону України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року № 1789–XII (Відомості Верховної Ради України, 1991 р., № 53, ст. 793) з наступними змінами.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення товариства з обмеженою відповідальністю «Амальгама Люкс».

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування положення частини четвертої статті 21 Закону України «Про прокуратуру».

Заслухавши суддю-доповідача Шишкіна В. І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Товариство з обмеженою відповідальністю «Амальгама Люкс» звернулося до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення частини четвертої статті 21 Закону України «Про прокуратуру» (далі — Закон) щодо наявності у прокурора права на звернення до суду про визнання незаконними як акта органу, що його видав, так і рішень чи дій посадової особи, якщо протест було відхилено або мало місце ухилення від його розгляду. На підтвердження неоднозначного застосування вказаного положення суб'єкт права на конституційне звернення посилається на відповідні судові рішення.

На думку автора клопотання, суди України, розглядаючи позови прокурора до суду в разі відхилення протесту на незаконні рішення чи дії посадових осіб або ухилення від його розгляду, неоднозначно розуміють і застосовують назване положення: визнають право прокурора звертатися до суду в одних випадках за наслідками відхилення його протесту на акт органу, рішення чи дії посадової особи, в інших — лише за наслідками відхилення протесту на акт, відмовляючи у прийнятті до розгляду протесту на рішення, дії посадової особи.

2. Свої позиції щодо предмета конституційного звернення висловили науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національної академії прокуратури України, Національного університету «Одеська юридична академія», Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», фахівці Центру політико-правових реформ України.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання, порушені в конституційному зверненні, виходить з такого.

Україну проголошено правовою державою, у якій закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (стаття 1, частини перша, друга статті 8 Основного Закону України).

Законодавча функція держави вимагає забезпечення виконання прийнятих законів. В Україні контроль і нагляд за додержанням законів здійснюють відповідні державні органи. Функцію нагляду за додержанням і застосуванням законів згідно з пунктом 9 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України виконує прокуратура України до введення в дію законів, що регулюють діяльність державних органів щодо контролю за додержанням законів. Оскільки відповідно до припису частини другої статті 19 Основного Закону України органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, то прокуратура України згідно зі статтею 123 Конституції України виконує вказану функцію через визначені в Законі правові механізми (способи, засоби).

Здійснюючи нагляд за додержанням і застосуванням законів, прокурор має право опротестовувати акти органів, рішення і дії посадових осіб (пункти 1, 2 частини другої статті 20, частина перша статті 21 Закону), а також звертатися до

суду з заявами про захист прав і законних інтересів громадян, держави, підприємств та інших юридичних осіб (пункт 6 частини другої статті 20, частина четверта статті 21 Закону). Одним із засобів реагування на порушення законів органом чи посадовою особою є звернення прокурора до суду, які конкретизуються в окремих видах судочинства. Отже, в Законі передбачено гарантію забезпечення реалізації протесту прокурора, незалежно від того, принесено його органу чи посадовій особі, шляхом звернення до суду у випадках, коли протест прокурора на незаконні рішення, дії чи бездіяльність було відхилено або взагалі залишено без реагування суб'єктом, якому його принесено.

Вказаний висновок узгоджується з Рішенням Конституційного Суду України від 9 липня 2002 року № 15-рп/2002, у якому зазначено, що зі змісту частини другої статті 124 Конституції України щодо поширення юрисдикції судів на всі правовідносини, які виникають у державі, випливає, що кожен із суб'єктів правовідносин у разі виникнення спору може звернутися до суду за його вирішенням і таке право не може бути обмежене законом, іншими нормативно-правовими актами (абзаци третій, восьмий пункту 3 мотивувальної частини, перше речення пункту 1 резолютивної частини).

Конституційне право на звернення до суду за захистом інтересів громадянина або держави прокурор може реалізувати як одразу після постановлення органом акта (рішення), прийняття посадовою особою рішення, вчинення нею дій або допущення бездіяльності, які прокурор оспорує, так і після використання такого засобу прокурорського реагування, як протест. Таке твердження відповідає правовій позиції Конституційного Суду України, викладеній у Рішенні від 16 квітня 2009 року № 7-рп/2009 (абзаци другий, третій пункту 5 мотивувальної частини).

Виходячи із зазначених правових позицій, Конституційний Суд України розглядає і положення частини четвертої статті 21 Закону в тому розумінні, що воно не обмежує право прокурора на звернення до суду стосовно будь-якого суб'єкта, чий акт (рішення), дії чи бездіяльність він оспорує.

З огляду на викладене Конституційний Суд України вважає, що положення частини четвертої статті 21 Закону в системному зв'язку з положеннями частини другої статті 124 Конституції України, пунктів 1, 2, 6 частини другої статті 20, частини першої статті 21 Закону передбачає право прокурора у разі відхилення протесту або ухилення від його розгляду звернутися до суду про визнання незаконними як акта відповідного органу, так і рішень, дій чи бездіяльності посадовою особою.

На підставі наведеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 63, 65, 67, 69, частиною першою статті 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення положення частини четвертої статті 21 Закону України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року № 1789–XII з на-

ступними змінами «у разі відхилення його протесту або ухилення від розгляду прокурор може звернутися з заявою до суду про визнання акта незаконним» необхідно розуміти як таке, що передбачає право прокурора у разі відхилення його протесту або ухилення від розгляду звернутися до суду про визнання незаконними як акта відповідного органу, так і рішень, дій чи бездіяльності посадової особи.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 11-рп/2011 dated October 12, 2011 upon the constitutional appeal of the «Amalgame Luxe Ltd.» concerning official interpretation of the provision of Article 21.4 of the Law of Ukraine «On Prosecutor's Office»*

The «Amalgame Luxe Ltd.» applied to the Constitutional Court of Ukraine with the constitutional appeal to provide an official interpretation of the provision of Article 21.4 of the Law of Ukraine «On Prosecutor's Office» (hereinafter referred to as «the Law») concerning the prosecutor's right to appeal to the court with the claim to recognise as illegal the act of the state body that issued it, as well as the decision or acts of officials if the prosecutor's protest has been denied or its consideration has been avoided. In support of inconsistent application of the above-mentioned provision the subject of right to constitutional appeal refers to the relevant court decisions.

Ukraine is proclaimed as the law-based state in which laws and other normative legal acts are adopted on the basis of the Constitution of Ukraine and shall conform to it (Articles 1, 8.1, 8.2 of the Fundamental Law of Ukraine).

The state legislative function requires the enforcement of the adopted laws. In Ukraine control and supervision over the observance of laws is exercised by the relevant state bodies. The function of supervision over the observance and application of laws according to item 9 of Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution of Ukraine is exercised by the prosecutor's office before taking effect by the laws regulating the activity of the state bodies in regard to the control over the observance of laws. Since, in accordance with Article 19.2 of the Fundamental Law of Ukraine bodies of state power and their officials are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority, and in the manner envisaged by the Constitution and the laws of Ukraine, the prosecutor's office of Ukraine pursuant to Article 123 of the Constitution of Ukraine executes the above-mentioned function through the legal mechanisms determined by the Law (means, measures etc.).

In exercising supervision over the observance and application of laws the prosecutor has the right to appeal acts of state bodies, decisions and acts of the officials (Articles 20.2.1, 20.2.2, 21.1 of the Law), and the right to appeal to court with petitions on the protection of rights and legal interests of citizens, state, enterprisers and other legal entities (Articles 20.2.6, 21.4 of the Law). Among the means to react to the violations of laws by bodies or officials is a prosecutor's appeal to court which are detailed in specific types of adjudication. Thus, the Law envisages the guarantees to ensure implementation of the prosecutor's protest irrespectively of the fact whether it was delivered to the state body or the official by applying to the court in cases when the prosecutor's protest against illegal decisions, acts or omissions was denied or shelved by the subject to whom it was delivered.

The prosecutor may implement his or her constitutional right to appeal to court in order to protect interests of citizens or the State either immediately after the act or the decision is adopted by the state body, the decision is adopted by the official, acts or omission that are claimed by the prosecutor are committed by an official or after the prosecutor applies such means of reaction as the prosecutor's protest.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in terms of the constitutional appeal the provision of Article 21.4 of the Law of Ukraine No. 1789-XII «On Prosecutor's Office» dated November 5, 1991 with subsequent amendments reading that «in case of dismissal of the protest or deviation from its consideration, the prosecutor may apply to court with a claim to recognise the act illegal» should be understood as such that envisages the right of the prosecutor in case avoidance to consider the prosecutor's protest or deviation from its consideration to apply to court to recognise as illegal both acts of the relevant body, as well as the decisions, acts or omissions of an official.

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Кампа В. М.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним зверненням товариства
з обмеженою відповідальністю «Амальгама Люкс»
щодо офіційного тлумачення положення частини четвертої статті 21
Закону України «Про прокуратуру»

У Рішенні від 12 жовтня 2011 року № 11-рп/2011 (далі — Рішення) Конституційний Суд України дав офіційне тлумачення положення частини четвертої статті 21 Закону України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року № 1789–XII (Відомості Верховної Ради України, 1991 р., № 53, ст. 793) з наступними змінами.

На підставі статті 64 Закону України «Про Конституційний Суд України» вважаю за доцільне висловити окрему думку.

У Рішенні викладено правові позиції Конституційного Суду України щодо права прокурора у разі відхилення його протесту або ухилення від розгляду звернутися до суду про визнання незаконним як акта відповідного органу, так і рішень, дій чи бездіяльності посадової особи.

Погоджуючись зі змістом резолютивної частини Рішення, вважаю, що у його мотивувальній частині не були визначені деякі важливі правові позиції, які мають принципове значення для здійснення конституційного правосуддя. На мою думку, виходячи з загальновизнаної у конституційному судочинстві Польщі, Російської Федерації, США та інших країн світу доктрини правового реалізму («живої конституції» тощо)¹ Конституційний Суд України мав висловити своє ставлення до такого.

1. Принципами діяльності Конституційного Суду України є, зокрема, верховенство права, повнота і всебічність розгляду справ, обґрунтованість прийнятих ним рішень (стаття 4 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Відповідно до статті 147 Основного Закону України Суд як єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України. У Рішенні Конституційний Суд України виклав правові позиції щодо офіційного тлумачення положення частини четвертої статті 21 Закону України «Про прокуратуру» «у разі відхилення протесту або ухилення від його розгляду прокурор може звернутися з заявою до суду про визнання акта незаконним» з огляду на доктрину юридичного позитивізму, тобто традиційного, формального праворозуміння вказаного повноваження прокурора.

Разом з тим поза увагою Конституційного Суду України залишився основоположний для конституційного судочинства принцип верховенства права, який визнається і діє в Україні (частина перша статті 8 Конституції України). Вважаю, що єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні як суд реального, а не формального права у своїй діяльності повинен послідовно та неухильно застосовувати його.

На мою думку, принцип верховенства права повинен бути основним інструментом формування правових позицій єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні у будь-якій справі, оскільки його завданням, на відміну від судів загальної юрисдикції, є не вирішення правових казусів, а забезпечення верховенства Конституції України, яке, в першу чергу, ґрунтується на реалізації зазначеного принципу як у справах про перевірку конституційності певних правових актів, так і у справах про офіційне тлумачення конституційних і законодавчих положень.

¹ Див.: Бондарь Н. С. Конституционное правосудие — генератор «живого» конституционализма (в контексте практики Конституционного Суда РФ) // *Valorile constitutionale — factori ai stabilitatii regimului democratic*. — Chisinau, 2010. — С. 57–66.; Гончаров В., Рабінович П. Конституція України як «живий інструмент» (у світлі офіційного перетлумачення її положень): [Контроверсійні рішення Конституційного Суду України; Чому Конституційний Суд України ревізує свої положення] / П. Рабінович, В. Гончаров // *Юридичний вісник України*. — 2011. — №: 23(831). — 4–10 червня. — С. 5.; Кампо В. Конституційний Суд України на шляху до доктрини реального права/ В. Кампо; [Бісідю вів М. Сисоенко] // *Український юрист*. — 2010. — № 7–8. — С. 40–43; Шевчук С. Принцип верховенства права та найвища юридична сила Конституції України// *Право України*. — 2011. — № 5. — С. 175–186.

Саме вказаний принцип дає змогу Конституційному Суду України найбільш повно, всебічно та ефективно реалізовувати головний обов'язок демократичної, соціальної, правової держави, а отже, і Суду — утверджувати та забезпечувати права і свободи людини, а також, як уже зазначалося, виконувати завдання конституційного судочинства — гарантувати верховенство Конституції України на всій території держави¹.

Що стосується прокурорів, то вони відповідно до тексту присяги, затвердженого Законом України «Про прокуратуру» (стаття 46), зобов'язані, зокрема, «сумлінним виконанням своїх службових обов'язків сприяти утвердженню верховенства права»².

Незастосування принципу верховенства права Конституційним Судом України у справі, яка цього потребує, на мій погляд, призводить до звуження правозахисної функції його рішень: у такому разі єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні фактично не торкається сутнісних проблем, які можуть бути розв'язані лише шляхом застосування цього принципу.

У справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Амальгама Люкс» щодо офіційного тлумачення положення частини четвертої статті 21 Закону України «Про прокуратуру» Конституційний Суд України мав би, насамперед, розглядати процесуальне право прокурора на звернення до суду загальної юрисдикції через призму складових принципу верховенства права, у тому числі загальних принципів права: незалежності та неупередженості суду, законності, справедливості, домірності, правової визначеності тощо, та права кожного на доступ до правосуддя. Щодо останнього Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеціанська Комісія)³ наголошує, що право на доступ до правосуддя в незалежному і неупередженому суді забезпечується, зокрема, існуванням прокуратури — певною мірою незалежного від виконавчої влади органу, який гарантує, що у випадку порушення закону, коли сама жертва не подає скаргу, справа буде передана до суду.

Отже, право прокурора на звернення до суду Конституційний Суд України повинен був розглядати не лише формально, як елемент правового механізму

¹ Застосування принципу верховенства права як основоположного для конституційного правосуддя дозволило Конституційному Суду України, зокрема, повно, об'єктивно та всебічно розглянути деякі справи, які без застосування цього принципу, на мою думку, належним чином не були б вирішені. Див.: *Рішення* Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі про призначення судом більш м'якого покарання; *Рішення* Конституційного Суду України від 11 березня 2010 року № 8-рп/2010 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться у статтях 125, 129 Конституції України; *Рішення* Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010 у справі про додержання процедури внесення змін до Конституції України; *Рішення* Конституційного Суду України від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011 у справі про строки адміністративного затримання.

² Застосування принципу верховенства права прямо залежить від вивчення теорії та практики реалізації цього принципу. На жаль, ВНЗ України, які готують прокурорських працівників, не надають належного значення цим питанням.

³ *Доповідь* про верховенство права, затверджена Венеціанською Комісією на 86-й пленарній сесії (Венеція, 25–26 березня 2011 року).

реалізації процесуальних функцій прокуратури, але й на підставі принципу верховенства права — як засіб захисту певних конституційних цінностей: прав і свобод людини і громадянина тощо.

Витлумачення Конституційним Судом України права прокурора на звернення до суду без урахування складових принципу верховенства права формально означає, що це право може бути реалізоване безвідносно до його основної мети — захисту прав і свобод людини і громадянина та встановлених Конституцією України меж його здійснення. Відповідне змістовне тлумачення Конституційним Судом України положення статті 21 Закону України «Про прокуратуру» необхідне також для того, щоб суди загальної юрисдикції всупереч принципу верховенства права не обмежували право прокурорів на звернення до суду¹, а прокурори, у свою чергу, не могли використовувати його для цілей, які суперечать цьому принципу.

Фактично у зазначеній справі Конституційний Суд України не дотримався власної правової позиції, за якою «верховенство права — це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо» (абзац другий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004).

Вважаю, що незастосування Конституційним Судом України у Рішенні принципу верховенства права істотно знизило його якість та правову легітимність².

2. Обґрунтовуючи свої правові позиції у цій справі, Конституційний Суд України послався на пункт 9 розділу XV «Перехідні положення» Основного Закону України, згідно з яким прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів, зокрема, функцію нагляду за додержанням і застосуванням законів — до введення в дію законів, що регулюють діяльність державних органів щодо контро-

¹ Відповідно до частини першої статті 47 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI суддя здійснює правосуддя на основі Конституції і законів України, керуючись при цьому принципом верховенства права.

² Те саме можна сказати і про низку інших рішень Конституційного Суду України: у справі щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008; у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про загальноосвітній навчальний заклад» від 2 лютого 2010 року № 4-рп/2010; у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України, законів України «Про Вищу раду юстиції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» від 16 червня 2011 року № 5-рп/2011; у справі за конституційним зверненням громадянина Костенка Юрія Івановича щодо офіційного тлумачення окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 16 червня 2011 року № 6-рп/2011. На необхідності застосування принципу верховенства права у цих справах суддя Конституційного Суду України Кампо В. М. наголошував в окремих думках стосовно кожного із вказаних рішень.

лю за додержанням законів. Однак вважаю, що Конституційний Суд України не повинен був застосовувати цю конституційну норму.

Зі змісту пункту 9 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України випливає, що функцію так званого «загального нагляду» передано від прокуратури іншим органам державної влади і тільки на період до прийняття законів про здійснення такого нагляду іншими державними органами її реалізує прокуратура. Отже, Конституція України визначила інші органи державної влади, які уповноважені здійснювати цей нагляд.

Так, з аналізу положень Конституції України, зокрема статті 119, вбачається, що виконання вказаної функції конституцієдавець поклав на місцеві державні адміністрації. Подібну модель загального нагляду можна спостерігати у Французькій Республіці, де відповідну функцію здійснюють місцеві органи виконавчої влади — префектури¹.

Фактично на виконання зазначеного конституційного припису Концепцією адміністративної реформи в Україні, затвердженою Указом Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» від 28 липня 1998 року № 810², передбачено, що до основних напрямів діяльності місцевих державних адміністрацій законодавчо має бути віднесено, серед іншого, забезпечення правопорядку, додержання прав і свобод громадян та «загальний нагляд за дотриманням Конституції та інших актів законодавства України».

Відповідно і Законом України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 року № 586–XIV³ ці органи частково наділено повноваженнями, які дозволять реалізувати функцію загального нагляду за дотриманням Конституції та інших актів законодавства України (статті 13, 16, 25, 28 вказаного Закону). Однак у цьому Законі не визначені правові форми і методи реалізації функції загального нагляду місцевими державними адміністраціями⁴.

Водночас зі змісту положень Закону України «Про прокуратуру» випливає, що форми і методи реагування, спрямовані на виконання функції загального нагляду, залишено за органами прокуратури.

Таким чином, фактично утворилася законодавча колізія щодо регулювання питань загального нагляду.

Отже, Конституційний Суд України повинен був вказати на необхідність усунення колізій у чинному законодавстві з питань загального нагляду.

Посилання Конституційного Суду України у Рішенні на пункт 9 розділу XV «Перехідні положення» Основного Закону України є, на мою думку, свідченням того,

¹ Див.: Ведель Ж. Административное право Франции/ Жорж Ведель; перевод с фр. д.ю.н. Л. М. Энтина; под ред. д. ю. н. М. А. Крутоголова. — М.: Изд-во «Прогресс», 1973. — С. 411–412.

² Офіційний вісник України. — 1999. — № 21. — Ст. 943.

³ Офіційний вісник України. — 1999. — № 18. — Ст. 774.

⁴ Поряд із вказаним Законом питання державного нагляду врегульовано законами України «Про телекомунікації» від 18 листопада 2003 року № 1280–IV, «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5 квітня 2007 року № 877–V, «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 року № 3166–VI та ін.

що єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні помилково вважав¹ і вважає дотепер, що це конституційне положення стосовно загального нагляду наразі не виконано законодавцем.

Суддя Конституційного Суду України

В. Кампо

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним поданням Служби безпеки України
щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62
Конституції України

м. К и ї в
20 жовтня 2011 року
№ 12-рп/2011

Справа № 1-31/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича — доповідача,
Винокурова Сергія Маркіяновича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Стрижака Андрія Андрійовича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої

¹ Див.: *Рішення* Конституційного Суду України у справі про повноваження прокуратури відповідно до пункту 9 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України від 10 вересня 2008 року № 15-рп/2008.

статті 62 Конституції України «обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом».

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Служби безпеки України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційному тлумаченні зазначеного положення.

Заслухавши суддю-доповідача Вдовіченка С. Л. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Служба безпеки України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України «обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом» у взаємозв'язку з положеннями:

— частини другої статті 65 Кримінально-процесуального кодексу України (далі — Кодекс), згідно з якими докази у кримінальній справі встановлюються, зокрема, протоколами слідчих і судових дій, протоколами з відповідними додатками, складеними уповноваженими органами за результатами здійснення оперативно-розшукових заходів;

— статті 2, частини другої статті 5 (у поданні — частини третьої статті 5), статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135–XII (далі — Закон), що визначають поняття оперативно-розшукової діяльності, права підрозділів, у тому числі Служби безпеки України, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також суб'єктів, яким заборонено проведення оперативно-розшукової діяльності.

Практичну необхідність в офіційному тлумаченні зазначеного положення суб'єкт права на конституційне подання обґрунтовує неоднозначною судовою практикою оцінки допустимості доказів у кримінальних справах. На його думку, подані будь-якою особою відповідно до частини другої статті 66 Кодексу докази не відповідають вимогам допустимості, якщо вони одержані з порушеннями, пов'язаними як з незаконним обмеженням основоположних прав і свобод людини, закріплених в Конституції України, так і з порушенням закону, зокрема, внаслідок діяльності, яка має формальні ознаки оперативно-розшукової діяльності відповідно до статті 2 Закону і «в порушення частини третьої статті 5 цього Закону здійснюється особами, які безпідставно перебирають на себе функції відповідних державних органів, уповноважених на здійснення оперативно-розшукової діяльності». Органи дізнання, досудового слідства та суду і їх посадові особи не мають права визнавати фактичні дані доказами у кримінальній справі у зв'язку з незаконним шляхом їх одержання в розумінні положень частини третьої статті 62 Конституції України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Голова Верховної Ради України, Генеральна прокуратура України, Міністерство внутрішніх справ України, науковці Національної академії прокуратури України, Національної академії Служби безпеки України, Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Національного університету «Одеська юридична академія».

3. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені у конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Україна є демократична, правова держава, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є її головним обов'язком (статті 1, 3 Конституції України).

Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах; права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними; громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом (стаття 21, частина перша статті 24 Основного Закону України).

Конституція України має найвищу юридичну силу, а її норми є нормами прямої дії; в Україні визнається і діє принцип верховенства права (стаття 8 Основного Закону України).

Недопустимість обґрунтування обвинувачення особи у вчиненні злочину на доказах, одержаних незаконним шляхом, закріплена в першому реченні частини третьої статті 62 Конституції України, а згідно з частиною другою її статті 64 ця гарантія не може бути обмежена.

Основний Закон України, гарантуючи права і свободи особи, вимагає від неї певної поведінки щодо інших осіб та держави в цілому, встановлює відповідні вимоги та обмеження.

Кожен має право на повагу до його гідності, на свободу та особисту недоторканність, кожному гарантується недоторканність житла (частина перша статті 28, частина перша статті 29, частина перша статті 30 Конституції України). Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (частина перша статті 68 Основного Закону України).

Відповідно до частини другої статті 34 Конституції України кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір. Однак здійснення цього права може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, захисту репутації або прав інших людей, запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або підтримання авторитету і неупередженості правосуддя (частина третя статті 34 Основного Закону України).

Згідно з частинами першою, другою статті 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передба-

чених Конституцією України; не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Конституційний Суд України в пункті 1 резолютивної частини Рішення від 30 жовтня 1997 року № 5-зп (справа К. Г. Устименка) зазначив, що до конфіденційної інформації, зокрема, належать відомості про особу (освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, дата і місце народження, майновий стан та інші персональні дані). Щодо неможливості державних органів втручатися в особисте та сімейне життя людини, а також безпідставно отримувати відомості особистого характеру Конституційний Суд України наголосив у підпункті 4.2 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 6 жовтня 2010 року № 21-рп/2010 у справі про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів.

Стаття 31 Конституції України гарантує кожному таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть встановлюватися лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинові чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Конституційний Суд України, розглядаючи цю справу, бере до уваги практику Європейського суду з прав людини, який у своїх рішеннях встановлював наявність порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі — Конвенція), коли у процесі одержання доказів обмежувалися права і свободи, гарантовані Конвенцією, зокрема її статтею 6 «Право на справедливий суд», статтею 8 «Право на повагу до приватного і сімейного життя».

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово зазначав, що допустимість доказів є прерогативою національного права і, за загальним правилом, саме національні суди повноважні оцінювати надані їм докази (§ 34 рішення у справі Тейксейра де Кастро проти Португалії від 9 червня 1998 року, § 54 рішення у справі Шабельника проти України від 19 лютого 2009 року), а порядок збирання доказів, передбачений національним правом, має відповідати основним правам, визнаним Конвенцією, а саме: на свободу, особисту недоторканність, на повагу до приватного і сімейного життя, таємницю кореспонденції, на недоторканність житла (статті 5, 8 Конвенції) тощо.

Таким чином, даючи офіційне тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України, Конституційний Суд України виходить з того, що обвинувачення особи у вчиненні злочину не може ґрунтуватися на доказах, одержаних у результаті порушення або обмеження її конституційних прав і свобод, крім випадків, у яких Основний Закон України допускає такі обмеження.

3.2. Конституційний Суд України вважає, що положення частини третьої статті 62 Конституції України, відповідно до якого обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, безпосередньо пов'язане з положенням частини першої цієї статті, згідно з яким особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку.

Верховна Рада України відповідно до пункту 3 частини першої статті 85, пунктів 1, 14 частини першої статті 92 Конституції України законодавчо визначила повноваження органів дізнання і слідства щодо одержання фактичних даних, що можуть бути визнані доказами і які суд оцінює на предмет законності (допустимості), а також компетенцію органів прокуратури, які згідно з пунктом 3 статті 121 Основного Закону України здійснюють нагляд за додержанням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство.

Збирання, перевірка та оцінка доказів можливі лише в порядку, передбаченому законом. Відповідно до статті 65 Кодексу доказами в кримінальній справі є фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку орган дізнання, слідчий і суд встановлюють наявність або відсутність суспільно небезпечного діяння, винність особи, яка вчинила це діяння, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи (частина перша); ці дані встановлюються показаннями свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, висновком експерта, речовими доказами, протоколами слідчих і судових дій, протоколами з відповідними додатками, складеними уповноваженими органами за результатами оперативно-розшукових заходів, та іншими документами (частина друга). Перелік суб'єктів, які можуть подавати докази, визначено у статті 66 Кодексу.

Визнаватися допустимими і використовуватися як докази в кримінальній справі можуть тільки фактичні дані, одержані відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства. Перевірка доказів на їх допустимість є найважливішою гарантією забезпечення прав і свобод людини і громадянина в кримінальному процесі та ухвалення законного і справедливого рішення у справі.

Аналіз положення частини третьої статті 62 Конституції України «обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом» дає підстави для висновку, що обвинувачення у вчиненні злочину не може бути обґрунтоване фактичними даними, одержаними в незаконний спосіб, а саме: з порушенням конституційних прав і свобод людини і громадянина; з порушенням встановлених законом порядку, засобів, джерел отримання фактичних даних; не уповноваженою на те особою тощо.

3.3. Оперативно-розшукові заходи можуть проводитися виключно визначеними в Законі державними органами та їх посадовими особами, які зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19 Основного Закону України).

У Законі врегульовано зміст, завдання, принципи оперативно-розшукової діяльності, порядок її здійснення, обов'язки та права підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, та визначено перелік відповідних дій, які можуть ними вчинятися в процесі такої діяльності. Оперативно-розшукова діяльність — це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів; її завданням є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, про розвідувально-підривною діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень

та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави; оперативно-розшукова діяльність ґрунтується на принципах, зокрема, законності та дотримання прав і свобод людини (статті 1, 2, 4, 5, 7, 8 Закону).

Тимчасове обмеження конституційних прав і свобод громадян під час здійснення оперативно-розшукової діяльності уповноваженим органом, посадовою особою можливе лише у випадках, передбачених Конституцією України, та в порядку, встановленому законами України, з метою захисту прав і свобод інших людей, в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, економічного добробуту та прав людини; у випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину; з метою запобігти злочині чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи. Підстави і порядок здійснення заходів, пов'язаних із тимчасовим обмеженням конституційних прав і свобод людини і громадянина, визначені Кодексом, Законом, законами України «Про міліцію», «Про прокуратуру», «Про Службу безпеки України», «Про Державну прикордонну службу України», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю».

Системний аналіз положень Кодексу та Закону дає підстави стверджувати, що проведення оперативно-розшукових заходів або використання засобів для отримання фактичних даних повинно відбуватися виключно з дотриманням прав і свобод людини і громадянина, у передбачених законом випадках та у відповідному процесуальному порядку особами або підрозділами, які уповноважені здійснювати оперативно-розшукову діяльність. Недотримання Конституції України та порушення особами, уповноваженими здійснювати оперативно-розшукову діяльність, вимог Кодексу, Закону, інших законів України при одержанні фактичних даних є підставою для визнання зібраних у такий спосіб доказів недопустимими.

3.4. Оперативно-розшукова діяльність здійснюється виключно оперативними підрозділами органів, визначених у частині першій статті 5 Закону. Відповідно до частини другої вказаної статті проведення оперативно-розшукової діяльності громадськими, приватними організаціями та особами, іншими органами чи їх підрозділами, крім визначених у частині першій цієї статті, заборонено. Така заборона пов'язана з тим, що здійснення не уповноваженими фізичними або юридичними особами на власний розсуд будь-яких заходів, які віднесені до оперативно-розшукової діяльності (мають ознаки оперативно-розшукової діяльності), порушує не лише законодавчі положення, а й конституційні права і свободи людини і громадянина.

Конституційний Суд України виходить з того, що фактичні дані про скоєння злочину чи підготовку до нього можуть бути одержані не тільки в результаті оперативно-розшукової діяльності уповноважених на це осіб, а й випадково зафіксовані фізичними особами, які здійснювали власні (приватні) фото-, кіно-, відео-, звукозаписи, або відеокамерами спостереження, розташованими як у приміщеннях, так і ззовні.

При оцінюванні на предмет допустимості як доказів у кримінальній справі фактичних даних, що містять інформацію про скоєння злочину чи підготовку до

нього та подані в порядку, передбаченому частиною другою статті 66 Кодексу, необхідно враховувати ініціативний або ситуативний (випадковий) характер дій фізичних або юридичних осіб, їх мету та цілеспрямованість при фіксуванні зазначених даних.

Конституційний Суд України вважає, що подані будь-якою фізичною або юридичною особою згідно з частиною другою статті 66 Кодексу речі або документи (фактичні дані) не відповідають вимогам допустимості доказів, якщо вони одержані з порушенням прав і основоположних свобод людини, закріплених в Конституції України, зокрема внаслідок цілеспрямованих дій із застосуванням оперативно-розшукових заходів, передбачених Законом.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення статті 62 Конституції України спрямовані на забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Тому положення першого речення частини третьої цієї статті «обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом» слід розуміти так, що обвинувачення у вчиненні злочину не може ґрунтуватися на фактичних даних, одержаних у результаті оперативно-розшукової діяльності уповноваженою на те особою без дотримання конституційних положень або з порушенням порядку, встановленого законом, а також одержаних шляхом вчинення цілеспрямованих дій щодо їх збирання і фіксації із застосуванням заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», особою, не уповноваженою на здійснення такої діяльності.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 63, 65, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного подання щодо суб'єктів одержання доказів у кримінальній справі в результаті здійснення оперативно-розшукової діяльності положення першого речення частини третьої статті 62 Конституції України, відповідно до якого обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, слід розуміти так, що обвинувачення у вчиненні злочину не може ґрунтуватися на фактичних даних, одержаних в результаті оперативно-розшукової діяльності уповноваженою на те особою без дотримання конституційних положень або з порушенням порядку, встановленого законом, а також одержаних шляхом вчинення цілеспрямованих дій щодо їх збирання і фіксації із застосуванням заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», особою, не уповноваженою на здійснення такої діяльності.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 12-rp/2011 dated October 20, 2011 upon the constitutional petition of the Security Service of Ukraine concerning official interpretation of the provision of Article 62.3 of the Constitution of Ukraine*

The subject of right to constitutional petition — the Security Service of Ukraine — applied to the Constitutional Court of Ukraine with a constitutional petition to provide an official interpretation of the provision of Article 62.3 of the Constitution of Ukraine reading that «accusation shall not be based on illegally obtained evidence» in connection with the provision of Article 65.2 of the Criminal Procedural Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code»), Articles 2, 5.2, 8 of the Law of Ukraine No. 2135-XII «On the Operative and Investigation Activity» dated February 18, 1992 (hereinafter referred to as «the Law»).

In providing the official interpretation of the provision of Article 62.3 of the Constitution of Ukraine the Constitutional Court of Ukraine acts on the premises that accusation of a person in committing a crime shall not be based on evidence obtained as a result of violation or restriction of the constitutional rights and freedoms, except cases, when the Fundamental Law of Ukraine envisages such violations.

The operative and investigation activities may be exercised only by the bodies of state power or their officials which are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority and in the manner envisaged by the Constitution and the laws of Ukraine (Article 19.2 of the Fundamental Law of Ukraine).

The systemic analysis of the provisions of the Code and the Law of Ukraine gives grounds to state that execution of the operative and investigation measures or the use of any means for obtaining actual information should be exercised only provided human and citizen's rights and freedoms are observed, in cases envisaged by law and in the relevant procedural manner by persons or divisions are authorised to exercise operative and investigation activity. Inobservance of the Constitution of Ukraine and violation of the Code provisions, the Law and other laws of Ukraine by persons authorised to execute operative and investigation activity while obtaining actual information is a base to recognise evidence obtained in such way as inadmissible.

The operative and investigation activity is executed only by the divisions of operative bodies stated in Article 5.1 of the Law. Pursuant to Article 5.2 execution of the operative and investigation activity by non-governmental, private organisations, persons, other bodies or their divisions, except those mentioned in the first paragraph of this Article is prohibited.

Such prohibition is connected with the fact that execution by unauthorised individuals or legal entities of any activity related to the operative and investigation activity at their discretion (which have the features of the operative and investigation activity) violates not only the legislative provisions but the constitutional human and citizen's rights and freedoms as well.

The Constitutional Court of Ukraine proceeds from the fact that the actual information on committing a crime or its preparation may be obtained not only as a result of operational activities by the authorised persons, but may also be accidentally

recorded by individuals who took their own (private) pictures, video, audio records or by the watching cameras located both indoors and outdoors.

While evaluating the evidence containing information on committing a crime or its preparation and submitted as prescribed in Article 66.2 of the Code with regard to their admissibility as evidence in a criminal case, proactive or situational (random) nature of actions of individuals or legal entities, purpose of the fixation of the above-mentioned data should be taken into consideration.

The Constitutional Court of Ukraine states that things or documents (evidence) given by an individual or a legal entity in accordance with Article 66.2 of the Code does not meet the criteria of admissibility of evidence, if obtained in violation of human rights and fundamental freedoms enshrined in the Constitution of Ukraine, particularly as a result of purposeful actions with the use of operative an investigation measures envisaged by the Law.

In terms of the constitutional petition regarding subjects obtaining evidence in criminal proceedings as a result of operative and investigation activities the provisions of the first sentence of A62.3 of the Constitution of Ukraine, under which accusation shall not be based on illegally obtained evidence, should be understood as such that accusation in committing a crime shall not be based on actual information and evidence obtained as a result of operative and investigation activity by the authorised person without compliance with constitutional provisions or with the violation of the procedure envisaged by the law, as well as obtained through deliberate actions regarding their collection and fixation with the use of measures stipulated by the Law «On the Operative and Investigation Activity» by a person, not authorised to perform such activities.

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним зверненням громадянина
Пономарьова Сергія Сергійовича щодо офіційного тлумачення положень
частини першої статті 148 Кодексу законів про працю України

м. Київ
31 травня 2011 року
№ 15-у/2011

Справа № 2-12/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,

Винокурова Сергія Маркіяновича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Стрижача Андрія Андрійовича,
Ткачука Павла Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича — доповідача,

розглянув на засіданні питання стосовно відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Пономарьова Сергія Сергійовича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 148 Кодексу законів про працю України.

Заслухавши суддю-доповідача Шишкіна В. І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянин Пономарьов Сергій Сергійович, керуючись договором про надання правової допомоги громадянці Посашко Анжелі Василівні від 24 травня 2010 року, надіслав до Конституційного Суду України підписане ним конституційне звернення щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 148 Кодексу законів про працю України (далі — Кодекс). У клопотанні він зазначає, що суди України, розглядаючи позови щодо законності накладення уповноваженим органом дисциплінарного стягнення на державних службовців, по-різному визначають початок перебігу строку, в межах якого воно може бути накладене, оскільки неоднозначно розуміють моменти вчинення порушення і виявлення проступку. Така розбіжність у правозастосованні положень частини першої статті 148 Кодексу, на думку автора клопотання, не забезпечує права Посашко А. В. на судовий захист, що обумовлює необхідність в офіційній інтерпретації вказаної норми.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання щодо відкриття конституційного провадження у цій справі у зв'язку з прийняттям Другою колегією суддів Конституційного Суду України процесуальної ухвали від 7 квітня 2011 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі відповідно до пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» (далі — Закон), виходить з такого.

Громадянин Пономарьов С. С. на підставі договору про надання правової допомоги Посашко А. В. звернувся до Конституційного Суду України в її інтересах

з клопотанням, яке він підписав, щодо офіційного тлумачення частини першої статті 148 Кодексу.

Відповідно до положень частини першої статті 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу, а це як зазначив Конституційний Суд України — гарантована Конституцією України можливість фізичної особи одержати юридичні (правові) послуги (абзац другий пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 16 листопада 2000 року № 13-рп/2000), які здійснюються у формі надання юридичних консультацій та роз'яснень з правових питань; усних чи письмових інформаційних довідок щодо законодавства; складання заяв, скарг, інших документів, що мають юридичну силу; засвідчення копій відповідних документів; здійснення представництва в судах та інших державних органах тощо. Порядок і умови надання правової допомоги в судовому провадженні унормовують відповідні галузеві закони (статті 16, 56, 59 Кодексу адміністративного судочинства України, стаття 44 Кримінально-процесуального Кодексу України, стаття 268 Кодексу України про адміністративні правопорушення, статті 12, 44 Цивільного процесуального Кодексу України, пункт 2 частини другої статті 42, стаття 55 Закону).

Представництво як форма правової допомоги в суді є способом реалізації суб'єктом його прав та обов'язків у разі, якщо він з певних причин не має можливості безпосередньо взаємодіяти з іншими учасниками правових відносин. Одним із видів представництва є представництво за договором, тобто письмовою угодою, якою суб'єкт права уповноважує фізичну або юридичну особу представляти його інтереси у правових стосунках з судом і учасниками судового провадження.

Звертаючись із заявою про відкриття судового провадження, така особа повинна мати процесуальну правосуб'єктність, яка в різних видах судочинства має особливості, пов'язані з її реалізацією. Специфікою конституційного судочинства є те, що воно стосується особливої сфери публічно-правових відносин, зокрема контролю конституційності законів та інших нормативно-правових актів, надання офіційного тлумачення норм Конституції і законів України, у тому числі за ініціативою фізичної особи.

Конституційне провадження щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України може бути відкрите на підставі конституційного звернення, поданого особою, яка має на це право. Суб'єктами права на таке звернення відповідно до статті 43 Закону є громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи. Згідно з положеннями статті 94 Закону суб'єкт права на конституційне звернення вносить його до Конституційного Суду України, якщо вважає, що неоднозначне застосування положень законів України судами України, іншими органами державної влади може призвести або призвело до порушення саме його конституційних прав і свобод.

У статті 42 Закону встановлено вимоги до форми і змісту конституційного звернення, в якому зазначаються прізвище, ім'я та по батькові особи, яка звертається до Конституційного Суду України (пункт 1 частини другої), і ця особа має зазначити відомості про уповноваженого за дорученням (пункт 2 частини другої), тобто про ту особу, яка представлятиме її позицію в судовому провадженні. Згадані обов'язки покладено на правомочного суб'єкта права на конституційне

звернення. Винятком можуть бути обставини, коли суб'єкт права на конституційне звернення за наявністю документального підтвердження його фізичної неспроможності (інвалідність, каліцтво тощо) не в змозі особисто підготувати і внести до Конституційного Суду України відповідне клопотання. Конституційний Суд України вважає, що можливість представляти позицію суб'єкта права на конституційне звернення або надавати йому правову допомогу не є тотожною з правом вносити до Конституційного Суду України конституційне звернення на підставі статті 43 Закону та відкликати його в порядку частини першої статті 44 Закону.

Отже, системний аналіз зазначених положень Закону дає підстави для висновку, що конституційне звернення має бути внесено особою, яка є суб'єктом відповідних конституційних прав і свобод та має підстави стверджувати про їх порушення або можливість порушення внаслідок неоднозначного застосування норм Конституції або законів України судами України, іншими органами державної влади, а тому прагне отримати офіційну інтерпретацію норм, які були застосовані при розв'язанні спірних правовідносин з метою забезпечення реалізації чи захисту своїх прав та свобод. Таким чином, законодавець визначив коло суб'єктів права на конституційне звернення і не передбачив передачі права на його внесення іншим особам. Аналогічну правову позицію Конституційний Суд України висловлював у мотивувальних частинах ухвал від 13 лютого 2003 року № 11-у/2003 (абзац п'ятий пункту б), від 12 травня 2004 року № 46-у/2004 (абзаці другий, четвертий пункту III).

Виходячи з викладеного Пономарьов С. С. не є суб'єктом права на конституційне звернення від імені Посашко А. В., що є підставою для відмови у відкритті провадження у справі на підставі пункту 1 статті 45 Закону.

Враховуючи зазначене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 42, 43, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

У Х В А Л И В :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Пономарьова Сергія Сергійовича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 148 Кодексу законів про працю України на підставі пункту 1 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — відсутність встановленого Конституцією України, цим Законом права на конституційне звернення.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів»

м. Київ

1 червня 2011 року

№ 16-у/2011

Справа № 2-15/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича — доповідача,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Винокурова Сергія Маркіяновича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Стрижака Андрія Андрійовича,
Ткачука Павла Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 1 лютого 2011 року № 2952-VI (Голос України, 2011 р., 4 лютого) (далі — Закон).

Заслухавши суддю-доповідача Бауліна Ю. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 53 народних депутати України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням вирішити питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону.

На думку народних депутатів України, Закон є неконституційним повністю, оскільки була порушена встановлена Конституцією України процедура його ухвалення: частина народних депутатів України не голосувала за його прийняття особисто. Крім того, автори клопотання вважають, що Законом порушено конституційне право громадян шляхом періодичних виборів органів державної влади брати участь в управлінні державними справами, оскільки неправомірно збільшено термін повноважень Президента України.

З огляду на викладені обставини суб'єкт права на конституційне подання стверджує, що Закон не відповідає положенням частин другої, третьої статті 5, частини другої статті 19, частини першої статті 38, частини третьої статті 84, частини першої статті 103, частини першої статті 152, статті 155 Конституції України.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання щодо відкриття конституційного провадження у цій справі у зв'язку з прийняттям 13 травня 2011 року Третьою колегією суддів Конституційного Суду України процесуальної ухвали про відмову у його відкритті, виходить з такого.

Відповідно до частини першої статті 152 Конституції України закони та інші правові акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремі частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

Згідно з пунктом 4 частини другої статті 39, частиною першою статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційне подання має містити правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності оспорюваного правового акта або його окремих положень.

Проте в наданих авторами клопотання матеріалах немає офіційних відомостей про порушення встановленої Конституцією України процедури ухвалення Закону. Отже, конституційне подання не містить правового обґрунтування тверджень щодо неконституційності Закону. Надані народними депутатами України інформаційні матеріали не можна вважати таким обґрунтуванням.

Твердження авторів клопотання про те, що Закон порушує конституційні права громадян, зводиться до висновку про обмеження ним конституційного права громадян брати участь в управлінні державними справами. Це питання вже було предметом розгляду Конституційного Суду України, який у Висновку від 18 листопада 2010 року № 3-в/2010 у справі про внесення змін до статей 76, 77, 103, 136, 141 та до розділу XV «Перехідні положення» Конституції України визнав, що зміст законопроекту, який пізніше став Законом, не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Таким чином, конституційне подання не відповідає вимогам статей 39, 71 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Виходячи з викладеного та керуючись статтею 153 Конституції України, статтями 39, 45, 50, 71 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

У Х В А Л И В:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 1 лютого 2011 року № 2952–VI на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, цим Законом.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

**УХВАЛА
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік»

м. Київ
14 червня 2011 року
№ 18-у/2011

Справа № 2-20/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,

Винокурова Сергія Маркіяновича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Стрижака Андрія Андрійовича,
Ткачука Павла Миколайовича — доповідача,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» від 23 грудня 2010 року № 2857-VI (Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 7–8, ст. 52).

Заслухавши суддю-доповідача Ткачука П. М. та дослідивши матеріали конституційного подання, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 54 народних депутати України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» від 23 грудня 2010 року № 2857-VI (далі — Закон) в цілому. Він вважає, що при прийнятті Закону порушено передбачену Конституцією та законами України процедуру його «внесення, розгляду та ухвалення».

Автори клопотання стверджують, що порушення цієї процедури полягає в тому, що проект Закону був поданий Урядом України до парламенту пізніше строку, передбаченого частиною другою статті 96 Конституції України, частиною другою статті 153 Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року № 1861-VI (далі — Закон про Регламент), та «частиною другою статті 37 Бюджетного кодексу України від 21 червня 2001 року № 2542-III».

Народні депутати України вказують, що при прийнятті Закону не дотримано також вимог Закону про Регламент стосовно проходження законопроектом трьох читань. Вони стверджують, що це суперечить статтям 6, 75, частині п'ятій статті 82 Конституції України.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що при прийнятті Закону порушено частину четверту статті 76, частину третю статті 84 Конституції України. Кількість народних депутатів України, присутніх у сесійній залі під час голосування за Закон, була меншою за кількість голосів, поданих за його прийняття, що

свідчить про те, що народні депутати України, які перебували у залі, голосували картками інших депутатів.

У конституційному поданні вказується також на невідповідність статтям 6, 19, 92, 95 Конституції України окремих норм Закону, якими Кабінету Міністрів України та Міністерству фінансів України надано право вирішувати питання, що підлягають законодавчому врегулюванню, а саме:

— дозволити компенсувати ненадходження коштів від джерел фінансування одного типу коштами від джерел фінансування іншого типу з відповідним коригуванням граничного обсягу державного боргу (стаття 8);

— встановлювати порядок та умови надання державних гарантій для забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єктів господарювання — резидентів України державного сектору економіки (стаття 9);

— здійснити випуск облігацій внутрішньої державної позики з подальшим придбанням у державну власність в обмін на ці облігації акцій додаткової емісії Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» з наступним коригуванням Міністерством фінансів України відповідних показників фінансування, встановлених додатком № 2 до Закону, та граничного обсягу державного боргу, визначеного статтею 8 Закону (стаття 31);

— здійснити випуск облігацій внутрішньої державної позики понад обсяги, встановлені в додатку № 2, в сумі до 5.000.000 тис. гривень для кредитування Аграрного фонду з правом коригування граничного обсягу державного боргу, визначеного статтею 8 Закону, та збільшення Міністерством фінансів України відповідних показників фінансування та кредитування державного бюджету, встановлених у додатках № 2 і № 4 до Закону (стаття 32);

— встановлювати порядок та забезпечити згідно з ним безоплатну передачу квартир, які придбані Державною іпотечною установою відповідно до актів Кабінету Міністрів України та знаходяться на її балансі, визначеним урядом органам з відповідним коригуванням статутного капіталу Державної іпотечної установи (стаття 30);

— встановлювати порядок та приймати рішення щодо придбання акцій банків, надання їм фінансової допомоги або щодо заходів з їх приватизації (там, де держава брала участь у капіталізації) за рахунок випуску облігацій внутрішньої державної позики чи від державних запозичень, здійснених понад обсяги, встановлені додатком № 2 до Закону, з правом відповідного коригування граничного обсягу державного боргу, визначеного статтею 8 Закону, та правом Міністерства фінансів України коригувати на обсяг випущених державних облігацій України, суму державних запозичень та витрат відповідні показники фінансування, видатків державного бюджету понад обсяги, затверджені в додатках № 2 та № 3 до Закону (стаття 33).

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання щодо відкриття конституційного провадження у цій справі у зв'язку з прийняттям Першою колегією суддів Конституційного Суду України процесуальної Ухвали від 7 червня 2011 року про відмову у відкритті конституційного провадження на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» поставлені в конституційному поданні питання повинні бути підвідомчі Конституційному Суду України (стаття 13); у конституційному поданні має зазначатися правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта або окремих його положень (пункт 4 частини другої статті 39); предметом розгляду Конституційним Судом України може бути конституційне подання, в якому викладаються аргументи і стверджується про неконституційність законів, інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (частина перша статті 71). Однак у конституційному поданні таких вимог не дотримано.

Народні депутати України не навели правових обґрунтувань тверджень щодо порушення конституційної процедури розгляду, ухвалення або набрання чинності Законом, що передбачено частиною першою статті 152 Конституції України. Автори клопотання вказують на недотримання Кабінетом Міністрів України строку подання проекту закону про Державний бюджет України на 2011 рік до Верховної Ради України, що не стосується конституційної процедури його розгляду, ухвалення або набрання ним чинності.

Стосовно посилань на порушення процедури розгляду Закону (прийняття його у другому, а не у третьому читанні), передбаченої Законом про Регламент, то тут народні депутати України, по суті, ставлять питання про перевірку на законність цієї процедури, що не належить до повноважень Конституційного Суду України (стаття 14 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Автори клопотання стверджують, що при прийнятті Закону у Верховній Раді України присутні народні депутати України голосували за інших, однак юридично значимих документів щодо встановлення такого факту ними не надано. Не надходило матеріалів про порушення процедури розгляду і голосування при прийнятті Закону у парламенті і до Апарату Верховної Ради України.

У конституційному поданні не наведено правового обґрунтування тверджень про неконституційність положень Закону стосовно надання ним Кабінету Міністрів України і Міністерству фінансів України повноважень регулювати відносини, пов'язані зі здійсненням державних витрат.

Невиконання суб'єктом права на конституційне подання вимог пункту 4 частини другої статті 39, частини першої статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» стосовно наведення правового обґрунтування тверджень та аргументів щодо неконституційності правового акта, а також порушення народними депутатами України питань, непідвідомчих Конституційному Суду України, є підставами для відмови у відкритті конституційного провадження у справі відповідно до пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтею 153 Конституції України, статтями 14, 39, 45, 50, 71 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

У Х В А Л И В:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» від 23 грудня 2010 року № 2857–VI на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України», та невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

**УХВАЛА
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
Закону України «Про внесення змін
до Регламенту Верховної Ради України»

м. Київ
16 червня 2011 року
№ 19-у/2011

Справа № 2-17/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича — доповідача,
Винокурова Сергія Маркіяновича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Маркуш Марії Андріївни,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,

Стецюка Петра Богдановича,
Стрижака Андрія Андрійовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України» від 18 листопада 2010 року № 2704–VI (Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 12, ст. 84).

Заслухавши суддю-доповідача Вдовіченка С. Л. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 52 народних депутати України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України» (далі — Закон) в цілому.

Обґрунтовуючи неконституційність Закону, автори клопотання стверджують, що, приймаючи його, Верховна Рада України порушила частину другу статті 19, частину першу статті 93 Конституції України, оскільки не була дотримана процедура ухвалення закону, встановлена Регламентом Верховної Ради України (далі — Регламент), затвердженим Законом України «Про Регламент Верховної Ради України».

Крім того, народні депутати України вважають, що зміни до Регламенту, внесені Законом, якими виключено такий спосіб голосування на пленарних засіданнях Верховної Ради України, як відкрите голосування шляхом подачі іменних бюлетенів, створюють загрозу порушення принципу безпосереднього волевиявлення народного депутата України при розгляді парламентом питання щодо внесення змін до Конституції України, а тому суперечать частині третій статті 84 Основного Закону України. На підтвердження своєї позиції суб'єкт права на конституційне подання посилається на Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 1998 року № 11-рп/98 у справі щодо порядку голосування та повторного розгляду законів Верховною Радою України.

2. Третя колегія суддів Конституційного Суду України Ухвалою від 20 травня 2011 року відмовила у відкритті конституційного провадження у справі на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України», та невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

3. Конституційний Суд України, розглядаючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, виходить з такого.

Порядок роботи Верховної Ради України встановлюється Конституцією України та законом про регламент Верховної Ради України (частина п'ята статті 82 Основного Закону України).

Згідно з частиною першою статті 152 Конституції України закони та інші правові акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності. До вказаної конституційної процедури належать такі вимоги, зокрема: прийняття законів, постанов та інших актів парламенту виключно на його пленарних засіданнях шляхом голосування, яке здійснюється народним депутатом України особисто; наявність кількості голосів народних депутатів України від конституційного складу парламенту, яка необхідна для прийняття його актів. Інші питання процедури голосування вирішуються законом про регламент Верховної Ради України (пункт 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 17 жовтня 2002 року № 17-рп/2002, підпункт 3.5 пункту 3 мотивувальної частини Ухвали Конституційного Суду України від 25 лютого 2004 року № 18-у/2004).

Відповідно до пункту 4 частини другої статті 39, частини першої статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» предметом розгляду Конституційного Суду України може бути конституційне подання, в якому викладається правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта або його окремих положень.

Аналіз конституційного подання свідчить, що народні депутати України просять визнати Закон неконституційним в цілому, оскільки його ухвалено з порушенням положень Регламенту, зокрема частини третьої статті 93, частини другої статті 96, частини другої статті 100, частини другої статті 103, частини першої статті 112.

Отже, суб'єкт права на конституційне подання, не навівши доводів щодо порушення конституційної процедури ухвалення Закону, фактично ставить питання про законність дій єдиного органу законодавчої влади при його прийнятті.

Крім того, автори клопотання вважають, що внесені пунктом 1 Закону зміни до Регламенту, згідно з якими виключено механізм голосування народних депутатів України шляхом подачі іменних бюлетенів, створюють загрозу порушення принципу безпосереднього волевиявлення народного депутата України, в тому числі при розгляді Верховною Радою України питання щодо внесення змін до Конституції України, а тому вказані положення Закону суперечать частині третій статті 84 Основного Закону України, відповідно до якої голосування на засіданнях Верховної Ради України здійснюється народним депутатом України особисто.

Така мотивація авторів клопотання базується на припущенні і не доводить невідповідності окремих положень Закону частині третій статті 84 Конституції України, оскільки припущення не можуть вважатися аргументами на підтвердження неконституційності правових актів чи їх окремих положень (ухвали Конституційного Суду України від 17 лютого 2009 року № 5-у/2009, від 27 січня 2010 року № 2-у/2010).

Таким чином, у конституційному поданні не наведено правового обґрунтування тверджень щодо невідповідності Конституції України Закону, що згідно з пунк-

том 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 39, 45, 50, 71 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

У Х В А Л И В :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України» від 18 листопада 2010 року № 2704–VI на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

**УХВАЛА
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним зверненням фермерського господарства
«Бурка В. В.» щодо офіційного тлумачення положень частини другої
статті 2, пункту 1 частини другої статті 17
Кодексу адміністративного судочинства України

м. К и ї в
22 червня 2011 року
№ 20-у/2011

Справа № 2-19/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Винокурова Сергія Маркіяновича,
Запорожця Михайла Петровича,
Кампа Володимира Михайловича — доповідача,

Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання стосовно відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням фермерського господарства «Бурка В. В.» щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 2, пункту 1 частини другої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України.

Заслухавши суддю-доповідача Кампа В. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Фермерське господарство «Бурка В. В.» (далі — Господарство) звернулося до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини другої статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — Кодекс), згідно з якою до адміністративних судів можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження, пункту 1 частини другої статті 17 Кодексу, де визначено, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори, зокрема спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності.

Обґрунтовуючи свої твердження, суб'єкт права на конституційне звернення посилається на ухвали адміністративних судів різних інстанцій, прийняті при розгляді трьох справ за адміністративними позовами Господарства до Сокальського районного суду Львівської області, а саме:

— Червоноградського міського суду Львівської області від 26 листопада 2007 року та від 10 листопада 2008 року, Львівського окружного адміністративного суду від 22 січня 2009 року, Львівського апеляційного адміністративного суду від 20 жовтня 2008 року та від 25 березня 2010 року, Вищого адміністративного суду України від 24 лютого 2011 року у справі за адміністративним позовом Господарства до Сокальського районного суду Львівської області про зобов'язання прийняти рішення за позовом Господарства до Державного управління екології та природних ресурсів у Львівській області та стягнення з відповідача завданої шкоди;

— Червоноградського міського суду Львівської області від 26 листопада 2007 року, Львівського апеляційного адміністративного суду від 29 травня 2008 року у справі за адміністративним позовом Господарства до Сокальського районного суду Львівської області про відшкодування моральної шкоди, завда-

ної протиправними діями судді Сокальського районного суду Львівської області при розгляді звернень та скарг Господарства, та зобов'язання надати відповідь на листи Господарства;

— Львівського окружного адміністративного суду від 22 травня 2009 року, Львівського апеляційного адміністративного суду від 25 березня 2010 року, Вищого адміністративного суду України від 3 лютого 2011 року у справі за адміністративним позовом Господарства до Сокальського районного суду Львівської області про зобов'язання відповідача прийняти рішення за скаргою щодо скасування постанови прокурора про відмову в порушенні кримінальної справи.

2. Перша колегія суддів Конституційного Суду України Ухвалою від 7 червня 2011 року відмовила у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

3. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Конституційний Суд України виходить з такого.

Згідно з пунктом 2 частини першої статті 150 Конституції України до повноважень Конституційного Суду України належить офіційне тлумачення Конституції та законів України.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є неоднозначне застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94); конституційне звернення має містити обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42).

Неоднозначним застосуванням положень Конституції України або законів України є різне застосування одних і тих самих норм цих правових актів судами України, іншими органами державної влади за однакових юридично значимих обставин (Ухвала Конституційного Суду України від 12 травня 2010 року № 31-у/2010). Копії судових рішень, додані до конституційного звернення, вказують на те, що рішення ухвалювалися судами за різних юридично значимих обставин. Зокрема, у справах за адміністративними позовами Господарства щодо актів, дій (бездіяльності) Сокальського районного суду Львівської області позивачем оскаржувалися як акти суду, ухвалені та постановлені ним при здійсненні правосуддя, так і організаційно-управлінські дії (бездіяльність) суду як органу державної влади.

Таким чином, аналіз конституційного звернення та долучених до нього матеріалів вказує на відсутність неоднозначного застосування судами України положень частини другої статті 2, пункту 1 частини другої статті 17 Кодексу.

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд Ук-

раїни» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

У Х В А Л И В:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням фермерського господарства «Бурка В. В.» щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 2, пункту 1 частини другої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

**УХВАЛА
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
Указу Президента України

«Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади»

м. Київ
30 червня 2011 року
№ 21-у/2011

Справа № 2-22/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Винокурова Сергія Маркіяновича,
Запорожця Михайла Петровича — доповідача,
Колоса Михайла Івановича,
Маркуш Марії Андріївни,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,

Стецюка Петра Богдановича,
Стрижача Андрія Андрійовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 9 грудня 2010 року № 1085 (Офіційний вісник Президента України, 2010 р., № 32, ст. 1026).

Заслухавши суддю-доповідача Запорожця М. П. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 52 народних депутати України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Указ Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 9 грудня 2010 року № 1085 (далі — Указ).

Автори клопотання, обґрунтовуючи невідповідність Указу частині другій статті 8, частині другій статті 19, пункту 15 частини першої, частині четвертій статті 106, частині п'ятій статті 114 Конституції України, стверджують, що Президент України уповноважений утворювати, реорганізовувати та ліквідувати міністерства та інші центральні органи виконавчої влади лише на підставі подання Прем'єр-міністра України. Однак до Президента України, як зазначають народні депутати України, подання Прем'єр-міністра України з приводу оптимізації системи центральних органів виконавчої влади не надходило.

Крім того, за доводами клопотання, всупереч частині четвертій статті 106 Конституції України Указ не було скріплено підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання.

На думку суб'єкта права на конституційне подання, назва органів виконавчої влади є частиною їх організації, змінювати яку можна лише шляхом прийняття відповідного закону. Змінивши Указом назву окремих органів виконавчої влади, Президент України порушив статтю 6, пункт 12 частини першої статті 92, частину другу статті 120 Конституції України, згідно з якими організація, повноваження та порядок діяльності центральних органів виконавчої влади визначаються Конституцією і законами України.

Народні депутати України також зазначають, що виконання Указу за умови врегулювання окремих питань спеціальними законами призведе до колізії та розбалансування органів державної влади.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання щодо відкриття конституційного провадження у цій справі у зв'язку з прийняттям Другою колегією суддів

Конституційного Суду України Ухвали від 21 червня 2011 року про відмову у відкритті конституційного провадження на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному поданні зазначається правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта або його окремих положень; викладаються аргументи і стверджується про неконституційність законів, інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (пункт 4 частини другої статті 39, частина перша статті 71).

2.1. Згідно з частиною третьою статті 106 Конституції України Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України.

Акти Президента України, видані в межах повноважень, передбачених пунктом 15 частини першої статті 106 Основного Закону України, скріплюються підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання.

Конституційне подання не містить аргументів на підтвердження того, що до Президента України не надходили необхідні подання для вирішення питання про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади.

Суб'єкт права на конституційне подання також не навів обґрунтування твердження, що Указ не був скріплений підписами вказаних посадових осіб.

2.2. Згідно з пунктом 15 частини першої статті 106 Конституції України Президент України утворює, реорганізовує та ліквідує за поданням Прем'єр-міністра України міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади.

У преамбулі Указу зазначено, що він виданий відповідно до пункту 15 частини першої статті 106 Конституції України з метою оптимізації системи центральних органів виконавчої влади, усунення дублювання їх повноважень, забезпечення скорочення чисельності управлінського апарату та витрат на його утримання, підвищення ефективності державного управління.

Указом створено, реорганізовано та ліквідовано ряд центральних органів виконавчої влади.

Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 28 січня 2003 року № 2-рп/2003 зазначив, що відповідно до положення пункту 15 частини першої статті 106 Конституції України Президент України при здійсненні повноважень щодо реорганізації міністерств та інших центральних органів виконавчої влади може реорганізувати міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, не змінюючи зазначеної в Конституції України назви цих органів та їх основного цільового призначення, що впливає з назви (абзац дев'ятий пункту 3 мотивувальної частини).

Указом не вносились зміни до назв указаних в Конституції України органів державної влади.

Твердження авторів клопотання про можливість виникнення колізії та розбалансування органів державної влади у зв'язку з виданням Указу є припущенням. Однак припущення не можуть вважатися аргументами на підтвердження неконституційності правового акта, на чому неодноразово наголошував Конституційний Суд України у своїх ухвалах від 13 квітня 2004 року № 32-у/2004, від 15 листопада 2007 року № 64-у/2007, від 27 січня 2010 року № 2-у/2010.

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, цим Законом.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 150, 153 Конституції України, статтями 39, 45, 50, 71 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

У Х В А Л И В:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 9 грудня 2010 року № 1085 на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, цим Законом.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним зверненням уповноважених
за дорученням товариства з обмеженою відповідальністю
«Компанія з управління активами «Профіт» громадян Белкіна М. Л.,
Белкіна Л. М., Любовича Є. Л.
щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 2
Кодексу адміністративного судочинства України

м. Київ
30 червня 2011 року
№ 22-у/2011

Справа № 2-24/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Винокурова Сергія Маркіяновича,
Запорожця Михайла Петровича,
Колоса Михайла Івановича,
Маркуш Марії Андріївни,
Сергейчука Олега Анатолійовича — доповідача,
Стецюка Петра Богдановича,
Стрижака Андрія Андрійовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням уповноважених за дорученням товариства з обмеженою відповідальністю «Компанія з управління активами «Профіт» громадян Белкіна М. Л., Белкіна Л. М., Любовича Є. Л. щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України.

Заслухавши суддю-доповідача Сергейчука О. А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Уповноважені за дорученням товариства з обмеженою відповідальністю «Компанія з управління активами «Профіт» (далі — Товариство) громадяни Белкін М. Л., Белкін Л. М., Любович Є. Л. звернулися до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення частини третьої статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України в аспекті питання, чи є порушення права особи на участь у прийнятті рішення суб'єктом владних повноважень безумовною підставою для скасування такого рішення.

Практичну необхідність в офіційному тлумаченні названої норми кодексу автори клопотання аргументують неоднозначним її застосуванням адміністративними судами.

2. Перша колегія суддів Конституційного Суду України Ухвалою від 22 червня 2011 року відмовила у відкритті конституційного провадження у справі на підставі пункту 1 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — відсутність встановленого Конституцією України, цим Законом права на конституційне звернення.

3. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Конституційний Суд України виходить з такого.

Згідно зі статтею 153 Конституції України процедура розгляду Конституційним Судом України справ визначається законом. Порядок звернення до Консти-

туційного Суду України, провадження у справах, прийняття рішень і надання висновків Конституційним Судом України закріплені у Законі України «Про Конституційний Суд України» (далі — Закон).

Відповідно до статті 43 Закону суб'єктами права на конституційне звернення щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України є громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи.

Громадяни Белкін М. Л., Белкін Л. М., Любович Є. Л. звернулися до Конституційного Суду України на підставі доручення Товариства, яким їх уповноважено представляти його інтереси в Конституційному Суді України, зокрема підписувати конституційне звернення.

Згідно з частиною першою статті 92 Цивільного кодексу України юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону. Тому конституційне звернення від юридичної особи подається до Конституційного Суду України через представника органу управління (чи керівника), якого визначено відповідно до закону статутом, положенням чи іншим установчим документом.

Суб'єкт права на конституційне звернення згідно з пунктом 2 частини другої статті 42 Закону України «Про Конституційний Суд України» саме у конституційному зверненні визначає свого представника, який буде представляти його інтереси в конституційному провадженні (абзаци третій, четвертий пункту 6 мотивувальної частини Ухвали Конституційного Суду України від 13 лютого 2003 року № 11-у/2003).

Таким чином, законодавець визначив коло суб'єктів права на конституційне звернення і не передбачив передачі права на його внесення іншим особам (абзац восьмий пункту 2 мотивувальної частини Ухвали Конституційного Суду України від 31 травня 2011 року № 15-у/2011).

Отже, Белкін М. Л., Белкін Л. М., Любович Є. Л. не є суб'єктами права на конституційне звернення від імені Товариства, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 1 статті 45 Закону.

Враховуючи зазначене та керуючись статтями 150, 153 Конституції України, статтями 42, 43, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

У Х В А Л И В :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням уповноважених за дорученням товариства з обмеженою відповідальністю «Компанія з управління активами «Профіт» громадян Белкіна М. Л., Белкіна Л. М., Любовича Є. Л. щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України на підставі пункту 1 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — відсутність встановленого цим Законом права на конституційне звернення.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

АКТИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ТА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

**ПОСТАНОВА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ**

Про звільнення Ткачука П. М.
з посади судді Конституційного Суду України

Відповідно до пункту 26 частини першої статті 85, пункту 9 частини п'ятої статті 126, статті 149 Конституції України Верховна Рада України постановляє:
звільнити ТКАЧУКА Павла Миколайовича з посади судді Конституційного Суду України у зв'язку з поданням заяви про відставку.

Голова Верховної Ради України

В. ЛИТВИН

м. Київ, 22 вересня 2011 року
№ 3792–VI

**ПОСТАНОВА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ**

Про призначення Пасенюка О. М.
суддею Конституційного Суду України

Відповідно до частини другої статті 148 Конституції України Верховна Рада України постановляє:
призначити Пасенюка Олександра Михайловича суддею Конституційного Суду України.

Голова Верховної Ради України

В. ЛИТВИН

м. Київ, 3 листопада 2011 року
№ 3991–VI

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня юриста

Витяг

За вагомий особистий внесок у реалізацію державної правової політики, зміцнення законності та правопорядку, багаторічну самовіддану працю та високий професіоналізм **постановляю:**

Нагородити орденом «За заслуги» III ступеня

ДУБРОВСЬКОГО
Володимира Євгеновича

— керівника Секретаріату
Конституційного Суду України

Присвоїти почесне звання «ЗАСЛУЖЕНИЙ ЮРИСТ УКРАЇНИ»

АРШЕВСЬКІЙ
Марині Володимирівні

— керівникові Служби Голови
Конституційного Суду України

ГРИЦЕНКУ
Миколі Олеговичу

— завідувачеві відділу Управління
Секретаріату Конституційного Суду
України

Нагородити відзнакою Президента України — ювілейною медаллю «20 років незалежності України»

ДОЦЕНКА
Івана Пилиповича

— радника Голови Конституційного
Суду України у 1996–2002 роках

КАМЕНЕЦЬКОГО
Станіслава Івановича

— заступника керівника Секретаріату
Конституційного Суду України —
начальника управління
у 1996–2002 роках

ЛЕБЕДЕНКО
Валентину Іванівну

— керівника Служби Конституційного
Суду України у 1996–2008 роках

СТЕФАНЮК
Валентину Іванівну

— заступника керівника Служби —
завідувача відділу Секретаріату
Конституційного Суду України
у 1997–2008 роках

ЧАЮНА
Миколу Григоровича

— першого заступника керівника
Секретаріату Конституційного Суду
України

ШЛЯПОШНИКОВА
Володимира Йосиповича

— прес-секретаря Конституційного Суду
України — керівника Прес-служби
у 1996–2005 роках.

Президент України

В. ЯНУКОВИЧ

м. Київ, 8 жовтня 2011 року
№ 970/2011

ЗОВНІШНІ ЗВ'ЯЗКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ЧЕРВЕНЬ

- 19–22 червня суддя Конституційного Суду України П. Стецюк узяв участь у засіданні кафедри конституційного права та центру виборчих студій юридичного факультету та адміністрування Університету імені Миколи Коперника з метою обговорення питання організації виборчого процесу в Україні та правового статусу Конституційного Суду України (м. Торунь, Республіка Польща)
- 24–27 червня суддя Конституційного Суду України О. Сергейчук узяв участь у міжнародній конференції «Минуле та майбутнє конституційного контролю в країнах нової демократії» з нагоди 15-ї річниці Конституційного Суду Грузії, організований Конституційним Судом Грузії спільно з Венеціанською Комісією Ради Європи (м. Батумі, Грузія)
- 26 червня – 2 липня відбувся візит делегації Конституційного Суду України до ФРН та Французької Республіки з метою обговорення порядку діяльності наукових консультантів суддів у конституційних судах та загальних конституційно-правових питань у рамках консультативної програми Федерального уряду (ТРАНСФОРМ) та за дорученням Федерального міністерства юстиції Ради Європи (м. Хайдельберг, м. Карлсруе, м. Страсбург)
- 30 червня – 3 липня суддя Конституційного Суду України В. Кампо взяв участь у німецько-українсько-польському семінарі «Захист прав особистості з конституційно-, цивільно- та міжнародно-правового погляду: в Німеччині, Україні та Польщі» (м. Регенсбург, ФРН)

ЛИПЕНЬ

- 1 липня Голова Конституційного Суду України А. Головін зустрівся з Головою Європейського суду з прав людини Ж.-П. Костою
- 8–17 липня делегація Конституційного Суду України взяла участь у міжнародному симпозиумі «Конституційна демократична держава», присвяченому 8-й річниці Конституційного Суду Республіки Індонезія (м. Джакарта, Республіка Індонезія)
- 28–31 липня Голова Конституційного Суду України А. Головін та суддя Конституційного Суду України М. Маркуш взяли участь у міжнародній конференції «Класичні та сучасні напрями розвитку конституційного контролю», присвяченій 20-й річниці Конституційного Суду Республіки Болгарія (м. Софія, Республіка Болгарія)

ВЕРЕСЕНЬ

15–17 вересня
відбулася міжнародна конференція «Захист прав людини органами конституційної юстиції: можливості і проблеми індивідуального доступу», організована Конституційним Судом України з нагоди 15-річчя Конституційного Суду України (м. Київ, Україна)

28 вересня—
2 жовтня
Голова Конституційного Суду України А. Головін узяв участь у міжнародній конференції «Роль Конституційного Суду у захисті конституційних цінностей», присвяченій 15-річчю Конституційного Суду Латвійської Республіки (м. Рига, Латвійська Республіка)

ЖОВТЕНЬ

5–9 жовтня
Голова Конституційного Суду України А. Головін узяв участь у міжнародній конференції, присвяченій 15-річчю Конституційного Суду Республіки Вірменія, організований Конституційним Судом Республіки Вірменія спільно з Венеціанською Комісією Ради Європи (м. Єреван)

26–29 жовтня
Голова Конституційного Суду України А. Головін узяв участь в урочистому засіданні та міжнародній конференції «Конституційний контроль: доктрина та практика», присвячених 20-річчю Конституційного Суду Російської Федерації (м. Москва, м. Санкт-Петербург)

Огляд міжнародної конференції
«Захист прав людини органами конституційної юстиції:
можливості і проблеми індивідуального доступу»
(16 вересня 2011 року, м. Київ)

З нагоди 15-ї річниці Конституційного Суду України у рамках головування України в Комітеті міністрів Ради Європи 15–17 вересня 2011 року в Києві відбулася Міжнародна конференція «Захист прав людини органами конституційної юстиції: можливості і проблеми індивідуального доступу». Прибули делегації із майже 20 зарубіжних країн, загальна кількість — близько 100 учасників.

Відкрив конференцію Голова Конституційного Суду України А. Головін. Учасників конференції у відеозверненні привітав Президент України В. Янукович, який, зокрема наголосив: «Конституцією України закріплені права і свободи людини та громадянина, встановлені гарантії їх реалізації та захисту. Саме Конституційний Суд України, 15-у річницю заснування якого ми невдовзі відзначимо, успішно виконує своє призначення — гарантує верховенство Основного Закону держави на всій території України.

Водночас судовий захист прав і свобод людини потребує подальшого вдосконалення. Для нашої країни актуальною є проблема розширення можливостей фізичних та юридичних осіб захистити свої права шляхом безпосереднього звернення до органу конституційної юрисдикції».

З привітаннями до учасників конференції та суддів Конституційного Суду України з нагоди 15-ї річниці Конституційного Суду України звернулися — Голова Верховної Ради України В. Литвин, Голова Венеціанської комісії Ради Європи Дж. Букіккіо, директор Німецького фонду міжнародного правового співробітництва Д. Міро, Уповноважений з прав людини Верховної Ради України Н. Карпачова. Перший заступник міністра закордонних справ України Р. Демченко оголосив привітання Міністра закордонних справ України К. Грищенка, який нині головує у Комітеті міністрів Ради Європи. «У процесі становлення Конституційний Суд України, — йдеться у привітанні, — послідовно орієнтувався на досягнення світових демократичних стандартів, спирався на досвід і практику європейського судочинства, у тому числі експертні висновки і рекомендації Венеціанської комісії. Цілі і завдання головного конституційного органу України — зміцнення демократії, гарантування прав і свобод людини та верховенства права — повною мірою співзвучні зі стандартами і цінностями, які сповідує у своїй діяльності Рада Європи».

Основною метою конференції є дослідження міжнародного досвіду щодо забезпечення індивідуального доступу громадян до Конституційного Суду України, зазначив А. Головін, а цей доступ можливий, зокрема, через запровадження інституту конституційної скарги, що у свою чергу потребує внесення змін до Конституції та законів України. «Успішна реалізація цієї, без перебільшення, реформи конституційного правосуддя неможлива без проведення комплексного наукового дослідження провідними юридичними науково-дослідними установами, які

мають надати рекомендації щодо доцільності таких змін, врахувавши правові наслідки їх прийняття, — наголосив Голова Конституційного Суду України. — Для цього необхідно ретельно вивчити практичний досвід інших країн, законодавство яких передбачає можливість безпосереднього індивідуального доступу до органів конституційної юрисдикції, а також теоретичні набутки учених-конституціоналістів, адже форми і методи реалізації цього права багатогранні та суттєво відрізняються».

Голова Верховної Ради України В. Литвин, ведучи мову про ідею запровадження інституту індивідуальної конституційної скарги в Україні, наголосив, що це продиктовано суспільною необхідністю, адже захист прав людини та основних свобод перетворився на самостійну і одну з провідних галузей міжнародного права та стає основоположним компонентом національного права. «Є усі підстави стверджувати, — сказав він, — що Конституційний Суд, наполегливо удосконалюючись і долаючи усі перепони, впевнено набув статусу самостійного і впливового арбітра, займає свою авторитетну нішу у системі органів публічної влади, відіграє ключову роль у розбудові правової держави». Сфера поширення компетенції Конституційного Суду має стосуватися не лише оцінки відповідності правових актів Конституції України та здійснення конституційного контролю, переконаний керівник українського парламенту, а й гарантій і захисту прав і свобод людини, вироблення стандартів таких гарантій.

«Є нагальна потреба невідкладного внесення змін до законодавства, — вважає В. Литвин, — щоб наші люди так само довіряли своєму Конституційному Суду, як вони довіряють Європейському суду з прав людини».

Дж. Букіккіо висловив думку про втілення в правову систему держави конституційних звернень з боку окремих громадян, що дозволить зменшити навантаження на Європейський суд з прав людини, до якого звертається чимало українців тому, що не можуть розв'язати свої проблеми у правовому полі своєї країни.

У вітальному слові директор Німецького фонду міжнародного правового співробітництва Д. Міро наголосив, що ця конференція стала ще однією нагодою продовжити міжнародний обмін досвідом між суддями конституційних судів різних країн, адже ми виходимо з принципу, що правова держава має забезпечити дієвість контролюючої інстанції щодо правомірності дій держави.

Пріоритетним питанням дотримання прав і свобод людини і громадянина є закріплення права кожного на конституційну скаргу, вважає Н. Карпачова. «Доступ до конституційного правосуддя, — констатувала Омбудсмен, — має стати надійною гарантією не лише дотримання державою конституційних прав і свобод кожної людини, а й проявом демократичності державної політики, спрямованої на утвердження пріоритету принципу верховенства права та поваги до прав людини».

Надійшли привітання учасникам конференції від керівників органів конституційної юстиції країн-учасниць та від Генерального прокурора України В. Пшонки, Голови Вищого спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ Л. Фесенка, Голови Верховного Суду України В. Онопенка, Голови Державної судової адміністрації України Р. Кирилюка, Голови Вищого адміністративного суду України О. Пасенюка, Голови Вищої кваліфікаційної комісії України І. Самсіна, Президента Національної академії правових наук України, ака-

деміка НАН України В. Тація, директора Інституту економіко-правових досліджень НАН України В. Мамутова, які також взяли участь у форумі.

Під час конференції учасники заслухали та обговорили такі доповіді:

- ♦ «Дослідження прямого доступу до конституційного правосуддя» (Г. Арутюнян, Голова Конституційного Суду Республіки Вірменія, член Венеціанської комісії Ради Європи);
- ♦ «Доступ індивідів до конституційного суду» (Б. Біерляйн, заступник Голови Конституційного Суду Австрійської Республіки);
- ♦ «Конституційна скарга в Німеччині» (Д. Хьоміг, суддя Федерального Конституційного Суду Німеччини у відставці);
- ♦ «Доступність як визначальний фактор ефективності конституційного правосуддя: приклад Грузії» (Г. Папуашвілі, Голова Конституційного Суду Грузії);
- ♦ «Конституційна юстиція та захист прав людини в Литві» (Р.-К. Урбайтіс, Голова Конституційного Суду Литовської Республіки);
- ♦ «Механізм захисту прав людини в Конституційному Суді Азербайджанської Республіки» (Ф. Абдуллаєв, Голова Конституційного Суду Азербайджанської Республіки);
- ♦ «Прямий доступ до конституційної юрисдикції через суб'єктів на право звернення до конституційного суду та необхідність введення конституційної скарги в Республіці Молдова» (Д. Пулбере, Голова Конституційного Суду Республіки Молдова);
- ♦ «Приєднання ЄС до Європейської конвенції з прав людини та її вплив на захист основоположних прав в Європі» (Р. Арнольд, професор юридичного факультету університету м. Регенсбург);
- ♦ «Конституційна скарга: поєднання приватних та публічних інтересів (з практики Конституційного Суду Російської Федерації)» (М. Бондар, суддя Конституційного Суду Російської Федерації);
- ♦ «Чи повинні ми скаржитися на прямі скарги (болгарський досвід і порівняльні питання)» (Є. Танчев, Голова Конституційного Суду Республіки Болгарія);
- ♦ «Питання захисту прав людини у рішеннях Конституційної Ради Республіки Казахстан» (І. Рогов, Голова Конституційної Ради Республіки Казахстан);
- ♦ «Забезпечення доступу до конституційного правосуддя в Республіці Білорусь» (П. Міклашеввіч, Голова Конституційного Суду Республіки Білорусь);
- ♦ «Конституціоналізм та захист соціальних прав» (Е. Їлдірим, суддя Конституційного Суду Турецької Республіки);
- ♦ «Захист прав людини — основне завдання конституційних судів» (М. Назаров, заступник Голови Конституційного Суду Республіки Таджикистан).

Порушені питання жваво обговорювали учасники конференції — суддя Конституційного Суду Республіки Болгарія П. Кіров, суддя Конституційного Суду Республіки Вірменія Г. Назарян, судді Конституційного Суду Республіки Корея Х. Мін-Йонг та К. Хюн-Йонг, Голова Конституційного Суду Республіки Македонія Б. Намоскі, суддя Конституційного Трибуналу Республіки Польща П. Тулея, Голова Конституційного Суду Республіки Сербія Д. Слієпчевіч, суддя Конституційного Суду Словацької Республіки С. Когут, працівники Венеціанської Комісії та Німецького Фонду міжнародного правового співробітництва, судді Конституційного Суду

України, голови та судді Конституційного Суду України у відставці, постійні представники органів влади в Конституційному Суді України та керівники провідних юридичних установ, вчені-конституціоналісти.

«Громадяни Азербайджану отримали можливість прямого звернення за захистом своїх прав до Конституційного Суду з 2003 року, — повідомив голова Конституційного Суду Азербайджанської Республіки Ф. Абдуллаєв. — І це орієнтує правовий розвиток країни».

«Конституційний Суд Росії, — зазначив суддя Микола Бондар, — визнав конституційну скаргу. Від громадян Росії щороку надходять близько 18 тисяч таких скарг. До того ж, суб'єктами конституційної скарги є об'єднання громадян, акціонерні товариства та державні підприємства».

«У Казахстані, — наголосив Голова Конституційної Ради І. Рогов, — на підставі скарги однієї журналістки вибори парламенту були визнані недійсними, і парламент розпустили. Конституційна Рада щороку готує послання до парламенту про стан дотримання Конституції».

«Конституційний Суд Білорусі, — зауважив Голова Суду Петро Міклашевіч, — час від часу готує пропозиції законодавцям щодо удосконалення законодавства».

Активне обговорення на конференції велося також довкола тем про доцільність законодавчої ініціативи для конституційних судів, про звернення громадян до Страсбурзького суду, шляхи і методи утвердження верховенства права органами конституційної юрисдикції.

Під оплески присутніх Голова Конституційного Суду України А. Головін вручив почесні відзнаки Конституційного Суду України Голові Венеціанської Комісії Ради Європи Дж. Букіккіо та директору Німецького фонду міжнародного правового співробітництва Д. Міро за вагомий внесок у розвиток конституційної юстиції та тривалу співпрацю в цьому напрямі з Конституційним Судом України.

Підводячи підсумки конференції, Голова Конституційного Суду України А. Головін наголосив, що широке обговорення теми запровадження інституту конституційної скарги з практиками та науковцями, обмін досвідом із зарубіжними колегами сприятиме суттєвому вдосконаленню механізму захисту прав людини і громадянина органами конституційної юрисдикції України та висловив подяку суддям Конституційного Суду України у відставці, які прийняли запрошення приєднатися до роботи найбільшого представницького зібрання з початку діяльності Конституційного Суду України.

*Огляд підготував
заступник керівника прес-служби Конституційного Суду України
О. Михайлюта*

ВІТАЄМО ЮВІЛЯРІВ!

Судді Конституційного Суду України, його Секретаріат та Редакційна рада «Вісника Конституційного Суду України» щиро вітають ювілярів —

суддю Конституційного Суду України у відставці, Голову Конституційного Суду України 2002–2005 років, кандидата юридичних наук, професора, академіка НАПрН України, заслуженого юриста України

СЕЛІВОНА Миколу Федосовича з 65-річчям,

суддю Конституційного Суду України, заслуженого юриста України

СЕРГЕЙЧУКА Олега Анатолійовича з 45-річчям,

суддю Конституційного Суду України у відставці, доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента НАПрН України, заслуженого юриста України

ЯЦЕНКА Станіслава Сергійовича з 75-річчям!

Бажаємо вам, шановні ювіляри, здоров'я, незгасаючої життєвої енергії, нових наукових досягнень на правовій ниві та творчого довголіття.

*Нехай душа повниться радістю й світлом,
а домівка — родинним теплом, достатком і затишком!*

До уваги шановних авторів!

«Вісник Конституційного Суду України» є друкованим органом Конституційного Суду України, який постановою президії Вищої атестаційної комісії України від 1 липня 2010 року включено до переліку видань, публікації в яких зараховуються у разі захисту дисертації як наукові роботи.

У журналі висвітлюється діяльність Конституційного Суду України; публікуються наукові статті, повідомлення, рецензії, анотації, коментарі тощо.

Нагадуємо, що наукова стаття повинна бути актуальною, мати доктринальний характер із чітко окресленою проблематикою, містити наукові положення, розроблені особисто автором, висновки про наукове та практичне значення наукової розробки.

До статей додається: коротка анотація та ключові слова російською й англійською мовами, а також довідка про автора із зазначенням прізвища, імені та по батькові, вченого ступеня, вченого звання, місця роботи і посади, контактних телефонів, електронної пошти. Примірник оригіналу підписує автор.

Разом зі статтею до редакції подається її електронна копія, записана у вигляді окремого електронного документа.

Обсяг наукової статті — 12–15 сторінок, наукового повідомлення — 5–7 сторінок друкованого тексту через півтора інтервала. Шрифт — *Peterburg*, розмір шрифту 14. Нумерація виносок — посторінкова.

Редакція залишає за собою право направляти наукові статті й повідомлення на рецензування, редагувати їх, скорочувати, змінювати за погодженням з автором назву статті.

Редакційна рада «Вісника Конституційного Суду України», судді Конституційного Суду України не завжди поділяють думку авторів статей.

За достовірність фактів, статистичних даних та іншої інформації відповідальність несе автор. Подані матеріали редакція не повертає.

У разі передруку публікацій іншими виданнями посилання на «Вісник Конституційного Суду України» обов'язкове.

Запрошуємо до співпраці!

Матеріали для публікації надсилайте за адресою:

01033, м. Київ, вул. Жиланська, 14, Конституційний Суд України,

редакція «Вісника Конституційного Суду України»,

e-mail: court@ccu.gov.ua

тел.: 0 (44) 238-11-54, 238-11-55

Завідувач
редакційно-видавничого відділу
Секретаріату
Конституційного Суду України
С. Сидоренко
тел.: 0 (44) 238-10-32

Відповідальний
секретар
К. Пігнаста
тел.: 0 (44) 238-11-54
e-mail: court@ccu.gov.ua

Видавець
Видавничий Дім «Ін Юре»
Україна, 04107, Київ-107, вул. Багровувівська, 17–21
Тел./факс: 0 (44) 537-51-07
E-mail: info@inyure.kiev.ua
www.inyure.kiev.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
Серія ДК № 2191 від 20.05.2005 р.

Над випуском працювали:
Пазенко О. С.,
Горбаченко О. В.,
Тюфякіна О. В.,
Карташова О. Р.

Підписано до друку 06.12.2011.
Формат 70 x 100 ¹/₁₆. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 15,93. Обл. вид.-арк. 13,96.
Зам. № 11-1108.
Наклад 590
Ціна договірна

Віддруковано у **ЗАТ «ВІПОЛ»**
Україна, 03151, м. Київ, вул. Волинська, 60
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 752 від 27.12.2001 р.